

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
ДОНЕЦЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського**

На правах рукопису

МЕЛЕНТЬЄВА ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА

**ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОСТУ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ
ПІДПРИЄМСТВ**

08.00.05 – Економіка та управління народним господарством: економіка
підприємництва

Дисертація
на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Науковий керівник:
доктор економічних наук,
професор
О.О. Папаїка

Донецьк – 2015

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОСТУ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ	
1.1 Економічна сутність фінансових ресурсів підприємств та їх класифікація.....	16
1.2 Механізм формування фінансових ресурсів підприємств.....	29
1.3 Концептуальні підходи до формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств.....	43
Висновки до розділу 1.....	59
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОСТУ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ	
2.1 Моніторинг фінансового стану підприємств харчової промисловості	61
2.2 Оцінка ефективності використання фінансових ресурсів підприємств харчової промисловості.....	74
2.3 Аналіз інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості як основного фактору росту фінансових ресурсів.....	84
Висновки до розділу 2.....	107
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОСТУ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ	
3.1 Напрямки формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств харчової промисловості.....	109
3.2 Модель оцінки структурної динаміки фінансових ресурсів підприємств харчової промисловості.....	118
3.3 Розробка механізму формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств.....	126
Висновки до розділу 3.....	137
ЗАКЛЮЧЕННЯ	139
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	141
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. В даний час для сучасної економіки необхідно більш глибоке дослідження проблематики забезпечення росту фінансових ресурсів економічних суб'єктів, оскільки фінансові потоки у світовому поділі праці беруть в умовах глобалізації всеосяжний характер, а інноваційна спрямованість розвитку національної економіки стала справді стратегічним завданням державного розвитку. Актуальність дослідження питань формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств визначається логікою еволюції фінансової науки, яка вступила в стадію активного вивчення і розробки прикладних аспектів функціонування децентралізованих фінансів в умовах інтеграційних процесів і глобалізації світового господарства. Важливість вивчення в теоретичному і практичному аспектах методичних підходів до формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств актуалізується тим, що протягом кількох останніх років теоретиками і практиками економічної науки активно досліджуються проблеми функціонування нової економіки, що склалася в передових країнах. Для забезпечення інноваційних можливостей фінансового росту повинні бути задіяні механізми акумуляції фінансових ресурсів економічних суб'єктів на всіх рівнях економіки.

Разом з тим в теорії і практиці господарської діяльності недостатньо повно розкриті питання формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств і тому виникає необхідність розробки нових методів, моделей та механізмів формування фінансової стратегії. Це і зумовило актуальність теми дисертаційної роботи.

Проблема вибору оптимальної моделі організації фінансової роботи на підприємстві, визначення відповідних фінансових інструментів залучення фінансових ресурсів підприємствами широко обговорюються у науковій літературі, наукових працях провідних великих вчених Л.М. Алексеєнко, С.В. Большакова, Л.А. Костирко, А.М. Ковальнової, О.В. Маркіної, Д.С.

Молякова, А.М. Поддєрьогіна, В.О. Слепова, І.Я. Ткачука, Дж.К. Ван Хорна, В.О. Чернова та ін. Водночас, незважаючи на значну кількість публікацій, присвячених моделям управління фінансовими ресурсами господарюючих одиниць, недостатньо висвітлено питання дієвого механізму фінансової підтримки суб'єктів господарювання за умов відкритої економіки, зокрема відсутні організаційно-практичні напрацювання щодо функціонування механізмів забезпечення фінансового потенціалу підприємства та якості залучених фінансових ресурсів.

Дослідженням теоретичних засад формування фінансових стратегій підприємств, займалися такі вітчизняні вчені, як: С.С. Аптекарь, Г.В. Блакита, І.О. Бланк, І.Г. Ганечко, П.В. Єгоров, О.О. Єропутова, О.В. Корольова-Казанська, Н.І. Круглов, Д.Г. Кучерук, А.В. Линенко, Л.О. Омелянович, В.О. Орлова, О.О. Папаїка; Т.В. Перекрест, Ю.Л. Петрушевський, О.О. Плаксюк, Г.В. Ситнік, А.Г. Семенов, Л.І. Федулова, Ю.І. Чентуков. З числа зарубіжних вчених цій проблемі присвятили дослідження Р. Акофф, І. Ансофф, Г. Мінцберг, М. Портер, А.Дж. Стрікленд, А.А. Томпсон, А. Чандлер та ін.

Однак незважаючи на велику кількість наукових досліджень у цій галузі, окремі питання розробки фінансової стратегії досі залишаються невирішеними. Відсутність єдності думок у визначенні сутності фінансової стратегії і обґрунтування послідовності етапів процесу її формування, реалізації принципів та методичних рекомендацій щодо її здійснення свідчить про те, що не сформовані як в теоретичному, так і в практичному аспектах методичні підходи до формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств. Також недостатньо висвітлені питання інноваційної активності як джерела росту фінансових ресурсів підприємств. Все це свідчить про необхідність детального і постійного вдосконалення наявних теоретичних та концептуальних положень формування фінансових стратегій підприємств. Наукове значення виділених завдань і необхідність проведення додаткових наукових досліджень у сфері формування стратегії росту

фінансових ресурсів підприємств стали основою для вибору теми дослідження, визначили його мету і логічна побудова.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського – чотирьох держбюджетних тем: «Розробка науково-методичних рекомендацій щодо вдосконалення кредитної діяльності комерційного банку» (0111U000042, 2010-2011 рр.)– представлено механізм формування і управління кредитною політикою банку та розроблено напрями державної фінансової підтримки суб'єктів господарювання; «Дослідження розвитку послуг банків регіону» (0112U007944, 2012 р.)– досліджено інновації у функціонуванні банківських відділень на шляху залучення банківських ресурсів; «Методичні основи забезпечення ефективності функціонування банківського сектору в умовах подолання кризових явищ» (0109U006082, 2012-2013 рр.)– запропоновані концептуальні засади і основні тенденції розвитку кредитування підприємств в банківській системі; «Грошово-банківські системи країн та принципи їх побудови» (2014 р.)– розроблені моделі взаємозв'язку банків з промисловістю; семи госпдоговорних тем: «Банківський інжиніринг на ринку фінансових послуг» (0110U003/91, 2009 р.) – визначено та запропоновано сегментація фінансових послуг для багатогалузевих підприємств; «Адміністрування податків як складова системи податкового менеджменту» (0110U000207, 2010 р.) – розроблені рекомендації стосовно оптимізації податкових платежів на підприємстві; «Банківська компонента ринку держави» (0110U003/89, 2010 р.)– розроблена фінансової стратегії розвитку сучасного комерційного банку; «Податкове регулювання розвитку малого бізнесу» (0111U000386, 2011 р.)– запропоновано напрями реформування податкового регулювання в сфері фінансового забезпечення інноваційної активності багатогалузевих підприємств; «Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності фінансово-кредитних установ і їх взаємозв'язок з державними органами» (2013 р.)–

запропонована модель фінансово-кредитних взаємовідносин банку та підприємств; «Організаційна складова взаємозв'язку суб'єктів підприємництва і банків другого рівня» (2013 р.)– виділено особливості кредитування суб'єктів господарювання; «Адаптивні механізми фінансово-кредитної та податкової політики держави» (2014 р.)– охарактеризовано адаптивні механізми державного стимулювання кластерної організації економіки.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розвиток теоретичних і методичних підходів та розробка практичних рекомендацій по формуванню стратегії росту фінансових ресурсів підприємств, спрямованої на збільшення фінансового потенціалу суб'єктів господарювання.

Для досягнення поставленої мети в дисертаційній роботі були вирішені наступні завдання:

визначена економічна сутність фінансових ресурсів, охарактеризовано особливості їх класифікаційних ознак і джерел формування;

визначено особливості механізму формування фінансових ресурсів підприємств, уточнено його функціональна роль в системі фінансового управління;

виявлено основні концептуальні підходи до формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств, за допомогою використання методів оптимізаційного моделювання;

отримав подальший розвиток моніторинг фінансового стану підприємств харчової промисловості та оцінка рівня ефективності їх інвестиційного забезпечення;

отримала подальший розвиток оцінка ефективності використання фінансових ресурсів підприємств харчової промисловості та визначено перспективи розвитку даної галузі господарювання;

отримав подальший розвиток аналіз інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості як основний фактор росту фінансових ресурсів;

запропоновано основні напрями формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств харчової промисловості;

розроблено модель оцінки структурної динаміки фінансових ресурсів підприємств харчової промисловості на основі економіко-математичної моделі умовної оптимізації;

розроблено механізм формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств харчової промисловості.

Об'єктом дослідження є процес формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств.

Предметом дослідження є механізм формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств.

Дисертаційне дослідження виконано згідно з Паспортом спеціальності 08.00.05 – Економіка і управління народним господарством: економіка підприємництва (п. 8.13 «Стратегічне планування та прогнозування підприємницької діяльності»).

Наукова новизна одержаних результатів. В дисертаційній роботі запропоновані наукові рішення в області формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств:

1. Отримали подальший розвиток теоретико-методичні основи формування стратегії росту фінансових ресурсів, зокрема: 1) дано визначення «фінансові ресурси підприємств», в якому ресурси підприємств представлені у вигляді грошового капіталу, який створюється, розподіляється і перерозподіляється в процесі операційної діяльності з метою отримання економічного результату; 2) уточнено поняття «фінансова стратегія», яке враховує вплив інноваційної діяльності на росту вартості підприємств як ресурсу; 3) систематизовано джерела формування фінансових ресурсів

підприємств, які відрізняються тим, що в основу їх пошуку покладена оптимальна величина фінансових ресурсів і ефективність їх використання.

2. Запропоновано модель функціонування механізму формування фінансових ресурсів підприємств, яка розкриває основні напрями формування, розподілу і використання фінансових ресурсів. Це дозволить підвищити рівень фінансового забезпечення підприємств і розробити ефективну стратегію росту фінансових ресурсів в умовах мінливого зовнішнього середовища.

3. Визначена система критеріїв вибору стратегії підприємств при формуванні стратегії росту фінансових ресурсів підприємств, що дозволить визначити основні характеристики майбутньої стратегії, встановити її переваги порівняно з іншими стратегіями, враховувати систему обмежень процесу реалізації стратегії, яка відображає внутрішні критерії раціонального розподілу ресурсів. Запропоновано модель формування та впровадження стратегії росту фінансових ресурсів підприємств в якій важливим елементом є управлінські рішення про розподіл ресурсів.

4. Обґрунтована методика оцінки створення інноваційного кластеру, яка відрізняється використанням модифікованого показника взаємодії елементів інноваційного кластера з урахуванням коефіцієнта інноваційної активності, обсягу реалізованої інноваційної продукції і коефіцієнтів взаємодії окремих елементів інноваційного кластера. Це дозволить оцінити синергетичний ефект і обґрунтувати використання кластерної форми організації інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості, забезпечить формування особливої форми інновації – «сукупний інноваційний продукт».

5. Розроблено модель оцінки структурної динаміки фінансових ресурсів підприємств харчової промисловості на основі економіко-математичної моделі умовної оптимізації, яка полягає в тому, що вона спрямована на досягнення максимального рівня фінансових ресурсів при заданих експертами обмеженнях з урахуванням внутрішніх і зовнішніх

факторів. Це дозволить оптимізувати рівень фінансової стійкості і ліквідності при обмежених можливостях підприємств залучати капітал і буде сприяти ефективному формуванню стратегії росту фінансових ресурсів.

6. Розроблено механізм формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств харчової промисловості, який містить показники інноваційної активності підприємств та фінансового забезпечення інноваційної діяльності, стратегію управління інноваціями з питань управління НДР та розробками, а також стратегію управління інвестиціями. Його впровадження дозволить обґрунтовано розробляти практичні рекомендації щодо напрямків фінансового розвитку підприємств з урахуванням їх стратегічних можливостей.

7. Розроблено організаційно-економічний механізм реалізації стратегії росту фінансових ресурсів підприємств харчової промисловості, який відрізняється доповненням стратегічних напрямків реформування системи фінансового забезпечення та її складових. Практичне застосування механізму сприятиме росту фінансових ресурсів підприємств.

Теоретичне та практичне значення роботи. Теоретичне значення одержаних результатів визначається актуальністю мети і завдань дослідження, досягнутим рівнем розробленості досліджуваних проблем, науковою новизною, отриманої в результаті дослідження, розвитком методології та розширенням підходів до вирішення проблем формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств, науковим збагаченням теоретико-методологічного базису формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств з метою забезпечення фінансової стійкості в умовах врахування змін зовнішнього середовища і розвитку в довгостроковій перспективі. Висновки і рекомендації щодо формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств можуть стати основою для подальших досліджень в області економіки і управління народним господарством, а саме стратегічного планування і прогнозування діяльності підприємств.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що розроблені та запропоновані в дисертації наукові ідеї, науково-методичні підходи та висновки можуть бути використані для розв'язання актуальних проблем формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств в їх практичній діяльності.

Пропозиції і рекомендації, розроблені в дисертаційній роботі, схвалені і впроваджені в діяльність структур, що підтверджено відповідними актами впровадження:

1. Всеукраїнської громадської організації «Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України» (довідка № 5 від 15.01.2015 р.) – науково-методичні рекомендації щодо вдосконалення механізму формування фінансової стратегії підприємства.

2. Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку України (довідка № 05/234-НК від 15.01.2015 р.) – використовуються рекомендації щодо забезпечення розвитку системи прямих державних інвестицій, зокрема на умовах спільного фінансування та створення умов для збільшення рівня фінансових ресурсів в інноваційно-інвестиційну сферу промисловості.

3. Департаменту економіки Донецької обласної державної адміністрації (довідка № 6/203 від 09.06.2014 р.) – щодо застосування результатів кластерного і інтегрального аналізу інноваційної активності підприємств для підготовки пропозицій з фінансового забезпечення промислових підприємств в області.

4. Донецької торгово-промислової палати (довідка № 2126 / 04.12 від 30.05.2014 р.) – методика оптимізації структури балансу, що представляє практичний інтерес для підприємств харчової промисловості та дозволяє визначити оптимальну структуру балансу, спрямовану на підтримання рівня фінансової стійкості та ліквідності підприємства в межах, визначених експертами.

5. Аудиторської фірми «Ніка-Аудит» (довідка № 31 от 28.05.2014 р.) - концептуальні засади формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств на основі корпоративних стратегій управління.

Основні положення дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі при читанні дисциплін: «Кредитування і контроль», «Банківська система», «Стратегії і сучасна модель управління у сфері грошово-кредитних відносин», «Фінансовий менеджмент у банку» в ДО ВПУ «Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського» для студентів напряму підготовки 38.03.01 «Економіка» (профіль «Фінанси і кредит», профіль «Банківська справа») і студентів напряму підготовки 38.04.08 «Фінанси і кредит» (профіль «Фінанси і кредит», профіль «Банківська справа»).

Методологія і методи дослідження. Теоретико-методологічною та інформаційною основою дослідження є: наукові концепції та теоретичні наукові розробки російських, українських та зарубіжних вчених з проблем формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств, стратегічного планування та прогнозування діяльності підприємств, а також фінансового забезпечення інноваційної активності підприємств та дослідження впливу інноваційної діяльності на збільшення фінансового потенціалу підприємств; інформаційні матеріали статистичних, довідкових, періодичних видань; ресурси Internet; звітність досліджуваних підприємств; матеріали наукових та науково-практичних конференцій, семінарів.

У процесі дослідження для вирішення поставлених задач використовувалися: методи аналізу і синтезу – для обґрунтування дефініції «фінансові ресурси» та практичних рекомендацій по формуванню стратегії росту фінансових ресурсів підприємств; системний і комплексний аналіз – для дослідження факторів, які визначають рівень фінансового забезпечення підприємств; метод порівняння, групувань, вибіркового спостереження – для розрахунку і оцінки формування фінансових ресурсів підприємств на макрорівні та на рівні підприємств; графічний – для побудови діаграм;

табличний – для надання розрахунків і конкретних результатів дослідження; факторного аналізу (балансовий метод, метод ланцюгових підстановок) – для аналізу факторів, що впливають на зміну структури і динаміки фінансових ресурсів підприємств; методи кореляційного і регресійного аналізу – для аналізу взаємозв'язку фінансово-економічних показників підприємств; оптимізаційні методи – для пошуку оптимальної структури балансу підприємства при формуванні стратегії росту фінансових ресурсів підприємств. Обробка даних і розрахунки здійснювалися з використанням сучасних комп'ютерних технологій, за допомогою програмного пакету Microsoft Excel.

Положення, що виносяться на захист. За результатами дослідження на захист виносяться такі основні положення:

1. Систематизовано теоретичні та методичні засади економічної сутності фінансових ресурсів як засобів, за рахунок яких формуються власний і позиковий капітал, що використовується для придбання активів і здійснення оперативної діяльності з метою забезпечення економічного результату. Охарактеризовано особливості класифікаційних ознак фінансових ресурсів, запропоновано методи визначення оптимальної структури джерел ресурсів і доведено, що співвідношення власних і позикових коштів залежить від фінансової політики підприємства та ефективної фінансової стратегії підприємства як складової фінансової політики підприємства.

2. Обґрунтовано, що механізм формування фінансових ресурсів підприємств – це єдність певних елементів, а саме методів, важелів, інструментів, форм і способів регулювання економічних процесів. Основою механізму формування фінансових ресурсів підприємств, як цільової підсистеми, є фінансова політика – складова загальної стратегії, зміст якої визначається прийнятою підприємством концепцією розвитку фінансів, стратегічними цілями: формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів. Це дозволило розробити модель функціонування

механізму формування фінансових ресурсів підприємств, спрямованого на збільшення фінансового потенціалу підприємств, а також підвищення ефективності функціонування підприємств в умовах мінливого зовнішнього середовища.

3. Визначена система критеріїв вибору стратегії підприємств на основі ментальної правильності, ситуаційності, унікальності, інтенсивності роботи підприємств, швидкості досягнення конкурентної переваги, узгодженості ступеня ризику при формуванні стратегії росту фінансових ресурсів підприємств, що дозволить визначити основні характеристики майбутньої стратегії. Узагальнення існуючих концептуальних основ формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств послужили підставою для розробки загальної концепції господарюючих суб'єктів, обґрунтування механізму формування фінансової стратегії в системі корпоративного управління підприємствами та розробки моделі формування та впровадження стратегії росту фінансових ресурсів підприємств.

4. Обґрунтовано використання моделі інноваційного науково-виробничого кластера як основного етапу у формуванні стратегії росту фінансових ресурсів підприємств і збільшення фінансового потенціалу підприємств харчової промисловості. Для оцінки ефективності створення інноваційного кластеру та синергетичного ефекту від його створення рекомендується використовувати модифікований коефіцієнт взаємодії елементів інноваційного кластера. Розрахована матриця коефіцієнтів елементів інноваційного кластера, що дозволяє оцінити синергетичний ефект і обґрунтовує використання цієї кластерної моделі.

5. Обґрунтовано проведення регресійного аналізу залежності валового прибутку та валової доданої вартості від динаміки інноваційної діяльності, який дозволив зробити висновок, що випуск інноваційної продукції сприяє збільшенню фінансового потенціалу підприємств і тому резерв у прискоренні фінансового росту підприємств полягає у збільшенні ефективності інвестицій у інноваційне забезпечення підприємств харчової промисловості.

6. Для ефективного формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств харчової промисловості розроблено модель оцінки структурної динаміки фінансових ресурсів підприємств харчової промисловості та обґрунтовано використання економіко-математичної моделі умовної оптимізації. У роботі визначено обмеження формування оптимальної структури балансу ПАТ «Вінтер» і визначені значення їх агрегатів для знаходження оптимальної структури балансу з використанням симплекс-методу та розроблено рекомендації щодо підвищення рівня платоспроможності і фінансової стійкості підприємства без зміни інших показників.

7. Для активізації інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості необхідно оптимально розподіляти фінансові ресурси, знаходити потенційні можливості і резерви на основі комплексної та деталізованої стратегії росту фінансових ресурсів підприємств.

8. Розроблено механізм формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств харчової промисловості та організаційно-економічний механізм реалізації стратегії росту фінансових ресурсів підприємств харчової промисловості. Узагальнення концептуальних основ фінансового механізму забезпечення розвитку промислових підприємств у вигляді системи сприятиме росту фінансових ресурсів підприємств.

Ступінь достовірності та апробація результатів. Дисертаційна робота являє собою самостійний науковий твір. Наукові положення, результати та висновки, які викладені в дисертації і виносяться на захист, отримані особисто автором. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використані лише ті ідеї та положення, які є результатом особистих досліджень здобувача. Положення дисертаційної роботи доповідалися на 20-ти наукових і науково-практичних конференціях в Україні та за її межами.

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковані в 28 наукових працях, загальним обсягом 7,17 д. а., в тому числі одна

колективна монографія (особистий внесок здобувача 0,38 д. а.) і 7 статей у наукових фахових виданнях, загальним обсягом 2,9 д. а. Географія публікацій: Україна, Росія, Польща, Чехія, Болгарія, Грузія, Угорщина, Іспанія, Канада.

Структура дисертаційної роботи визначається поставленою метою та відповідає логічній послідовності вирішення завдань дослідження. Дисертаційна робота складається з вступу, трьох розділів, що містять 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, що містить 144 найменування та додатки (обсягом 50 сторінок).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОСТУ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ

1.1 Економічна сутність фінансових ресурсів підприємств та їх класифікація

Сучасний розвиток галузей господарювання породжує спектр гострих соціально-економічних проблем, вимагаючи нагальної розробки нових і вдосконалення існуючих систем, методів, методик, прийомів та інших засобів управління, спрямованих на підвищення рівня фінансового забезпечення та діяльності суб'єктів господарювання. Важливим напрямком при переході економіки країни до європейських стандартів в умовах сучасних трансформацій має оптимальне управління діяльністю підприємств, спрямоване на підвищення рівня організації процесу виробництва, що можливо за умови забезпечення фінансової стійкості господарюючих суб'єктів, а саме формування і використання фінансових ресурсів. Таким чином, дослідження питань формування фінансових ресурсів, підвищення рівня фінансового забезпечення підприємств є актуальним та потребує детального наукового дослідження [132, с. 63].

Найважливішою складовою фінансового потенціалу справедливо вважається забезпеченість фінансовими ресурсами підприємства. Функціонування підприємств залежить від загального обсягу фінансових ресурсів та їх раціонального розміщення.

Дослідженню сутності фінансових ресурсів підприємств, як економічної категорії, приділено увагу в працях багатьох вчених, таких як С.В. Мочерний, М.Т. Білуха, І.О. Бланк, І.М. Зеліско, І.В. Зятковський, Л.П. Окунєв, О.М. Бірман, О.Д. Василик, О.Є. Гудзь, М.Я. Дем'яненко, П.Т. Савлук, А.А. Садеков, Л.О. Омелянович, О.О. Папаїка, А.М. Поддєрьогін, С.С. Аптекарь, П.А. Стецюк та інші. Проте, подальшого дослідження

потребують фінансові засади відтворювальних процесів в контексті переосмислення економічної категорії фінансові ресурси.

Дослідження еволюції фінансових ресурсів підприємств, як економічної категорії актуально проводити в контексті таких понять, як «економічна категорія», «фінансові ресурси» та «фінансові ресурси підприємства».

Сутність економічної категорії такі вчені, як Л.П. Окунєв, О.М. Бірман, О.Д. Василик, визначають за такими критеріями: відображення в економічній категорії не природних властивостей речей і предметів, а суспільних виробничих відносин; об'єктивний характер, через те що вона відбиває об'єктивну дійсність, відносини, що існують поза свідомістю; історичний характер. Це означає, що економічні категорії відповідають певним історичним умовам і відображують різні ступені економічного життя людства [126, с. 184].

Найбільш чітко визначення саме економічної категорії надається в економічному словнику-довіднику: «Економічні категорії – абстракція, теоретичний вираз, форми реально існуючих економічних систем. У кожній економічній категорії з урахуванням структури економічної системи відображаються і зв'язки, і відносини між людьми у процесі привласнення засобів виробництва, предметів споживання, інших об'єктів власності, з одного боку, та виробничі зв'язки між людьми у процесі праці, створення матеріальних благ, взаємодії людини з природою – з другого» [33, с. 96].

На теперішній час серед вчених не склалося єдиної думки щодо віднесення фінансових ресурсів до економічної категорії та навпаки існують протилежні міркування з цього приводу.

Зазначимо, що дефініція «фінансові ресурси» в офіційних нормативних документах з'явилася ще в 1995 р. Через рік з метою впровадження єдиних засад формування балансу фінансових ресурсів України, організаційного забезпечення роботи з його підготовки та підвищення ефективності

використання національних фінансових ресурсів були затверджені «Методологічні вказівки щодо складання балансу фінансових ресурсів» [65].

Згідно фінансового словника: «Ресурси фінансові – це сукупність коштів, що перебувають у розпорядженні держави та суб'єктів господарювання» [39, с. 404].

Категорії «фінансові ресурси» О.Д. Василик присвячує навіть спеціальний розділ свого дослідження, де дає таке визначення: «Фінансові ресурси – це грошові фонди, які створюються в процесі розподілу, перерозподілу й використання валового внутрішнього продукту, що створюється упродовж певного часу в державі. Фінансові ресурси є матеріальними носіями фінансових відносин, що дає змогу виокремити фінанси із сукупності інших економічних категорій, жодна з яких не характеризується матеріальним носієм» [17, с.75-101].

Таким чином, фінансові ресурси підприємств можна представити як активи, які використовуються для погашення фінансових зобов'язань, тобто розкривається їх важлива сутнісна характеристика як засобів забезпечення ліквідності. Також поєднується вартісна структура фінансових зобов'язань підприємства та його платоспроможність з обсягами, складом та структурою фінансових ресурсів, як базису для поєднання процесів пропорційного виробництва валового продукту та формування і використання фінансових ресурсів на підприємстві та розкривається взаємозв'язок та взаємозалежність впливу фінансових ресурсів на ефективність виробничого відтворення та його прибутковість.

Узагальнення найпоширеніших економічних трактувань сутності категорії «фінансові ресурси» наукових досліджень, праць та методичних розробок вітчизняних і зарубіжних вчених, дозволило встановити наукові підходи щодо визначення зазначеної дефініції (табл. 1.1).

Отже, цілковито доречно стверджувати, що без наявності фінансових ресурсів неможливо провести жодного з напрямків діяльності підприємства,

фінансові ресурси дійсно впливають на всі сфери функціонування суб'єктів господарювання [120, с. 148-151].

Таблиця 1.1

Узагальнення найпоширеніших наукових визначень сутності фінансових ресурсів та фінансових ресурсів підприємств

<i>Автори</i>	<i>Сутність наукових визначень</i>
Загородній А. Г.	Фінансові ресурси - це сукупність коштів, що є в розпорядженні держави та суб'єктів господарювання.
Бірман О.М.	Фінансові ресурси це виражена в грошах частина національного доходу, яка сконцентрована безпосередньо в державі чи підприємствах для використання на цілі розширеного відтворення і на загальнодержавні потреби.
Гойда Т. В.	Фінансові ресурси - сукупність доходів, відрахувань та надходжень, що перебувають у розпорядженні підприємства, організації та держави і спрямовуються на задоволення суспільних потреб з метою розширення виробництва і росту матеріального добробуту народу.
Коробов М. Я.	Фінансові ресурси - централізовані та децентралізовані грошові фонди цільового призначення, які формуються в процесі перерозподілу національного багатства сукупного суспільного продукту і національного доходу й призначаються для використання відповідно до завдань соціально-економічного розвитку суспільства й трудових колективів окремих підприємств.
Василик О.Д.	Фінансові ресурси - це грошові накопичення і доходи, що створюються в процесі розподілу і перерозподілу валового і внутрішнього продукту й зосереджуються у відповідних фондах для забезпечення безперервності розширеного відтворення та задоволення інших суспільних потреб.
Опарін В.М.	Фінансові ресурси - це сума коштів спрямованих в основні засоби та обігові кошти підприємств.
Белоліпецький В.Г.	Фінансові ресурси це частина грошових ресурсів у вигляді доходів і зовнішніх надходжень, призначених для виконання фінансових зобов'язань і виконання затрат із забезпечення розширеного відтворення.
Зятковський І.В.	Фінансовими ресурсами підприємства можна вважати сукупність грошових фондів цільового призначення, сформованих у процесі розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту створеного на підприємстві, якими воно розпоряджається на правах власності або повного господарського відання і використовує на статутні потреби.
Авторське трактування	Фінансові ресурси підприємства – це ресурси підприємства у вигляді грошового капіталу, що створюються, розподіляються та перерозподіляються в процесі неперервної господарської діяльності з метою отримання економічного результату, виконання фінансових зобов'язань та забезпечення розширених відтворювальних процесів.

*Примітка: складено автором на основі даних джерел [126, 132, 65,

Розглянувши сутність фінансових ресурсів підприємств та з'ясувавши їх значення у фінансово-господарській діяльності суб'єктів господарювання, доцільно виділити основні ознаки класифікації та види фінансових ресурсів [17, 65].

1. За кругообігом розрізняють такі ресурси: початкові та прирощені.
2. За характером використання виділяють: матеріалізовані фінансові ресурси та фінансові ресурси, що знаходяться в обігу.
3. За джерелами формування виділяють: власні фінансові ресурси, залучені або надані, позикові.
4. За формою створення ресурси: до фондів ресурсів належать фонди споживання, фонди нагромадження, фонд оплати праці, резервний капітал, до нефондових ресурсів належать дотації, субсидії, спонсорські внески, виконання фінансових зобов'язань перед бюджетом тощо.
5. За способом залучення фінансові ресурси можуть бути: внутрішні (власні); зовнішні (залучені, позикові).
6. За напрямками використання ресурси поділяють: на фінансування поточних потреб; на виконання фінансових зобов'язань перед державними і фінансово-кредитними установами; на фінансування інвестицій.
7. За метою використання фінансові ресурси поділяють: на цільові ресурси (резервний капітал, спеціальні фонди і т.д.); на універсальні ресурси (фінансування розширеного відтворення, покриття витрат господарської діяльності, благодійні внески).
8. За терміном використання фінансові ресурси поділяють: на вкладені ресурси, на використані ресурси.

Класифікація фінансових ресурсів підприємств за основними класифікаційними ознаками зображена на рисунку 1.1. Таким чином, існує досить велика кількість класифікаційних ознак фінансових ресурсів, але найголовнішою, на думку науковців, є поділ ресурсів за джерелами їх формування. Більш детально розглянемо класифікацію фінансових ресурсів за джерелами їх формування: власні, залучені та позикові ресурси.

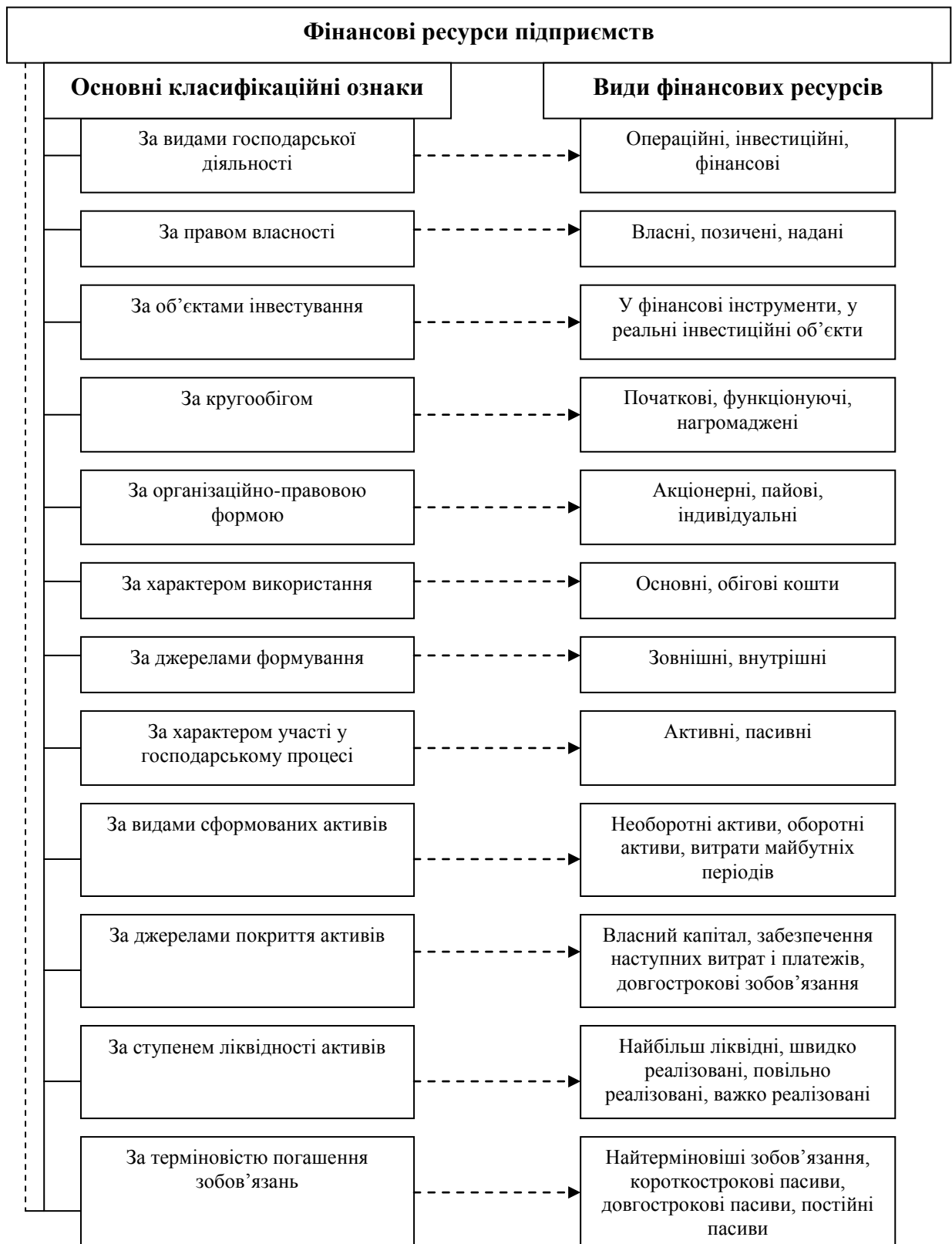

Рис. 1.1 - Класифікація фінансових ресурсів підприємств за основними ознаками

*Примітка: складено автором на основі даних джерела [132]

Власні фінансові ресурси (статутний капітал, амортизаційні відрахування, нерозподілений прибуток, капітал підприємства) — це базова частина усіх фінансових ресурсів підприємства, що формуються на момент створення підприємства і знаходиться в його розпорядженні на всьому протязі його розвитку. Цю частину фінансових ресурсів прийнято називати статутним фондом або статутним капіталом підприємства [41, 95, 99].

Прибуток і амортизаційні відрахування є результатом кругообігу коштів, вкладених у виробництво, і відносяться до власних фінансових ресурсів підприємства, якими вони розпоряджаються самостійно.

Оптимальне використання амортизаційних відрахувань і прибутку по цільовому призначенню дозволяє відновити виробництво на розширеній основі. Сума амортизаційних відрахувань залежить від вартості основного капіталу, часу його використання, витрат на модернізацію. В умовах ринкових відносин амортизаційні відрахування є важливим джерелом формування фінансових ресурсів, від розміру яких залежить рівень фінансового стану підприємства [127].

Прибуток є економічним показником, що характеризує фінансові результати господарської діяльності. Як основний показник фінансових результатів він не може повністю характеризувати фінансовий стан підприємства і можливі тенденції його зміни [124, с. 11-12]. При формуванні фінансових ресурсів підприємства використовують також залучені кошти — це фінансові ресурси, які залучаються на підприємство на безповоротній або поворотній основі без сплати відсотків за користування.

До залучених ресурсів відносять:

- 1) кошти вищих організацій;
- 2) бюджетне фінансування у формі:
  - а) бюджетних субсидій — це виділення коштів підприємствам на вирішення певних завдань в рамках різного роду державних програм;
  - б) бюджетних дотацій — це виділення коштів на покриття збитків, якщо ця збитковість є наслідком певної політики держави;

в) бюджетних інвестицій – це виділення коштів на розвиток виробництва в першу чергу в пріоритетні галузі економіки; емісія корпоративних прав; страхові відшкодування; благодійні та спонсорські внески.

При тимчасовій недостатності в коштах потреба в них може забезпечуватися за рахунок позикових фінансових ресурсів. Основними причинами, що обумовлюють залучення позикового капіталу є: коливання потреб у коштах, що забезпечують відтворення основних засобів; коливання потреб у оборотних коштах; росту обсягів операційної діяльності; забезпечення фінансової гнучкості підприємства та адаптації до ринкового середовища.

Позикові фінансові ресурси підприємства найбільш часто залучаються у формі: банківських, комерційних, державних, міжнародних, лізингових кредитів і позичок; коштів від випуску і продажу власних боргових зобов'язань підприємства (векселі, облігації); позик від інших небанківських суб'єктів ринку [99].

Класифікація фінансових ресурсів підприємств за джерелами формування зображена на рис. 1.2.

Пошук фінансових джерел розвитку підприємства, оптимальне використання фінансових ресурсів та пошук резервів їх збільшення набуває в сучасних умовах найбільшого значення в роботі фінансових служб при виконанні основних завдань фінансової політики підприємства.

Отже, підприємство самостійно вирішує які використовувати джерела формування ресурсів. На вибір тих чи інших джерел впливає ряд факторів, серед яких найбільш важливими є: теоретична та практична можливість залучити додаткові фінансові ресурси із різних джерел; форми власності та організаційно-правові форми підприємства, а також галузева належність підприємства; стратегічні цілі та поточні завдання підприємства; новостворене чи діюче підприємство; вартість фінансових ресурсів на ринку

капіталів; бажана структура фінансового капіталу; віддаленість від ринків ресурсів, товарів та капіталу та ін.

Рис. 1.2 - Класифікація фінансових ресурсів підприємств за джерелами формування

*Примітка: складено автором на основі даних джерел [17, 99]

У процесі формування фінансових ресурсів підприємств важливу роль відіграє визначення оптимальної структури їхніх джерел. Підвищення питомої ваги власних коштів позитивно впливає на фінансову діяльність підприємств. Висока питома вага залучених коштів ускладнює фінансову діяльність підприємства та потребує додаткових витрат на сплату відсотків за банківські кредити, дивідендів за акціями, доходів за облігаціями, зменшує ліквідність балансу, підвищує фінансовий ризик. Тому в кожному

конкретному випадку необхідно детально аналізувати доцільність залучення додаткових фінансових ресурсів з урахуванням фінансових ризиків [11].

Фінансова політика підприємства та ефективна фінансова стратегія підприємства, як складова фінансової політики будуть залежити від визначення оптимальної структури джерел фінансових ресурсів, тобто співвідношення власних і позикових коштів [5].

Доцільно визначити основні напрямки використання фінансових ресурсів, виходячи з джерел їх залучення: виконання фінансових зобов'язань перед бюджетом і державними цільовими фондами; виконання зобов'язань перед банками, страховими компаніями та іншими установами; забезпечення потреби в оборотних засобах; просте відтворення основних фондів; фінансування капітальних вкладень; здійснення затрат на розширене відтворення; матеріальне стимулювання працівників; виконання фінансових зобов'язань перед засновниками, інвесторами, акціонерами; створення резервних та страхових запасів.

За рахунок виробництва і реалізації товарів (послуг) формуються фінансові ресурси підприємства, які забезпечують кругообіг основного та оборотного капіталу і взаємовідносини з установами фінансово-кредитної системи, що схематично зображено на рис. 1.3 [60, с.4-6].

В цілому розрізняють два основних види фінансових ресурсів, необхідних для діяльності підприємства: довгострокові фінансові кошти у вигляді основних фондів (капіталу) і короткострокові (поточні) фінансові кошти для кожного виробничого циклу. Внутрішнє фінансування здійснюється за рахунок коштів, одержаних від діяльності підприємства, використання чи продажу його майна, а саме: прибутку, амортизаційних відрахувань, виручки від продажу майна. Зовнішнє фінансування, не пов'язані з діяльністю підприємства: внески власників у статутний капітал безпосередньо або у формі купівлі акцій, кредит, інші боргові зобов'язання, державні субсидії. Слід також відрізняти фінансування за рахунок власних і сторонніх фінансових ресурсів. До сторонніх фінансових ресурсів належать

ті, які треба повертати, тобто боргові зобов'язання. Всі інші фінансові ресурси виступають як власний капітал [25, с.25].

Рис. 1.3 - Фактори впливу на фінансовий потенціал підприємств

*Примітка: складено автором на основі даних джерела [25]

Підсумовуючи зазначене, можна визначити, що фінансові ресурси підприємств – це ресурси підприємств у вигляді грошового капіталу, що створюються, розподіляються та перерозподіляються в процесі неперервної господарської діяльності з метою підвищення рівня фінансового потенціалу підприємства, отримання економічного результату, виконання фінансових зобов'язань та фінансового забезпечення розширених відтворювальних процесів.

Відзначимо, що представники промислового сектору провідних розвинутих країн світу, так і країн, що розвиваються вважають насамперед

важливим завданням економічного розвитку підвищення рівня забезпеченості фінансовими ресурсами [132].

Фінансове забезпечення промислової сфери має складну структуру, яка містить наступні елементами: джерела фінансування; форми фінансування методи та інструменти акумуляції грошових надходжень; механізми контролю за інвестиціями у інноваційні проекти [6; 42].

Вважаємо, що основними джерелами коштів, які використовуються для фінансування промислового сектору в Україні, є державні інвестиційні ресурси, які виділяються на державному і регіональному рівнях та інвестиційні ресурси суб'єктів господарювання комерційного і некомерційного характеру, а також громадських організацій, фізичних осіб [33].

Інвестиційна діяльність та її послідовний розвиток є важливим чинником формування відтворювальних процесів у промисловій сфері. Для реального сектору національної економіки невирішеною залишається проблема залучення інвестиційних ресурсів з позиції відтворювального аспекту. Нестача власних фінансових ресурсів, пов'язана із збитковою діяльністю великої кількості підприємств, а також з нецільовим використанням амортизаційних відрахувань протягом тривалого періоду, сприяла втраті капітала підприємств здатності до самовідтворення [17].

Власні кошти підприємств є основним джерелом коштів, що спрямовуються на розвиток промислового виробництва, а саме прибуток та амортизаційні відрахування. До складу власних фінансових ресурсів відноситься прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства. Він формує переважну частину його фінансових ресурсів, забезпечує приріст власного капіталу, рост ринкової вартості підприємства. Прибутки, які залишаються у розпорядженні промислових підприємств в Україні, є низькими, що зумовлено їх технологічним відставанням, значним податковим навантаженням, високим ступенем зношеності основних фондів. Тому вважаємо, що чистий прибуток підприємства повинен спрямовуватися

на фінансування науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, а також робіт зі створення, освоєння і впровадження нової техніки, на вдосконалення технології та організації виробництва, на модернізацію обладнання, покращення якості продукції та послуг [95].

Одним із важливих напрямів використання державних коштів, безумовно, є фінансування інвестиційних проектів пріоритетних напрямів, зокрема вкладення коштів урядових фондів та програм у пріоритетні напрями науково-технічного розвитку та пряме державне фінансування інвестицій з реалізації заходів структурної перебудови економіки, підтримка створення та розвитку нових конкурентних наукоємних галузей та виробництв.

Альтернативні механізми фінансування структурних змін у промисловості – фінансовий лізинг, первинне розміщення цінних паперів на фондовому ринку, спільне інвестування. Але в Україні данні механізми не набули достатнього розвитку.

Забезпечення розвитку промисловості країни вимагає максимальної мобілізації ресурсів для капіталовкладень і цілеспрямованого розподілу фінансових потоків у пріоритетні сфери економіки.

Активізація інвестиційного розвитку промислової діяльності можлива тільки на основі розвиненої системи фінансування, яка покликана забезпечувати вирішення найважливіших завдань:

розвиток інноваційно-промислового потенціалу в стратегічних та пріоритетних напрямках розвитку;

створення необхідних передумов для ефективного впровадження технічних та технологічних новацій в важливих сферах національної економіки, забезпечення її структурно-технологічної перебудови;

створення матеріальних умов для збереження кадрового наукового потенціалу.

1.2 Механізм формування фінансових ресурсів підприємств

Важливою умовою досягнення позитивної економічної динаміки в країні є формування високого фінансового потенціалу господарюючих суб'єктів і забезпечення належного рівня їхньої фінансової безпеки. Зміцнення фінансово-господарського потенціалу підприємств сприяє ефективному розвитку та утриманню виробничої і соціальної інфраструктури держави [104]. Трансформація економіки за умов конкурентного середовища та глобалізаційних перетворень ставить перед підприємницькими структурами практичні питання, основними серед яких є забезпечення суб'єктів господарювання достатніми фінансовими ресурсами для налагодження поточної фінансово-господарської діяльності та створення передумов економічного росту підприємств.

Зрозуміло, що механізм формування фінансових ресурсів суб'єктів господарювання як сукупність методів, важелів, інструментів, форм і способів регулювання економічних процесів і відносин є складовою частиною його господарського механізму [49, с. 53]. На рис. 1.4 наведені основні елементи механізму формування фінансових ресурсів та їх характеристика.

Функціональні елементи механізму діють у наступних напрямках: управління рухом фінансових ресурсів суб'єктів господарювання та налагодження ринкових відносин, пов'язаних з порівнянням витрат і результатів, матеріальним стимулюванням і відповідальністю за ефективне використання коштів [25, с. 55].

Основою механізму формування фінансових ресурсів суб'єктів господарювання є фінансова політика – складова загальної стратегії, яка визначається прийнятою підприємством концепцією розвитку фінансів, стратегічними цілями та сукупністю заходів, що здійснюються органами управління для досягнення поставлених цілей [21, с. 46].

У вузькому розумінні, механізм формування фінансових ресурсів – це статистична єдність певних елементів, що є інструментом організації та регулювання фінансових відносин у суспільстві. У широкому розумінні – це динаміка, реальне функціонування всієї статистичної єдності елементів. Зміни, що відбуваються останніми роками у системі господарювання, змушують суб'єктів господарювання переглянути свої вимоги щодо якості, обсягу і вартості інформації, яка необхідна їм для прийняття раціональних управлінських рішень.

Рис. 1.4- Елементи механізму формування фінансових ресурсів

*Примітка: складено автором на основі даних джерела [77]

Модель функціонування механізму формування фінансових ресурсів підприємства представлена на рисунку 1.5.

Постійне забезпечення функціонування складових механізму формування фінансових ресурсів ділових одиниць повинно відповідати сучасним умовам господарювання [104, с. 258].

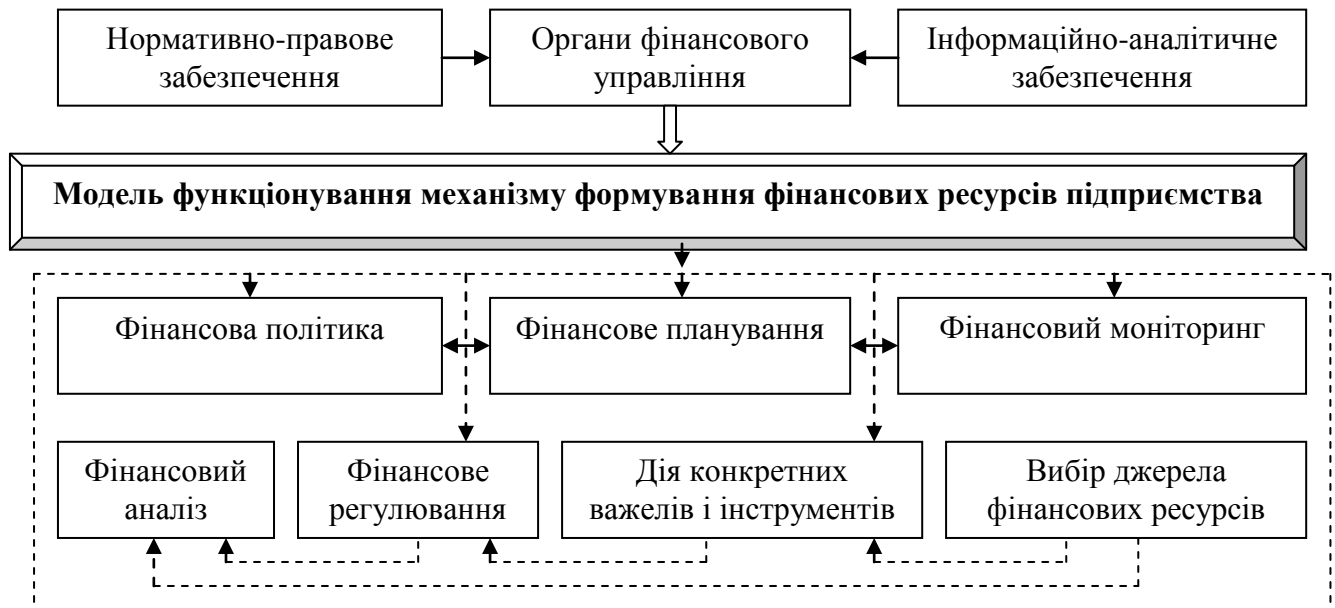

Рис. 1.5 - Модель функціонування механізму формування фінансових ресурсів підприємства

*Примітка: складено автором на основі даних джерела [115]

За даними звіту Державної служби фінансового моніторингу України на 2014 р. були зазначені такі перспективи подальшого розвитку системи моніторингу:

удосконалення законодавства у сфері запобігання легалізації доходів шляхом імплементації нових стандартів FATF;

удосконалення міжвідомчої взаємодії між органами державними влади;

участь в міжнародному співробітництві;

розвиток та вдосконалення єдиної державної інформаційної системи.

Проаналізувавши досвід зарубіжних країн, потрібно відмітити структуру систем національного фінансового моніторингу, до яких відносять:

визнання відмивання брудних коштів кримінальним злочином;
дотримання міжнародних стандартів усфері БВК/ПФТ веде за собою закріплення основних положень рекомендацій міжнародних організацій;
наявність закону усфері фінансового моніторингу;
ідентифікація клієнтів і вигодоотримувачів;
моніторинг фінансових операцій [47, с. 28-31].

Діагностика стану підприємства – це оцінка показників роботи підприємства на основі вивчення окремих результатів з метою виявлення можливих перспектив його розвитку і наслідків ухвалення управлінських рішень [36, 38].

Для проведення діагностики фінансового забезпечення підприємства та подальшої оптимізації процесу управління, необхідно використовувати систему взаємозалежних показників його бухгалтерської та статистичної звітності.

Підприємство має обрати для діагностики таку систему показників, яка дозволить сформулювати найбільш повне уявлення про ефективність своєї діяльності та достатньо точно оцінити свої як поточні, так і стратегічні можливості. Можна виділити основні підходи, що можуть бути застосовані для діагностування фінансової забезпеченості підприємства (таблиця 1.2).

На основі отриманих даних ухвалюються управлінські рішення щодо досягнення поставлених завдань, основними з яких є: підтримування поточної та довгострокової платоспроможності підприємства; росту рентабельності власного капіталу, забезпечення фінансовими ресурсами процесів розширеного відтворення [89].

Інноваційний розвиток економіки України зумовлює необхідність всебічного дослідження проблем фінансування суб'єктів господарювання, зокрема процесів формування та використання фінансових ресурсів як основи фінансового забезпечення господарської діяльності підприємств. Необхідність дослідження методів оцінки ефективного використання фінансових ресурсів підприємств обумовлена, насамперед, проблемами

забезпечення ефективної діяльності та досягнення динамічної рівноваги із зовнішнім середовищем, пошуком шляхів виживання підприємств за умов розвитку ринку та інтеграційних процесів, нових факторів їх успіху в конкурентному середовищі.

Таблиця 1.2

Основні методичні підходи до діагностики фінансової забезпеченості підприємства

<i>Назва підходу</i>	<i>Сутність підходу</i>
Агрегативний підхід	Полягає в обчисленні оцінних агрегатів, які розраховуються виходячи з даних фінансової звітності; на підставі підходу будується балансова модель оцінки фінансової стійкості
Коефіцієнтний підхід	Передбачає розрахунок відносних показників, таких як коефіцієнти ліквідності, рентабельності та ін.
Інтегральний підхід	Полягає у використанні спеціально розроблених економіко-математичних моделей з метою отримання узагальнюючого висновку
Математичні методи	Полягають у розрахунку цифрових значень показників, на яких базується остаточний висновок
Графічний метод	Передбачає побудову поля оцінювання з поділом його на певні зони; метод може використовуватись у якості допоміжного інструменту

*Примітка: складено автором на основі даних джерела [56]

Для спрощення проблеми вибору розглянемо переваги та недоліки кожного з зазначених підходів (Додаток А, табл. А.1).

Управління фінансовими ресурсами пов'язано з вибором альтернативних варіантів їх використання. Наявність формальних методів визначення доцільності та ефективності використання фінансових ресурсів не є гарантією забезпечення обґрунтованої інформації для прийняття управлінських рішень у цій сфері. Враховуючи зазначене, виокремлено основні з них.

1. Аналіз ефективності має сенс лише в контексті розгляду альтернатив. Пошук альтернативних варіантів, як правило, поліпшує окремі прогностні й аналітичні розрахунки, розширює можливості вибору, забезпечує

більшу інформативність та обґрунтованість управлінських фінансових рішень.

2. Прогнозна величина чистих грошових потоків визначається за їх прирістним значенням.

3. Величина норми дисконту має індивідуальний характер для кожного фінансового рішення і визначається величиною середньозваженої ціни використовуваних джерел формування фінансових ресурсів.

4. Показники, що застосовуються для аналізу ефективності використання фінансових ресурсів повинні адекватно відобразити стратегічні та оперативні завдання підприємства.

5. Ефективне управління формуванням та використанням фінансових ресурсів потребує постійного моніторингу та контролю цих процесів [8].

Прогнозування обсягу фінансових ресурсів підприємства в розробці стратегії фінансування може бути спрямоване на вирішення наступних завдань: розрахунок обсягу фінансових ресурсів, який є необхідним для забезпечення реалізації корпоративної стратегії; оптимізація структури джерел формування фінансових ресурсів; визначення мінімальної та максимальної меж можливої потреби в ресурсах, які обумовлюються ступенем необхідної фінансової гнучкості підприємства та можливими сценаріями його розвитку [106, с. 73-81].

Для вирішення вказаних завдань класифікація методів прогнозування обсягу фінансових ресурсів за ступенем формалізації зображена на рис. 1.6.

За ступенем формалізації методи прогнозування класифікують на експертні (інтуїтивні) та формалізовані.

Експертні методи базуються на використанні досвіду експертів (на практиці – керівників підприємства або зовнішніх фахівців-консультантів) та інтуїтивно-логічному мисленні і передбачають опитування експертів з наступною обробкою отриманих результатів за допомогою математичного інструментарію. З огляду на об'єктивну невизначеність факторів зовнішнього фінансового середовища, браку інформації про тенденції розвитку галузі, в

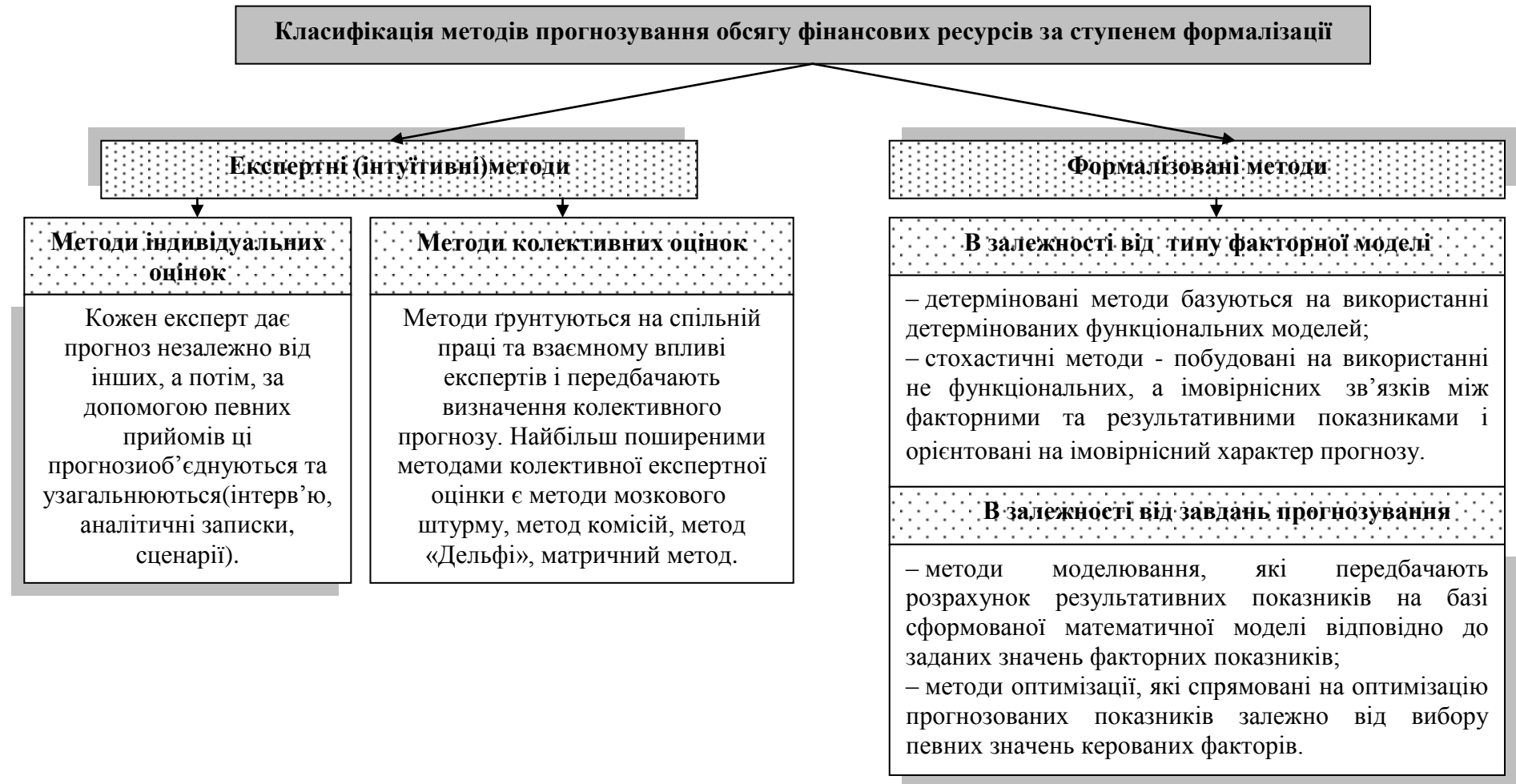

Рис. 1.6- Класифікація методів прогнозування обсягу фінансових ресурсів за ступенем формалізації

*Примітка: складено автором на основі даних джерел [8, 118]

якій здійснює діяльність підприємство, суттєву слабоструктурованість проблем стратегічного аналізу, експертні методи посіли чільне місце в розробці стратегій фінансування. Вони дозволяють виявити головні фактори впливу, можливості та загрози, спрогнозувати тенденції змін досліджуваних фінансових показників, визначити основні цілі та критерії, якісно обґрунтувати альтернативи розвитку та рівень ризику.

Експертні методи класифікують на методи індивідуальних та колективних оцінок. Сутність методів індивідуальних експертних оцінок полягає в тому, що кожен експерт дає прогноз незалежно від інших, а потім, за допомогою певних прийомів ці прогнози об'єднуються та узагальнюються. Індивідуальні експертні оцінки можуть мати вигляд інтерв'ю, аналітичних записок, сценаріїв тощо. Колективні (групові) експертні оцінки ґрунтуються на спільній праці та взаємному впливі експертів і передбачають визначення колективного прогнозу. Найбільш поширеними методами колективної експертної оцінки є методи мозкового штурму, метод комісій, метод «Дельфі», матричний метод. Експертні методи використовують в оцінці стратегічної фінансової позиції підприємства, довгостроковому прогнозуванні обсягів діяльності, галузевих показників рентабельності та ділової активності підприємств, тобто тих факторів, які визначають необхідні обсяги та структуру фінансових ресурсів підприємства [103, с. 289-297].

Значного поширення в формалізованому прогнозуванні фінансових ресурсів набули методи багатофакторного економіко-математичного моделювання, які передбачають: аналіз причинно-наслідкових зв'язків обсягу фінансових ресурсів підприємства з іншими показниками підприємства або зовнішнього середовища; створення на підставі цього аналізу адекватної, детермінованої багатофакторної математичної моделі; використання вказаної моделі для розрахунку значень обсягу фінансових ресурсів в залежності від значень факторних показників [8, с. 121; 103, с. 109].

Вони дозволяють отримати імовірнісну оцінку значень прогнозних показників і ґрунтуються на встановленні кореляційної залежності між факторами, які з огляду на завдання прогнозування можуть аналізуватися в динаміці або без врахування фактора часу, та наступному прогнозуванні з використанням регресійних залежностей [8, с.121; 103, с.302].

В довгостроковому фінансовому прогнозуванні використовують наступні стохастичні методи: економіко-статистичний метод; метод кореляційного моделювання [103, с.111].

Найбільшого поширення в прогнозуванні обсягу фінансових ресурсів набули наступні методи: балансовий метод; нормативний метод; розрахунково-аналітичний метод; метод аналогій; метод питомої капіталомісткості; метод пропорційних залежностей; метод диференційованого темпу зростання; метод техніко-економічних розрахунків; метод прогнозування обсягу фінансових ресурсів, виходячи з повного забезпечення фінансових потреб; метод прогнозування обсягу фінансових ресурсів, виходячи з можливостей їх формування (рис. 1.7).

Методи оптимізаційного моделювання спрямовані на оптимізацію прогнозованого показника залежно від певних керованих факторів. Вони набули значного поширення в прогнозуванні обсягу та структури капіталу.

Сутність оптимізації потреби підприємства в капіталі полягає в розрахунку реально необхідного обсягу фінансових ресурсів, які можуть бути ефективно використані в прогнозному періоді. Так, недостатній обсяг капіталу гальмуватиме інвестиційні програми підприємства, не дозволить йому вийти на оптимальний обсяг діяльності з точки зору частки ринку та співвідношення змінних і постійних витрат. А надлишковий обсяг капіталу призведе до подальшого неефективного використання активів, зниження норми доходності капіталу [66, с.209-212].

Універсальні методи прогнозування обсягу фінансових ресурсів підприємств

Рис. 1.7 - Універсальні методи прогнозування обсягу фінансових ресурсів підприємств

*Примітка: складено автором на основі даних джерел [8, 118]

Прогнозування необхідного обсягу фінансових ресурсів відповідно до методу прогнозування, виходячи з повного забезпечення фінансових потреб та методу прогнозування за умов, коли підприємство має обмежені можливості залучати капітал може відбуватися за алгоритмом, запропонованим Бланком І. О. (рис. 1.8). [11, с. 192].

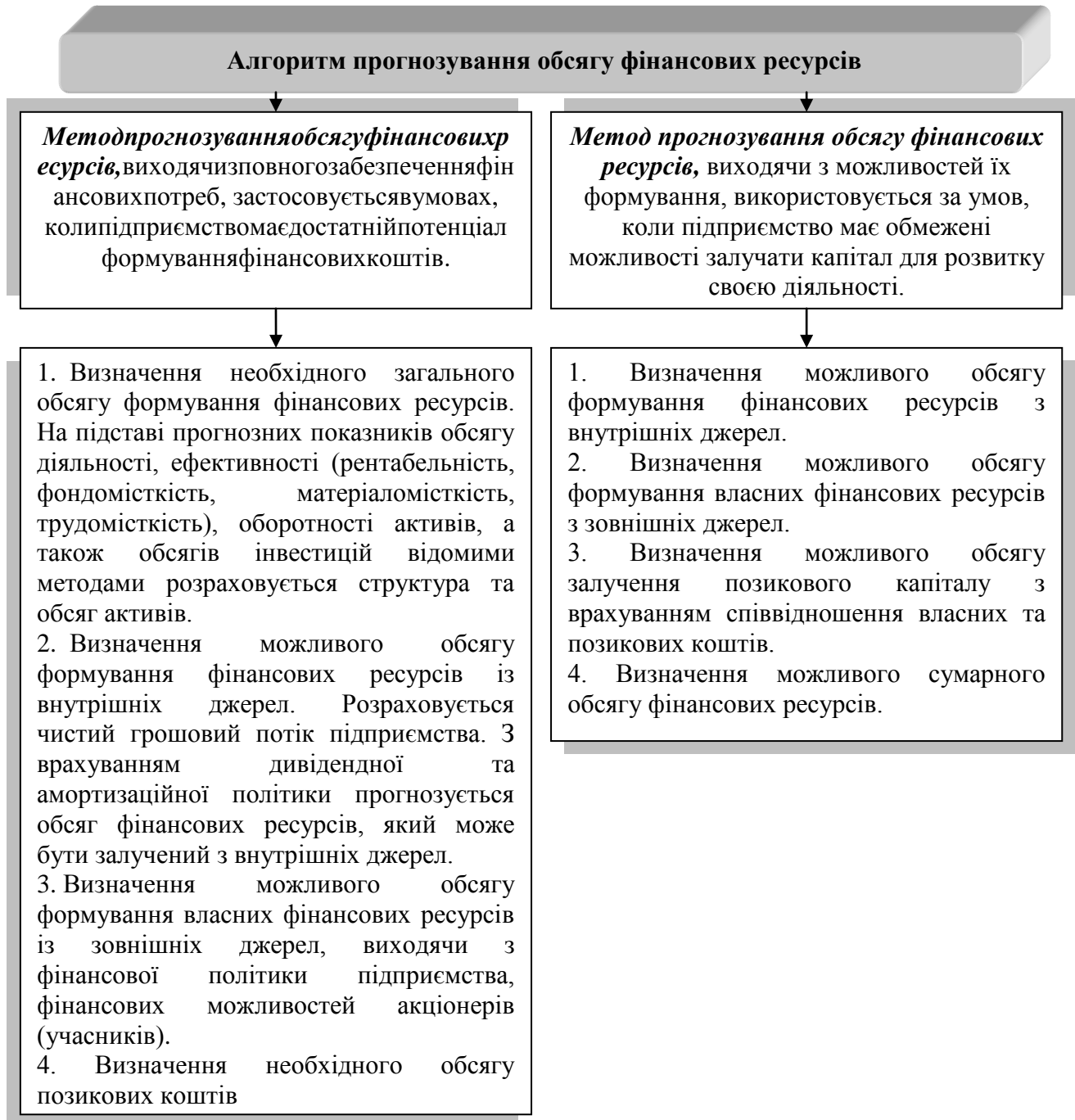

Рис. 1.8 - Алгоритм прогнозування необхідного обсягу фінансових ресурсів

*Примітка: складено автором на основі даних джерел [8, 118]

Поширене також використання оптимізаційних методів в завданнях, пов'язаними з визначенням обсягу та структури капіталу:

1. Забезпечення максимальної рентабельності власного капіталу в умовах обмежень фінансових ризиків.

2. Мінімізація фінансових ризиків при забезпеченні мінімального рівня доходності власного капіталу [51].

Таким чином, для підвищення якості оцінки ефективності використання фінансових ресурсів необхідно використовувати комплекс методів. Вибір методів, що необхідно включити до даного комплексу, кожне підприємство повинно здійснювати індивідуально залежно від стадії життєвого циклу підприємства, його стратегічних планів та тактичних цілей.

Посилення податкового тиску на платників податків, недосконалість податкового законодавства є причинами ухилення від сплати податків, що є недопустимим у виконанні державою фіскальної функції. Разом з тим використання підприємствами можливих законних способів щодо мінімізації податків дають змогу протистояти фінансовим труднощам. Сьогодні мінімізація податків на корпоративному рівні стає одним з найважливіших завдань фінансового управління підприємства в контексті управління фінансовими ресурсами. Мінімізацію оподаткування можливо визначити як зменшення суми податкових зобов'язань платника податків шляхом використання недоліків чинного законодавства. Фінансові схеми мінімізації оподаткування постійно змінюються і вдосконалюються, а така діяльність стає нормою поведінки багатьох суб'єктів господарювання. Як свідчить податкова практика, передумовою такого становища є фіскальна направленість податкової політики України та надмірне податкове навантаження на платника податків, що зумовлює формування механізмів збільшення коштів для задоволення виробничих та соціальних потреб. Відсутність системної оптимізації оподаткування призводить до надмірного обсягу стягнення податків за скорочення обсягів виробництва і, як наслідок, критичного зменшення обігових коштів підприємства та їхніх прибутків.

Відсутність належного податкового стимулювання призводить до погіршення фінансової стійкості підприємств, падіння інвестиційної активності, зменшення темпів розвитку і впровадження нових технологій та інноваційної діяльності.

Головними чинниками, які підштовхують платників уникати сплати податків, є: кількість податків та рівень податкових ставок; складність розрахунків податкових зобов'язань; високий рівень економічної нестабільності; рівень ефективності роботи податкової служби; рівень суспільної свідомості щодо необхідності сплачувати податки; рівень довіри платників до владних структур; рівень корупції в державі. Однак варто зазначити, що існують підприємства, які справно сплачують податки, неухильно дотримуючись податкового законодавства. Причиною їхнього успіху є податкова оптимізація.

Слід зазначити, що велика увага в дослідженнях вітчизняних економістів, вчених та практиків приділяється таким поняттям, як: корпоративний менеджмент, оптимізація, уникнення та ухилення від оподаткування, податкове планування, як основним напрямкам мінімізації оподаткування.

Податкова оптимізація включає сукупність методів та засобів, які забезпечують найбільш ефективно використання фінансових ресурсів суб'єктів господарювання, які знаходяться в їхньому розпорядженні. Вважаємо, що для проведення податкової оптимізації варто дотримуватися певних принципів:

законності проведених операцій – способи оптимізації податків не повинні суперечити чинному податковому законодавству;

обачності – оптимізація має ґрунтуватися на логічному використанні недоліків у законодавстві, а не на створенні штучних схем заниження податків;

послідовності – обрані інструменти податкового планування повинні формувати схему оптимізації, притаманну конкретному підприємству, що ґрунтується на дотриманні його типових господарських операцій;

поміркованості – отримання максимальної вигоди з мінімальними витратами за дотримання законності нарахування і сплати податків;

ефективності – витрати на проведення заходів щодо оптимізації податкового планування не повинні перевищувати отриману економію від мінімізації оподаткування [81, с. 467-473].

Трансформація внутрішнього ринку на даному етапі ставить нові завдання, пов'язані з покращанням фінансового стану підприємств, удосконаленням фінансових відносин. Підприємства, незалежно від форми власності чи господарювання, повинні перейти до реального самофінансування. Стійка діяльність підприємства залежить як від внутрішніх можливостей ефективно використовувати всі наявні на підприємстві фінансові та інші ресурси, так і від зовнішніх умов, до числа яких відносяться податкова, кредитна, інвестиційна політика держави і ринкова кон'юнктура. В умовах змішаної економіки необхідно пов'язувати самостійність підприємств з державним регулюванням економіки і фінансів.

Важливу роль відіграє вибір джерел фінансових ресурсів підприємства, який в ринкових умовах значно розширюється. Однак підприємства на практиці не всі джерела в змозі використовувати. Зокрема це пов'язано з відсутністю підтримки в Україні з боку держави вітчизняного підприємництва, малого та середнього бізнесу, неможливістю одержання державних субсидій: невігідністю користування кредитами банків України з причини високих, іноді навіть нереальних відсотків і орієнтування банків на короткострокове кредитування (3-6 місяців) [118].

Доцільним було б використання такого джерела фінансових ресурсів підприємства, як лізинг, особливо при здійсненні інвестування капіталу. Це джерело фінансових ресурсів мало використовується в Україні, хоча несе в собі значні потенційні можливості.

Для досягнення стійкої моделі формування, використання та росту фінансових ресурсів підприємств пріоритетність повинна надаватись внутрішнім фінансовим ресурсам.

1.3 Концептуальні підходи до формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств

Для того, щоб економіка підприємств була спроможна гнучко та своєчасно реагувати на будь-які зміни економіки в країні, підприємствам необхідно удосконалювати свою систему управління фінансовими ресурсами.

Ключові проблеми підприємств в сфері управління фінансовими ресурсами ще раз підтверджують цю необхідність для уникнення нульової результативності використовуваних методів та зайвого витрачання фінансових ресурсів підприємствами.

Під системою управління фінансовими ресурсами розуміють частину загальної оцінки управління підприємством, метою функціонування якої є забезпечення оптимальних умов формування, використання, оптимізації структури фінансових ресурсів у процесі господарської діяльності для максимізації добробуту власників підприємства у теперішньому та майбутньому періодах [66, с. 272-273].

Для того, щоб знайти найбільш ефективний метод управління процесом формування та використання фінансових ресурсів підприємств, необхідно зробити системний аналіз цих процесів. Під системним аналізом процесу формування та використання фінансових ресурсів підприємств слід розуміти методологічне дослідження усіх складових елементів цих процесів з метою знаходження найбільш прийнятних методів підвищення ефективності формування та використання фінансових ресурсів підприємства.

Загальна система управління підприємством включає три рівні: стратегічний, тактичний та оперативний. Цікавить насамперед стратегічний

рівень управління фінансовою діяльністю підприємства тому, що саме на цьому рівні забезпечується ті процеси, які допоможуть нам у аналізі системи управління фінансовими ресурсами підприємства.

Управління фінансовими ресурсами підприємств включає аналіз, прогноз та контроль формування й використання коштів. Саме таке управління спрямоване на збільшення фінансових ресурсів, інвестицій, нарощування обсягу капіталу, розроблення та прийняття обґрунтованих рішень щодо залучення та ефективного використання фінансових ресурсів.

Отже, умови ефективного управління фінансовими ресурсами на підприємствах ґрунтуються на прийнятті управлінських рішень, що формуються на підставі аналізу показників фінансового стану з метою підвищення інноваційного потенціалу та максимального залучення до виробничого процесу всіх наявних ресурсів.

Проблема формування та реалізації фінансової стратегії є досить актуальною та потребує подальшого розвитку, адже деякі дослідники надають їй першорядного значення у процесі формування загальної стратегії розвитку підприємства [67].

Дослідження наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених дозволили встановити різноманітні підходи до визначення дефініції «фінансова стратегія» (Додаток А., табл. А. 2).

Таким чином, авторське трактування економічної категорії «фінансова стратегія» буде мати вигляд: це комплекс заходів та інструментів спрямованих на формування, розподіл та використання фінансових ресурсів з метою забезпечення ефективного використання внутрішнього фінансового потенціалу та потенційних зовнішніх фінансових потоків із своєчасним регулюванням, координуванням та контролюванням дій щодо зміни умов зовнішнього середовища.

Поняття «фінансова стратегія підприємства» інтегрує в собі перелік основних змістовних його характеристик, конкретний прояв яких варіює за окремими підприємствами у досить широкому діапазоні залежно від

особливостей їх основної діяльності, внутрішньої фінансової структури, обсягу внутрішнього фінансового потенціалу, зовнішнього фінансового середовища та інших умов. Така варіація цілей та умов формування фінансової стратегії підприємств породжує відповідну варіацію типів та видів цієї стратегії, що мають обиратись ними в конкретних умовах фінансової діяльності (Додаток А, табл. А.3) [67].

У вітчизняній літературі і на практиці найбільш поширеною є класифікація фінансових стратегій, у якій основним критерієм виступає форма збільшення капіталу підприємства, необхідного для досягнення цілей [67].

Особлива увага при розробці фінансової стратегії приділяється виявленню доходів; мобілізації внутрішніх ресурсів; максимальному зниженню собівартості продукції; правильному розподілу й використанню прибутку; визначенню потреби в обігових коштах; раціональному використанню капіталу підприємства.

Фінансова стратегія підприємства займає одне із головних місць у стратегічному наборі підприємства, який являє собою систему стратегій різного типу, що формується та розробляється підприємством на визначений період часу з урахуванням специфіки функціонування і розвитку підприємства з метою досягнення поставлених цілей.

На підставі критичного аналізу трактувань різними авторами поняття «фінансова стратегія» вважаємо, що фінансова стратегія – це еластична, узагальнена модель фінансового розвитку підприємства, яка направлена на реалізацію корпоративної стратегії та формування раціональних фінансових відносин із контрагентами та фінансовими установами, містить в собі визначені довгострокові фінансові цілі, технології (інструменти досягнення), ресурси і систему управління, що забезпечує її дієздатність і адаптацію до зміни умов зовнішнього і внутрішнього середовищ [133].

Узагальнення наукових підходів щодо класифікації видів фінансових стратегій представлено у табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Узагальнення наукових підходів щодо класифікації видів фінансових стратегій

<i>Класифікаційна ознака</i>	<i>Види фінансових стратегій</i>
За пріоритетними значеннями	Генеральна (визначає загальний напрям діяльності підприємства); основна (спрямована на виконання головних цілей); допоміжна (всі інші фінансові стратегії).
За розробленими цілями	Генеральна (визначає основну діяльність підприємства); оперативна (стратегія поточного управління фінансовими ресурсами); стратегія виконання окремих цілей.
За джерелами фінансування	Внутрішня (за рахунок власних джерел); зовнішня (за рахунок залучених джерел).
За періодами реалізації	Перспективна (період виконання поставлених цілей очікується в довгостроковому періоді); оперативна (має бути реалізована в короткостроковому періоді).
За напрямками дії	Розвиток (спрямована на підтримку тенденцій розвитку, що мають внутрішній високий потенціал); передбачення криз і запобігання банкрутству (спрямована на забезпечення нейтралізації неочікуваних негативних наслідків розвитку окремих факторів зовнішнього середовища).
За доміантними сферами розвитку	Стратегія формування фінансових ресурсів (забезпечення розширення потенціалу власних фінансових коштів з внутрішніх джерел); інвестиційна стратегія (спрямована на реалізацію управлінських рішень, пов'язаних з використанням різних аспектів інвестиційної діяльності); забезпечення фінансової безпеки (спрямована на забезпечення фінансової рівноваги підприємства в процесі його стратегічного розвитку); збільшення якості управління фінансовою діяльністю.
За характером впливу на кінцевий результат	Пряма (має прямий зв'язок з кінцевим результатом); опосередкована (має непрямий вплив на фінансовий результат).
За рівнем ризику стратегічних фінансових рішень	Стратегій максимізації прибутку; стратегія мінімізації ризику.
Залежно від цілей підприємства	Стратегія фінансової підтримки економічного росту (спрямована на забезпечення високих темпів операційної діяльності підприємства, зокрема, обсягів виробництва та реалізації продукції, приріст оборотних та необоротних активів підприємства, шляхом підвищення потенціалу формування фінансових ресурсів); стратегія фінансового забезпечення стійкого росту підприємства (спрямована на збалансування параметрів обмеженого росту операційної діяльності і необхідного рівня фінансової безпеки підприємства шляхом ефективного розподілу та використання фінансових ресурсів); антикризова фінансова стратегія підприємства (спрямована забезпечити фінансову стабілізацію підприємства у процесі виходу із кризи, передбачає скорочення обсягів виробництва і реалізації продукції шляхом формування достатнього рівня фінансової безпеки підприємства).

З урахуванням місця і ролі фінансової стратегії в стратегічному наборі підприємства дослідники виділяють її сутнісні характеристики (Додаток А, табл. А. 4).

Головними складовими формування стратегії управління фінансами підприємств є такі (рис. 1.9).

Рис. 1.9 - Формування стратегії управління фінансами підприємств

Отже, підприємства, здійснюючи фінансову діяльність, повинні враховувати не тільки власні стратегічні та поточні цілі, але й техніко-економічні чинники та тенденції, характерні для даної галузі.

Враховуючи вище наведене, визначено у межах виділених блоків, основні етапи процесу формування фінансової стратегії підприємства, що відображено на рис. 1.10.

Фінансова стратегія є засобом для забезпечення життєдіяльності та способом реалізації загальної мети підприємства, яка включає все:

формування, планування, облік, аналіз та контроль за фінансовими ресурсами фірми [54, с. 143].

БЛОК 1. <i>Визначення ключових елементів фінансової стратегії підприємства</i>	1.1. Визначення головної цілі (місії) фінансової стратегії підприємства
	1.2. Постановка цілей фінансової стратегії підприємства
	1.3. Визначення періоду реалізації фінансової стратегії підприємства
	1.4. Аналіз факторів зовнішнього середовища
БЛОК 2. <i>Діагностування та оцінка стратегічних можливостей фінансового розвитку підприємства</i>	2.1. Аналіз та оцінка фінансового стану підприємства
	2.2. Аналіз факторів внутрішнього фінансового середовища підприємства
	2.3. Комплексний аналіз та діагностика внутрішнього фінансового потенціалу підприємства
БЛОК 3. <i>Розробка, вибір та оцінювання складових фінансової стратегії підприємства</i>	3.1. Розробка можливих варіантів фінансової стратегії підприємства
	3.2. Визначення критеріїв вибору фінансової стратегії підприємства
	3.3. Оцінювання та вибір оптимального варіанта фінансової стратегії підприємства
	3.4. Розробка та уточнення складових фінансової політики підприємства
	3.5. Обґрунтування шляхів реалізації обраного виду фінансової стратегії підприємства
БЛОК 4. <i>Реалізація та контроль (моніторинг) виконання розробленої фінансової стратегії підприємства</i>	4.1. Реалізація розробленої фінансової стратегії підприємства
	4.2. Контроль (моніторинг) виконання розробленої фінансової стратегії підприємства
	4.3. Оцінка якості фінансової стратегії підприємства та коригування фінансової стратегії (у разі необхідності)

Рис. 1.10 - Основні етапи процесу формування фінансової стратегії підприємства

*Примітка: складено автором на основі даних джерел [54]

Деякі економісти важливим фактором, що впливає на формування фінансової стратегії, вважають потенціал господарюючого суб'єкта у виробничій, фінансовій, трудовій сферах, про наявність якого дозволяє свідчити аналіз внутрішнього середовища. Темпи росту обсягу реалізації

продукції, організація маркетингу і збуту, рівень витрат, величина і структура активів та пасивів підприємства впливають на його поточну ліквідність і фінансову стійкість, визначають потребу в додатковому фінансуванні, свідчать про рівень його фінансового менеджменту. Розподіл коштів підприємства відіграє велику роль у фінансовій діяльності. Тому до цих факторів необхідно підходити не тільки з точки зору ресурсного забезпечення, яке розглядає його в статиці, але й аналізувати динаміку, що дозволяє виявляти вузькі місця функцій управління [120].

Систематизувавши результати досліджень, пропонуємо механізм формування фінансової стратегії в системі корпоративного управління підприємством, в основі якого лежать домінанти і модель формування фінансової стратегії підприємства (рис. 1.11).

Рис. 1.11- Механізм формування фінансової стратегії підприємства

*Примітка: складено автором на основі даних джерела [131]

Слід зазначити, що потенційна ефективність фінансової стратегії підприємства залежить від впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища. У зв'язку з цим необхідно здійснювати моніторинг і аналіз подій, які визначають економіко-правові умови фінансової діяльності підприємства, і враховувати їх в процесі формування його фінансової стратегії. В основу класифікації факторів зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства, покладено різні види ризику і ступінь впливу на них менеджерів (Додаток А, рис. А.1).

Даний механізм дозволяє здійснити побудову та комплексне оцінювання фінансової стратегії в системі корпоративного управління підприємством, шляхом поєднання результатів інтегральної оцінки фінансового стану та рейтингової оцінки якості корпоративного управління підприємства. Це надає можливість виявити і врахувати взаємозв'язки, взаємообумовленість та взаємовплив між системою корпоративного управління та її складовою – фінансовою стратегією підприємства, що дозволяє більш обґрунтовано розробляти практичні рекомендації щодо напрямів фінансового розвитку підприємств із врахуванням їх стратегічних можливостей. Корпоративна стратегія відображає загальний план управління диверсифікованим підприємством, що описує дії з досягнення певних позицій в різних галузях і підходи до управління окремими видами діяльності. Корпоративна стратегія включає: розподіл ресурсів між господарськими підрозділами на основі портфельного аналізу, рішення про диверсифікацію виробництва з метою зниження господарського ризику і отримання ефекту синергії, зміну структури компанії, рішення про злиття, придбання, входження до складу інших інтеграційних структур, єдину стратегічну орієнтацію підрозділів компанії. На сьогоднішній день розрізняють 3 типи корпоративних стратегій (рис. 1.12), що відображають різні підходи до росту вартості підприємства.

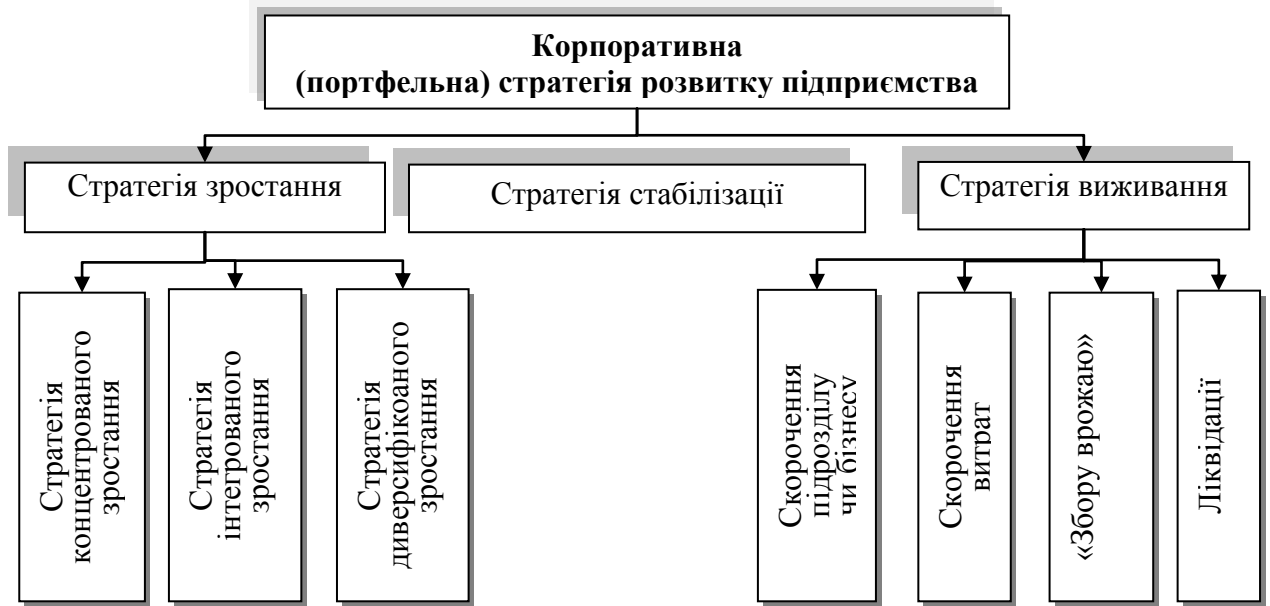

Рис. 1.12 - Класифікація корпоративних стратегій підприємства

*Примітка: складено автором на основі даних джерела [131]

Стратегія зростання має на меті збільшення обсягів продажів, розширення асортименту продукції та виробничих потужностей. Її можуть дотримуватися керівники, що прагнуть до диверсифікованості своїх підприємств, щоб залишити ринки, що знаходяться в стагнації, і швидко зайняти ті, що розвиваються.

Розрізняють три типи стратегій зростання:

- стратегія концентрованого зростання;
- стратегія інтегрованого зростання;
- стратегія диверсифікованого зростання.

Класифікація корпоративних стратегій росту багатогалузевих підприємств зображена на рис. 1.13.

Стратегія стабілізації є проміжним варіантом між стратегією росту та виживання. Стратегії скорочення реалізуються тоді, коли підприємство має потребу в перегрупуванні сил після тривалого періоду росту або у зв'язку з необхідністю підвищення ефективності, коли спостерігаються спади і кардинальні зміни в економіці.

Рис. 1.13 - Класифікація корпоративних стратегій росту багатогалузевих підприємств

*Примітка: складено автором на основі даних джерела [75]

У цих випадках підприємства вдаються до використання стратегій цілеспрямованого і спланованого скорочення виробництва [75].

Оцінка вибраної стратегії проводиться на основі результатів аналізу і оцінки основних чинників, що визначають можливість її здійснення. У випадку відповідності вибраної стратегії поставленим цілям підприємства, її подальша оцінка здійснюється за такими основними напрямками.

1. Проводиться оцінка відповідності вибраної стратегії стану і вимогам оточення підприємства.

Доцільно виділити чотири основні типи стратегій цілеспрямованого скорочення бізнесу (рис. 1.14).

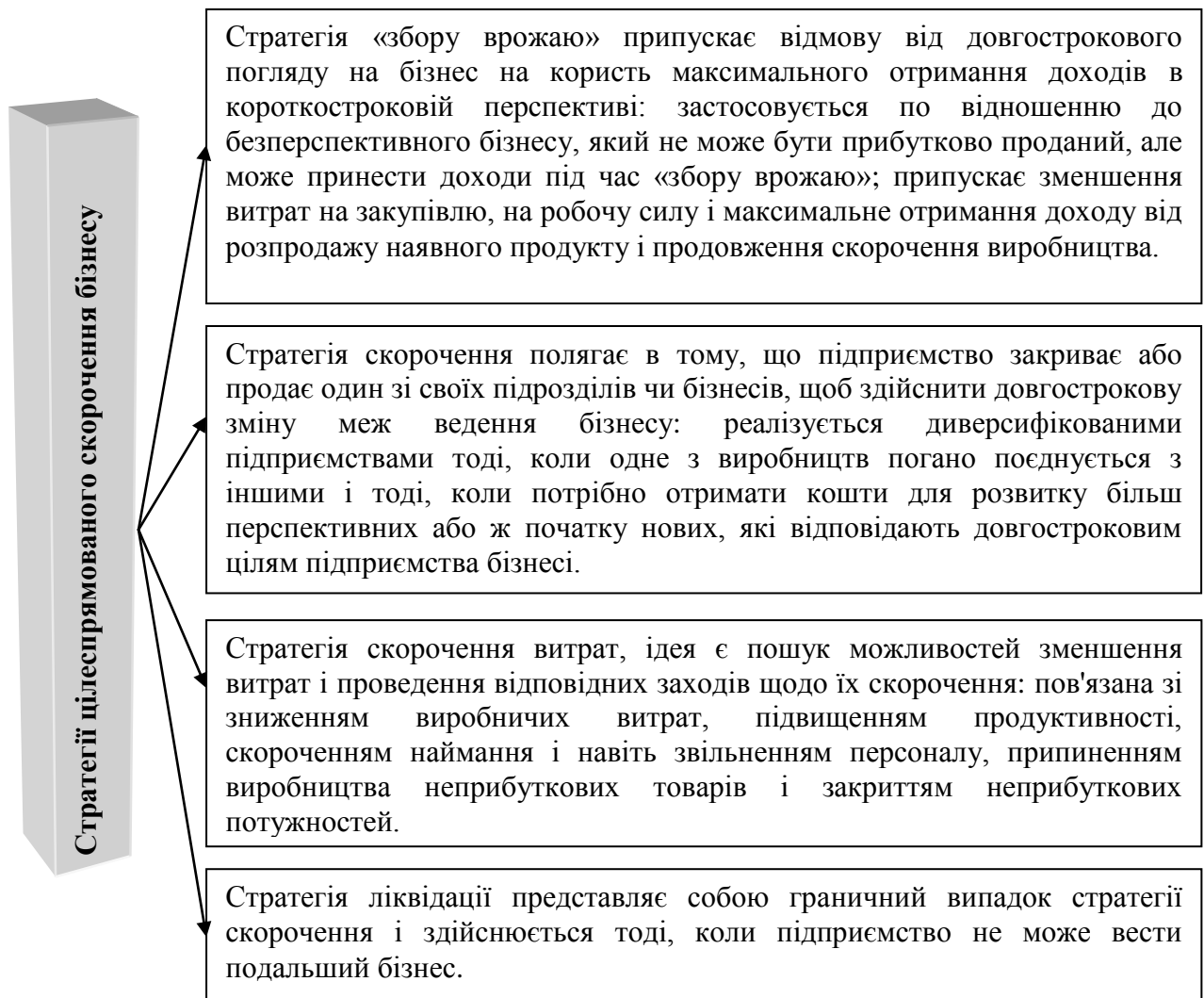

Рис. 1.14 - Класифікація стратегій цілеспрямованого скорочення бізнесу

*Примітка: складено автором на основі даних джерела [63,64]

Встановлюється, наскільки стратегія пов'язана з вимогами з боку основних суб'єктів оточення, в якій мірі враховані чинники динаміки ринку і динаміки розвитку життєвого циклу продукту, чи приведе реалізація стратегії до появи нових конкурентних переваг тощо.

2. Проводиться оцінка відповідності вибраної стратегії потенціалу і можливостям підприємства. Оцінюється, наскільки вибрана стратегія пов'язана з іншими стратегіями, чи відповідає вона можливостям персоналу, чи дозволяє існуюча структура успішно її реалізувати, чи вивірена програма реалізації стратегії в часі тощо.

3. Встановлюється ступінь ризику, закладеного в стратегії. Оцінка виправданості ризику проводиться за трьома напрямками: наскільки реалістичні передумови, закладені в основу вибору даної стратегії; до яких негативних наслідків для підприємства може привести провал даної стратегії; наскільки виправдовує можливий позитивний результат ризик втрат від провалу у реалізації даної стратегії [63, 64].

За результатами дослідження запропонована загальна модель формування і впровадження стратегії росту фінансових ресурсів підприємств (рис. 1.15).

Найважливішим елементом стратегії є критерії прийняття управлінських рішень про розподіл ресурсів підприємства. Оптимізаційна структура фінансових ресурсів значною мірою сприятиме ефективності та результативності сформованої стратегії росту фінансових ресурсів підприємств [137, с. 155].

Запропонована модель містить систему критеріїв вибору стратегії, які дозволяють оцінити характеристики майбутньої стратегії та встановити її переваги в порівнянні з іншими стратегіями і критерії раціонального розподілу ресурсів.

Система критеріїв раціонального розподілу фінансових ресурсів повинна забезпечити формування оптимальної структури фінансових ресурсів та високорентабельне використання власного капіталу; оптимізацію

структури активів з огляду на цілі підприємства та її узгодженість зі структурою капіталу. Для оцінки переваг однієї стратегії в порівнянні з іншою перевірки того, наскільки вона спроможна забезпечити успіх підприємства рекомендовано застосовувати систему критеріїв вибору стратегії підприємства (Додаток А, табл. А. 5).

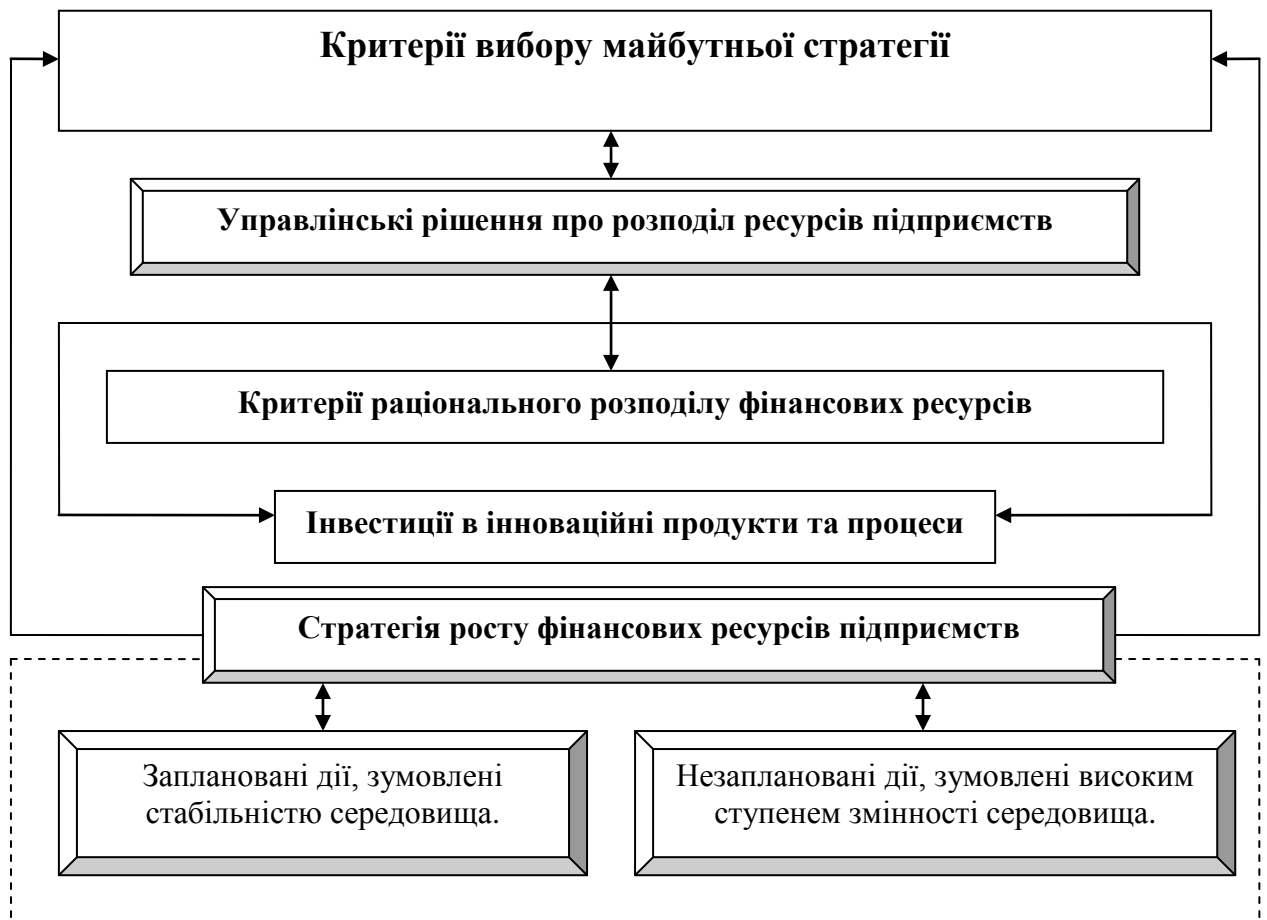

Рис. 1.15 - Модель формування і впровадження стратегії росту фінансових ресурсів підприємств

*Примітка: складено автором на основі даних джерела [131]

Оцінка проекту фінансової стратегії є прикінцевим етапом формування фінансової стратегії підприємства і проводиться за елементами, які зображені на рис. 1.16.

Основною стратегічною метою діяльності підприємства є збільшення фінансового потенціалу підприємства. Отже, фінансовий потенціал є

критерієм ефективності та ступенем результативності діяльності підприємства.

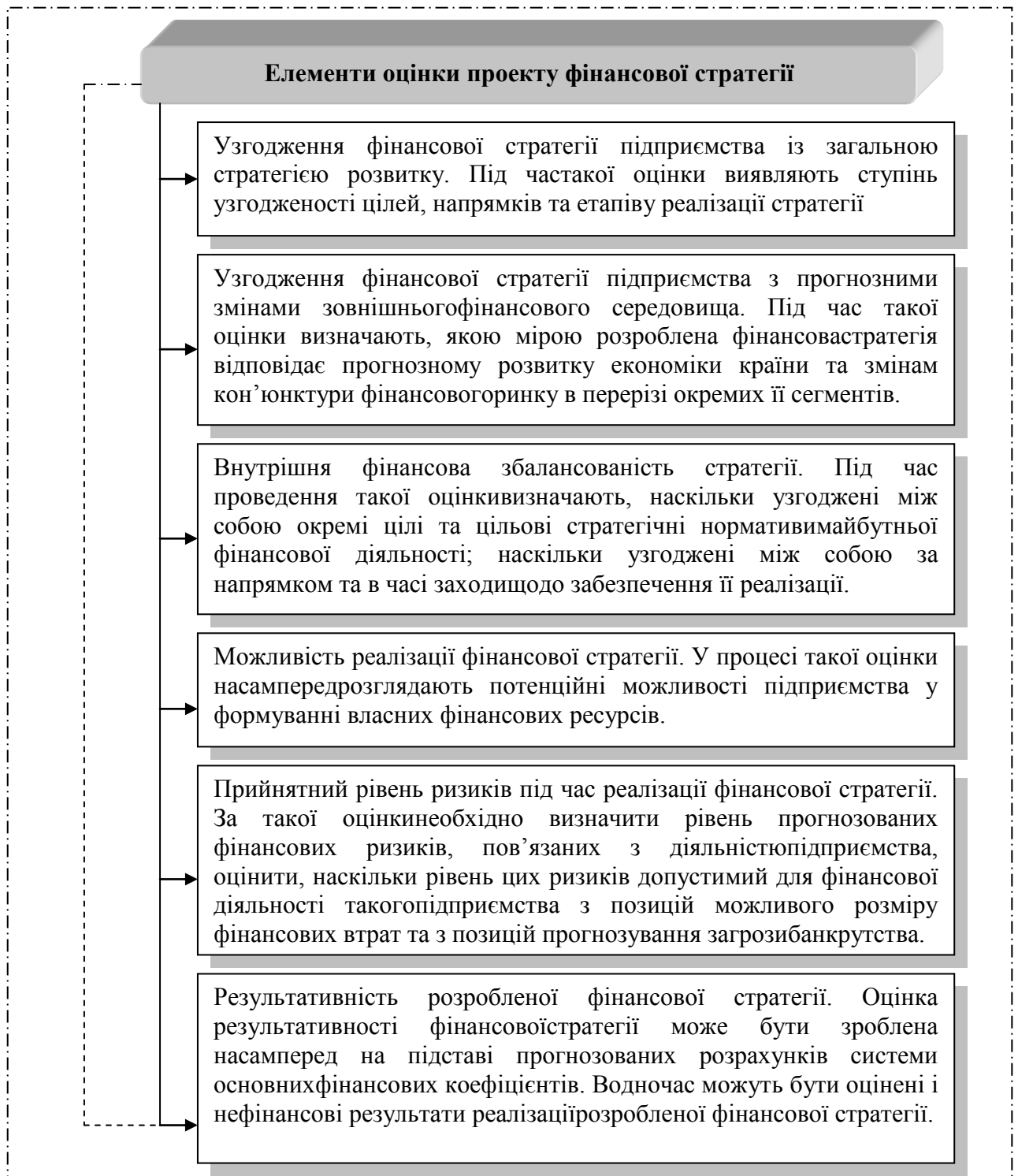

Рис. 1.16 - Елементи оцінки проекту фінансової стратегії

*Примітка: складено автором на основі даних джерела [131]

Особливе значення при розробці фінансової стратегії приділяється повноті виділення грошових доходів, мобілізації внутрішніх ресурсів, максимальному зниженню собівартості продукції, правильному розподілу й використанню прибутку, визначенню потреби в обігових коштах, раціональному використанню капіталу підприємства.

Фінансова стратегія розробляється з урахуванням ризику неплатежів, стрибків інфляції та інших форс-мажорних обставин. Контроль за реалізацією фінансової стратегії забезпечує перевірку надходження доходів, економне та раціональне їх використання [131, с. 159].

Виділення фінансової стратегії при створенні загальної стратегії підприємства зумовлена: диверсифікацією діяльності великих підприємств на різних територіальних, товарних та фінансових ринках; необхідністю визначення джерел фінансування розвитку підприємства; наявністю єдиної мети при визначенні стратегічних орієнтирів [79, с. 217].

Незаперечним є той факт, що на функціонування підприємств значний вплив має ринкове оточення, яке може представляти собою сприятливі умови для розвитку, проте може бути і джерелом небезпек для суб'єкту господарювання.

В процесі взаємодії із зовнішнім середовищем підприємства використовують потенціал, який відображають як сильні, так і слабкі сторони.

Отже, при формуванні і реалізації фінансової стратегії слід враховувати сильні та слабкі сторони підприємства шляхом:

формування фінансової стратегії виключно на основі попереднього аналізу потенціалу підприємства;

оптимізація джерел і методів формування фінансових ресурсів з позицій їх достатності для операційної та інвестиційної діяльності, диверсифікації, забезпечення фінансової стійкості та заіншими критеріями.

Крім цього, важливим підґрунтям реалізації фінансової стратегії має бути

використання таких інструментів, як: фінансове управління (фінансовий аналіз, бюджетування і фінансовий контроль);

інструменти ринку фінансових послуг (страхування, факторинг, лізинг тощо).

Незважаючи на мінливість умов зовнішнього середовища, фінансова стратегія повинна бути стійкою, отже система цілей підприємства має бути пов'язаною зі стадіями життєвого циклу підприємства [80].

Стратегію розвитку, в межах якої відбувається мобілізація внутрішніх фінансових можливостей, економії за всіма напрямками діяльності, підвищення ефективності господарювання, слід переважно застосовувати в період закінчення спаду і початку стабілізації активності зовнішнього середовища підприємства.

Отже, на етапі закінчення спаду і підвищення економічної активності основною стратегічною метою є підвищення конкурентного статусу підприємств, здатних вирішувати проблеми макроекономічної стабілізації [81, с.27].

Таким чином, стратегічне управління фінансовою діяльністю підприємства має безперечно цільовий характер. Стратегічна політика організації має суттєвий вплив на підвищення ефективності фінансової діяльності підприємства в довгостроковій перспективі, її координації й контролю, також являє собою базу для прийняття управлінських рішень за всіма напрямками фінансового розвитку підприємства.

Отже, вплив фінансової стратегії на прийняття стратегічних рішень залежить від: сукупності і структури показників фінансової діяльності; інформаційної бази, що своєчасно та повно надається для аналізу і прийняття рішень у відповідності із завданнями та цілями; постановки стратегічних цілей і завдань, які відображають внутрішнє та зовнішнє становище підприємства [82, с. 28].

Висновки до розділу 1

Підсумовуючи результати дослідження, зроблені деякі узагальнення:

1. У загальноекономічному трактуванні фінансові ресурси підприємства визначаються як кошти, за рахунок яких формуються власний і позиковий капітал, що використовується для придбання активів і здійснення оперативної діяльності з метою забезпечення економічного результату.

2. У сучасній економічній науці існує декілька класифікаційних ознак фінансових ресурсів, але, найголовнішою є поділ ресурсів за джерелами їх формування. Вони можуть бути поділені на власні (у формі прибутку і амортизаційних відрахувань), залучені (бюджетні асигнування, страхові відшкодування та ін.) і позикові (кредити, емісія власних боргових зобов'язань). Визначення оптимальної структури джерел ресурсів, тобто співвідношення власних і позикових коштів, цілком залежить від фінансової політики підприємства.

3. Виокремлені фактори формування джерел фінансових ресурсів: теоретична та практична можливість залучити додаткові фінансові ресурси із різних джерел; форми власності та організаційно-правові форми підприємства, галузева належність підприємства; стратегічні цілі та поточні завдання підприємства; новостворене чи діюче підприємство; вартість фінансових ресурсів на ринку капіталів; бажана структура фінансового капіталу.

4. Науково обгрунтовано, що фінансовий механізм формування фінансових ресурсів – це статистична єдність певних елементів, що є інструментом організації та регулювання фінансових відносин у суспільстві.

5. Удосконалено методичний підхід щодо прогнозування обсягу фінансових ресурсів виходячи з можливостей їх формування, коли підприємство має обмежені можливості залучати капітал для розвитку своєї діяльності на основі моделі нечіткого оптимізаційного моделювання, спрямованої на досягнення максимального рівня фінансових ресурсів при

умовах утримання рівня фінансової стійкості та ліквідності підприємства в межах визначених експертами та з урахуванням глобалізацій процесів.

6. Запропоновано механізм формування фінансової стратегії в системі корпоративного управління підприємством, в основі якого лежать домінанти і модель формування фінансової стратегії підприємства, який дозволяє здійснити побудову та комплексне оцінювання фінансової стратегії в системі корпоративного управління підприємством, шляхом поєднання результатів інтегральної оцінки фінансового стану та рейтингової оцінки якості корпоративного управління підприємства.

Результати дослідження розділу 1 опубліковані в працях [69, 74, 78, 79, 81, 82].

РОЗДІЛ 2

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОСТУ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

2.1. Моніторинг фінансового стану підприємств харчової промисловості

В більшості країн світу в останні десятиріччя відбуваються зміни у всіх сферах суспільного життя. Світове господарство перебуває в процесі постійних змін: відбувається не лише утворення та руйнування економічних та соціальних утворень, але й зміна економічного та політичного стану країн. Тому відчизняні та закордонні вчені в свої дослідженнях приділяють особливу увагу вивченню цих закономірностей, пошуку джерел таких перетворень та прогнозування перспектив розвитку світової економіки та окремих країн [83, с.13].

Наявність відповідних перетворень в світовій економіці підтверджується дослідженнями, проведеними у Chatham House, одному з найвідоміших британських аналітичних центрів, експертами якого виділено наступні закономірності розвитку світової промисловості [84]:

1. Частка промисловості у ВВП зменшується, а частка промисловості у світовому ВВП скорочується вже кілька років поспіль.

2. Аналіз концентрації виробництва в країнах, що розвиваються, показує, що 15 років тому на частку країн, що розвиваються, припадало лише 20% доданої вартості в промисловості, сьогодні – вже третина. При цьому промисловість у країнах, що розвиваються, продовжує зростати [83, с.14].

3. Промисловість стає все складнішою: вторгнення промислових технологій в нові галузі, такі як інформаційні технології, особливо це помітно в розвинених країнах.

4. Світ залежить від транснаціональних корпорацій (ТНК). Початок XXI ст. характеризується зростанням значення ТНК, в основному через їх інвестиції в країни, що розвиваються. За допомогою цих інвестицій передається не тільки капітал, а й технології, і способи ведення бізнесу [85, 86].

Становлення нової системи управління державою, значні зміни в соціальній сфері свідчать про складність умов розвитку економіки України. Наша країна прагне увійти до світового ринку, де діють закони коінтеграційного розвитку через глобалізаційні процеси. Таким чином, сучасний етап становлення вітчизняних підприємств характеризується нестабільністю їх розвитку, джерелом цього процесу є як внутрішня нестабільність, так і вплив складноструктурованого зовнішнього середовища. Для підтвердження зазначеної тези проведемо аналіз макро- та мікроекономічних показників розвитку вітчизняних підприємств.

Для визначення характерних тенденцій розвитку економіки України в дослідженні пропонується використовувати основні показники соціально-економічного розвитку. У Додатку Б., табл. Б.1 зображено показники розвитку економіки України за період 2001-2014 рр.

Головний макроекономічний показник, що характеризує результати діяльності промислових підприємств країни – обсяг реалізованої промислової продукції [88, 89, 90].

За інформацією Державної служби статистики України [86] за останні 13 років обсяг промислової продукції в середньому складає 37% від загальної суми вироблених товарів апослуг, що значно більше, ніж за іншими видами діяльності.

Аналізуючи динаміку даного показника за період 2001 –2014 рр. можна зробити висновок, що в період з 2001 по 2008 рр. зберігалася тенденція сталого приросту показника, яка моделюється регресійної моделлю у вигляді

квадратичної функції (з адекватністю 99%). $\hat{y} = 10214x^2 - 4 \cdot 10^7 x + 4 \cdot 10^{10}$
(рис. 2.1).

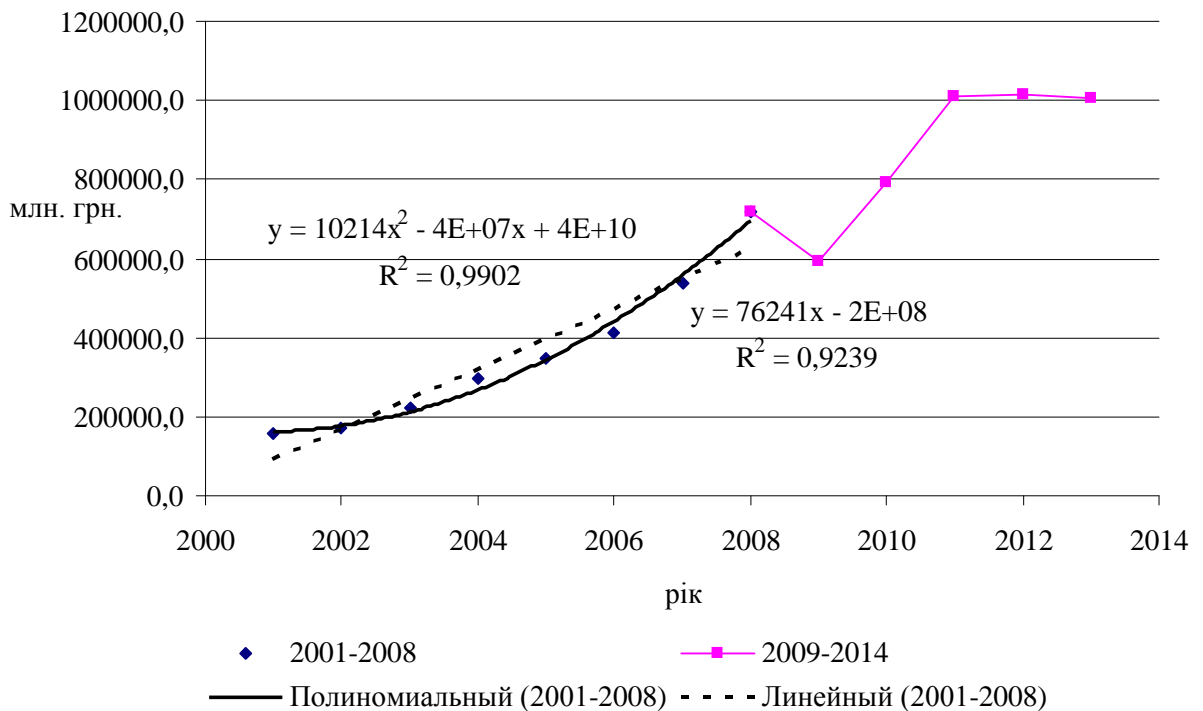

Рис. 2.1–Динаміка обсягу реалізованої промислової продукції України (2001-2014рр.)

За аналізований період спостерігається загальна тенденція до росту обсягу промислової продукції, що є важливим фактором для росту ВВП країни. В 2009 р. відбулося значне зменшення значення цього показника, що відображає наявну економічну кризу, спровоковану нестабільністю в світовій економіці. Незважаючи на тенденцію росту обсягу реалізації промислової продукції, що намітилась 2010 та 2011 рр., в 2012 р. відбулося значне зменшення даного показника [83, с.34].

Аналіз галузевих тенденцій розвитку економіки України передбачає виділення домінуючих галузей економіки та визначення динаміки зміни їх основних показників. Аналіз статистичної інформації з 2001 по 2014 роки показав, що за обсягом реалізації промислової продукції переробна промисловість значно перевищує добувну промисловість.

На підставі рівняння лінійної регресії (Додаток Б, табл. Б.2) можна зробити висновок, що за даний період обсяг приросту реалізованої промислової продукції щорічно становив у середньому 76241 млн. грн.

Аналізуючи структуру реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності 2012–2014 рр., можна зробити висновок, що найбільший обсяг в цей період спостерігався в оптовій і роздрібній торгівлі, на другому місці – промисловість, обсяг реалізації продукції якої становив в даний період 26% - 30% (рис. 2.2). Обсяг реалізованої продукції по інших видах економічної діяльності значно в 5–10 разів менше ніж у промисловості.

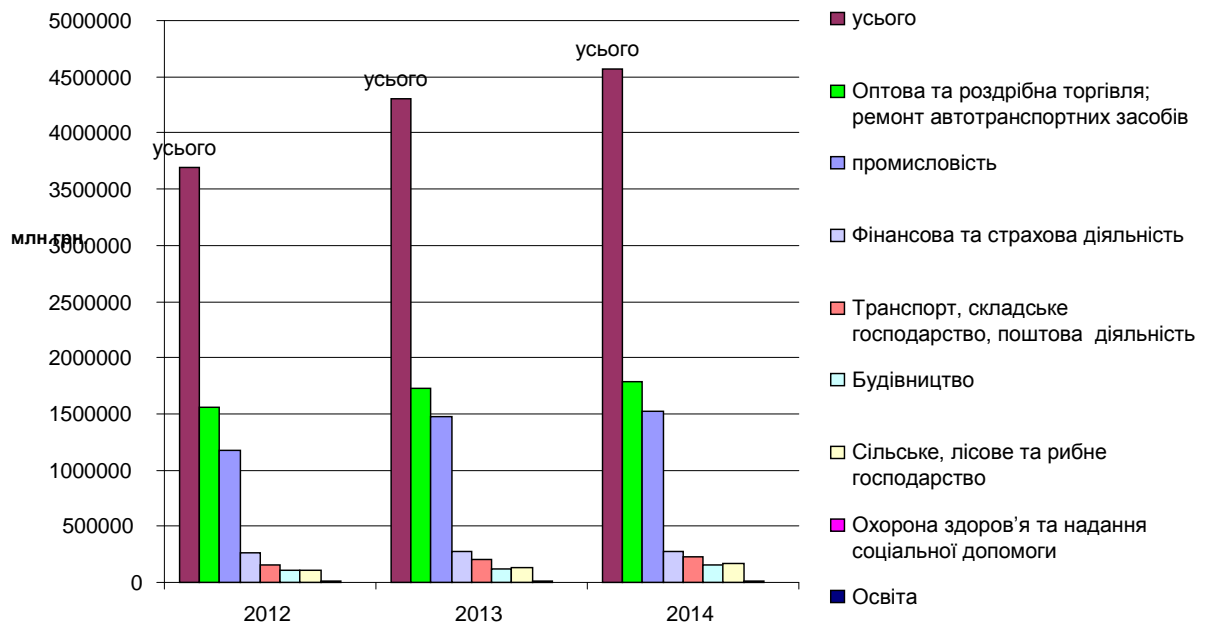

Рис. 2.2 - Структура реалізованої продукції(товарів, послуг) суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності України (2012-2014рр.)

Тобто аналіз тенденцій основних макроекономічних показників розвитку економіки України показав їх нестабільний характер, що віддзеркалює існування кризових явищ в економіці.

У промисловості частка підприємств більше майже у два рази – біля 40%, чим за всіма видами економічної діяльності, а частка реалізованої продукції (товарів, послуг) - більше 98% від загального обсягу промислової

продукції. Отже, майже усе промислове виробництво зосереджено на підприємствах України. Тому рост фінансових ресурсів промислових підприємств призведе до росту в цілому промисловості України і збільшення обсягу реалізованої продукції.

Одним із факторів, який впливає на обсяг реалізованої продукції – її ціна. Індекси основних соціально-економічних показників, а саме показники індексу споживчих цін та індексу цін виробників промислової продукції наведені у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Індекси основних соціально-економічних показників

Рік	Індекс споживчих цін, %	Індекс цін виробників промислової продукції, %
2010	109,4	120,9
2011	108	119
2012	100,6	103,7
2013	99,7	99,9
2014	124,9	100,0

*Примітка: складено автором на основі даних джерела [86]

Аналізуючи динаміку індексів цін промислової продукції України за період 2010 – 2014 рр. (табл. 2.1) можливо виділити період з 2010 по 2014 рр., коли спостерігалось зниження індексу споживчих цін, а індекс цін виробників змінювався стрибкоподібно.

Також, треба відмітити, що за період 2006 – 2014 рр. темп росту цін виробників випереджував темп росту споживчих цін.

Обсяг реалізованої продукції – основний фактор, від якого залежать фінансові результати підприємства.

Фінансові результати до оподаткування підприємств України за видами економічної діяльності за період 2011-2014 рр. наведені у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Фінансові результати до оподаткування підприємств промисловості України
за період 2010-2014 рр., млн.грн.

Рік	Всього	Промисловість
2010	58334	31221,1
2011	122210	58662,3
2012	101884,7	21353,4
2013	29602,8	13204,5
2014	-3136,6	-717,761

*Примітка: складено автором на основі даних джерела [86]

Аналізуючи динаміку фінансових результатів до оподаткування підприємств України (табл. 2.2) за період 2010 – 2014 роки можна зробити висновок, що більшу частину прибутку (70% – 90%) отримали підприємства промисловості. У 2014 р. 62,3% підприємств від загальної кількості підприємств одержали прибуток у розмірі 611767,3 тис. грн., а 37,7% одержали збиток у розмірі 1329528,6 тис. грн. (рис. 2.3).

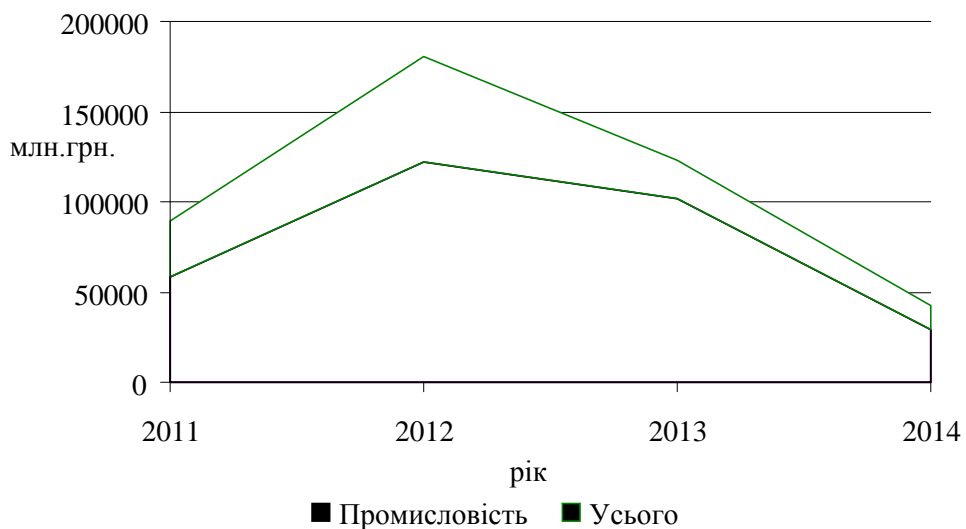

Рис. 2.3 - Динаміка фінансових результатів до оподаткування підприємств України за період 2011-2014 рр.

Важливим чинником, що впливає на прибутковість підприємства та його конкурентоспроможність на ринку – рентабельність операційної діяльності (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Рентабельність операційної діяльності підприємств України за видами економічної діяльності за період 2010-2014 рр., млн.грн.

Рік	За всіма видами економічної діяльності	Сільське господарство	Промисловість		Оптова та роздрібна торгівля	Інформація та телекомунікації
			разом	в т.р. харчова пром.		
2010	4	22,9	3,5	0,24	9,8	7,4
2011	5,9	23,2	4,7	0,32	15	7,6
2012	5	21,7	3,4	0,24	12,2	10,5
2013	3,9	11,8	3	0,21	9,5	11,5
2014	-10,1	-20,2	3,6	0,25	-5,3	5,7

*Примітка: складено автором на основі даних джерела [86]

Аналізуючи, динаміку рентабельності операційної діяльності за видами економічної діяльності за період 2010-2014 рр. можна зробити висновок, що промислові підприємства України характеризуються рентабельністю нижче середньої та найнижчою рентабельністю з усіх видів економічної діяльності (рис. 2.4), одною з причин може бути низький рівень впровадження інновацій на цих підприємствах.

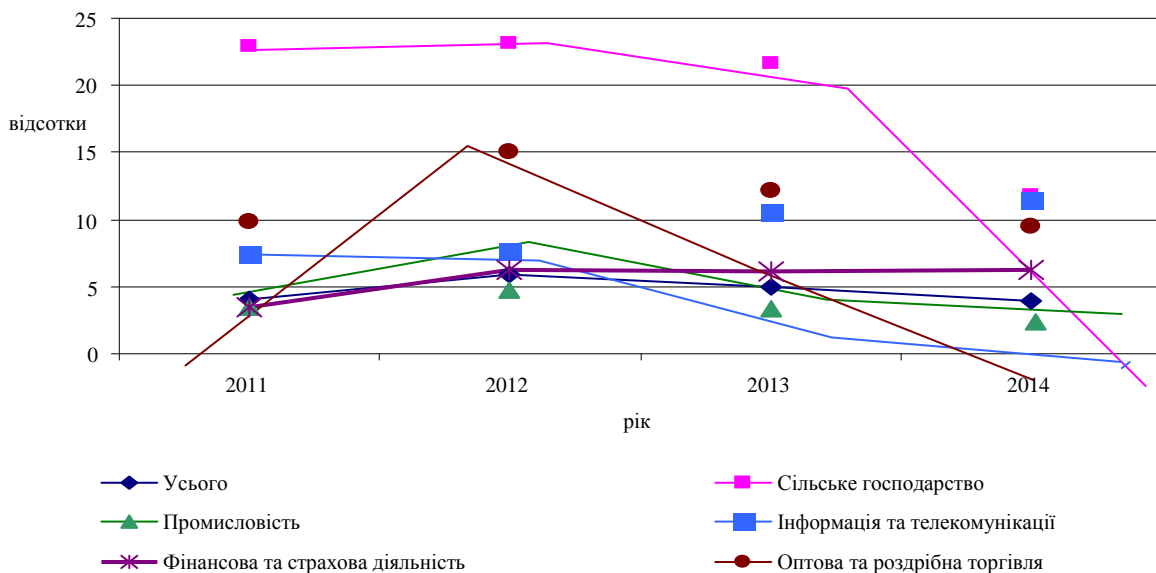

Рис. 2.4 - Динаміка рентабельності операційної діяльності підприємств України за період 2011 – 2014 рр.

Головний показник ефективності основної діяльності підприємства - фінансовий результат до оподаткування, який знаходиться під впливом як внутрішніх так і зовнішніх чинників (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Фінансовий результат до оподаткування за період 2010-2014 рр., млн.грн.

Рік	Усього	Промисловість		Сільське, лісове та рибне господарство	Оптова та роздрібна торгівля	Фінансова та страхова діяльність
		разом	в т.р. харчова пром.			
2010	58334	31221,1	2029,37	17291,8	14883,5	15627
2011	122210	58662,3	3813,04	25565,9	21591,5	12423,2
2012	101884,7	21353,4	1387,97	26992,7	9608	37984,3
2013	29283,2	13698,3	890,38	15147,3	-6047,5	24041,2
2014	-3136,6	-7850,963	-510,31	-485,52	-443,60	-1073,33

*Примітка: складено автором на основі даних джерела [86]

Аналізуючи динаміку фінансового результату до оподаткування підприємств України за видами економічної діяльності за період 2010– 2014 рр. можна зробити висновок, що у цей період фінансовий результат за всіма видами діяльності був від’ємний у 2014 році. Фінансовий результат в цілому по Україні 2010– 2014 рр. отриманий за рахунок перевищення збиткових підприємств над прибутковими (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Частка підприємств, які одержали прибуток за видами економічної діяльності за період 2010 – 2014 рр., %

Рік	Усього	Промисловість		Сільське, лісове та рибне господарство	Оптова та роздрібна торгівля	Фінансова та страхова діяльність
		разом	в т.р. харчова пром.			
2010	59	58,7	3,81	69,5	62,5	58,9
2011	59	58,7	3,80	69,5	62,5	58,9
2012	64,5	62,4	3,74	78,3	66	60,3
2013	65,9	63,3	3,79	79,9	67,2	60,6
2014	65,5	62,4	3,74	84,1	65,6	60,4

*Примітка: складено автором на основі даних джерела [86]

За даними табл. 2.5 можна зробити висновок, що вона суттєво не змінювалась за період 2010– 2014 рр. та була на рівні 60% - 80% за всіма видами економічної діяльності.

Фінансовий результат (збиток) в цілому по Україні у 2014 р. отриманий підприємствами за такими видами економічної діяльності: промисловість – 37,6%, будівництво – 38,1%, фінансова та страхова діяльність – 39,6%.

За видами діяльності можна зробити висновок, що у період 2010 – 2014 рр. прибуток промислових підприємств складав від 20% - до 50% загального прибутку и вони були найбільш прибутковими у порівнянні з іншими видами діяльності у 2011 та у 2012 роках, а у останні 2013-2014 рр. найбільший прибуток був отриманий підприємствами фінансової та страхової діяльності.

На фінансові результати підприємств та їх фінансову автономію впливає структура джерел фінансування.

Аналізуючи динаміку структури капітальних інвестицій за джерелами фінансування за період 2010 по 2014 роки (табл. 2.6) можемо зробити наступні висновки.

Аналізуючи динаміку фінансового результату підприємств до оподаткування за видами промислової діяльності за період 2010 – 2014 рр., треба виділити 2011 рік, який був найбільш прибутковим для промисловості. У період з 2010 по 2014 роки більша частка прибутку – 50% - 70% була отримана підприємствами добувної промисловості.

У цей період структура капітальних інвестицій суттєво не змінювалась і значна частка (60 – 70%) інвестицій фінансувалась за рахунок власних коштів підприємств і організацій.

Друге за значимістю джерело фінансування – кредити банків та інших позик, яке складало до 20 % від загальної суми інвестицій.

Основними причинами залучення кредитів промисловими підприємствами є, по-перше, модернізація вже зношеного та непридатного обладнання.

Таблиця 2.6

Капітальні інвестиції за джерелами фінансування в Україні за період 2010-2014 рр.

Показники	2010 рік		2011 рік		2012 рік		2013 рік		2014 рік	
	Сума, млн.грн.	Питома вага, %	Сума, млн.грн.	Питома вага, %	Сума, млн.грн.	Питома вага, %	Сума, млн.грн.	Питома вага, %	Сума, млн.грн.	Питома вага, %
Кошти державного бюджету	10952,20	5,79	18394,60	11,50	17141,20	5,84	6497,80	2,43	2738,7	1,25
Кошти місцевих бюджетів	6367,70	3,37	8801,30	5,50	9149,20	3,12	7219,20	2,70	5918,2	2,69
Власних коштів підприємств та організацій	114963,60	60,81	152279,10	32,69	175423,90	59,73	170675,60	63,75	154629,5	2,69
Кредити банків та інших позик	23336,20	12,34	42324,40	26,46	50104,90	17,06	40878,30	15,27	21739,3	70,47
Кошти іноземних інвесторів	4067,70	2,15	7196,10	4,50	5040,60	1,72	4881,20	1,82	5639,8	9,91
Кошти населення на будівництво житла	4654,20	2,46	4470,00	2,79	3651,00	1,24	6574,90	2,46	22064,2	10,06
Інші джерела фінансування	8543,00	4,52	11363,90	7,11	11206,00	3,82	9230,90	3,45	6690,2	0,31
Разом	189060,60	100	159932,30	100	293691,90	100	267728,00	100	219419,9	100

*Примітка: складено автором на основі даних джерела [86]

Динаміка капітальних інвестицій України за джерелами фінансування представлена на рис.2.5.

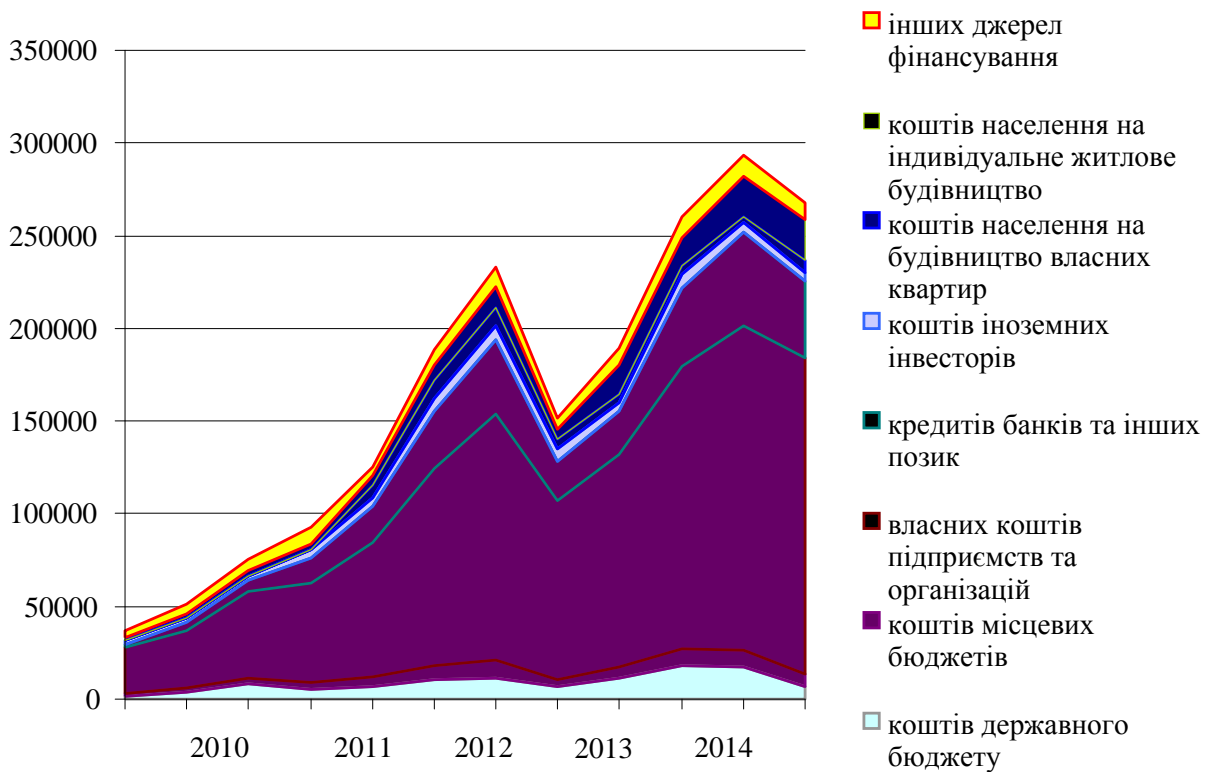

Рис. 2.5 - Динаміка капітальних інвестицій України за джерелами фінансування за період 2010-2014 рр.

Для нашої країни це є доволі актуальною проблемою, адже на багатьох промислових підприємствах зберіглося обладнання радянських часів. По-друге, залучені кошти необхідні для подальшого розвитку підприємства, зміцнення його конкурентоспроможності, а також отримання більшого доходу.

Зокрема, зростання кількості кредитів, наданих промисловим підприємствам, обумовлено необхідністю забезпечення та розширення інвестиційної діяльності. Для підвищення інвестиційної діяльності підприємства залучають довгострокові банківські кредити, і як було зазначено вище, в останні роки спостерігалось значне збільшення обсягів

кредитування галузей промисловості України. Динаміка кредитів, наданих промисловим підприємствам, зображена на рис. 2.6.

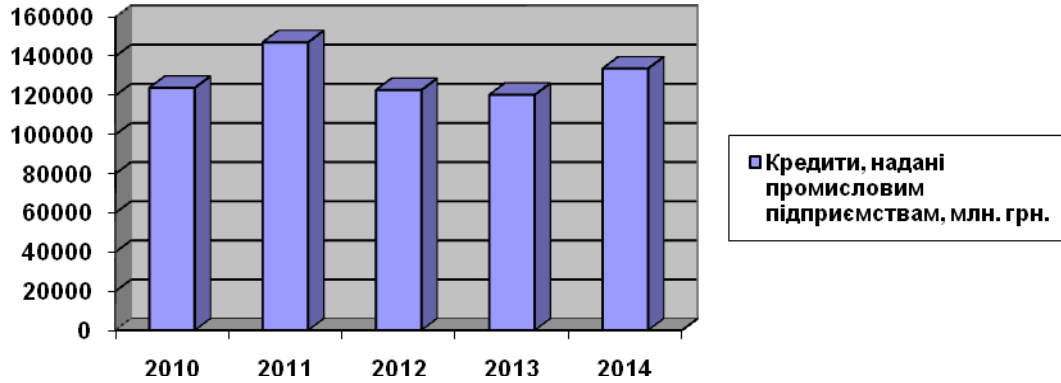

Рис. 2.6 – Кредити, надані промисловим підприємствам за 2010-2014 рр.

Як видно з рис. 2.6, проаналізований період характеризується зростанням суми кредитів, наданих промисловим підприємствам України. Найбільшого розміру вони досягли у 2011 році (147111 млн. грн.). Проте, у 2013 році спостерігається суттєве зменшення суми наданих кредитів. Це було спричинено рядом чинників, зокрема загальним гальмуванням економічного зростання у світовій економіці, ростом податкового тягаря, і погіршенням інвестиційного клімату, що призвело до падіння темпів зростання промислового виробництва. В результаті зниження темпів виробництва промислової продукції зменшились і темпи кредитування банками реального сектора економіки.

В Україні промислові підприємства можуть скористатися спеціальною системою кредитування, створеної саме для фінансування даної галузі економіки. Відсотки для кредитів такого виду вище, ніж для будь-яких інших видів, що спричинено отриманням промисловими підприємствами більших доходів, ніж підприємствами інших сфер економіки [85, с.311-320].

Кредити, надані промисловим підприємствам, можуть бути коротко- та довгостроковими. Короткострокові кредити оформляють підприємства, які впевнені у своїй платоспроможності. Короткий термін кредиту передбачає собою і менший відсоток виплат.

Однак, в процесі кредитування промислових підприємств виникають проблеми, що уповільнюють темпи надання кредитних ресурсів суб'єктам господарювання. Основними негативними факторами є зменшення обсягів реалізації продукції та низька привабливість потенційних інвестиційних проектів із модернізації і розширення виробництва у зв'язку з наявністю політичної нестабільності та негативних прогнозів щодо подальшого розвитку економіки України.

З іншої сторони, звужується й сама ресурсна база фінансово-кредитних установ у зв'язку зі зменшенням приросту депозитів банків та оплатою зобов'язань перед нерезидентами. Крім того зростають ризики кредитування підприємств, що спричинено відсутністю достатньої кількості гарантій повернення позики, оскільки засоби виробництва орендовані або вже у заставі інших фінансово-кредитних установ, а надавати кредити під заставу товарів в обороті є досить ризиковано.

Банківське кредитування промисловості України останнім часом активно розвивається, але слід сказати, що і в даному секторі існує багато проблем.

Основними стримуючими факторами банківського кредитування промисловості виступають:

- низька рентабельність підприємств і високі процентні ставки за кредит;
- відсутність пільгового кредитування промислових підприємств;
- недостатня капіталізованість банківської системи;
- відсутність або недостатність ліквідної застави, підтримки поручителя чи гаранта;
- збитковість промислових підприємств.

Так, за даними Державного комітету статистики України, у лютому 2014 р. серед промислових підприємств 43,6 % були збитковими, причому в окремих видах діяльності: харчовій промисловості та переробленні сільськогосподарських продуктів, легкій промисловості машинобудуванні (частка збиткових підприємств, відповідно — 45,3; 38,1; 44,8 %, спостерігався від'ємний фінансовий результат — збиток.

Але незважаючи на це, ринок банківських кредитів для суб'єктів господарювання, задіяних в промисловості, постійно зростає [85, с. 311-320].

Таким чином, проведені дослідження дали змогу зробити висновок про існування системної кризи в економіці України, що зумовлено нестабільністю розвитку світової економіки, існуванням структурних галузевих диспропорцій, низьким рівнем потенціалу розвитку промислових підприємств та імпортоорієнтованістю економіки. Доцільно відмітити, що підвищення рівня розвитку вітчизняних промислових підприємств можливо лише за рахунок підвищення внутрішніх показників розвитку, за рахунок покращення потенціалу розвитку та адекватного реагування на неоднорідний вплив зовнішнього середовища. Нелінійність розвитку промислових підприємств зумовлена нелінійністю розвитку галузей народного господарства країни та світової економіки в цілому.

2.2 Оцінка ефективності використання фінансових ресурсів підприємств харчової промисловості

Для оцінки ефективності використання фінансових ресурсів підприємств харчової промисловості були використані показники фінансових звітів підприємств Асоціації українських виробників «Морозиво і заморожені продукти» (надалі АУВМ і ЗП). Це потужне громадське об'єднання, що створене 30 жовтня 2001 року, до складу якого входить 36 організацій. Це підприємства – виробники морозива і заморожених продуктів в Україні: ПАТ «Житомирський маслозавод»; ПрАТ «Хладопром»; ТОВ «Ласунка»; ПАТ

«Вінтер»; ПГО АПВТ «Фірма Ласка». Крім того, до складу Асоціації входять наукові установи: Національний університет харчових технологій; Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського; Київський національний торговельно-економічний університет; Одеська національна академія харчових технологій та організації з рекламної та видавничої діяльності: ПП «РІА Марко Пак» - журнали «Мир продуктів», «Мир упаковки», «Мясной бізнес», ПП «Сагітта» - журнал «Брутто» [102].

Асоціація захищає права і інтереси українських виробників, сприяє розвитку виробництва морозива, заморожених продуктів і індустрії холоду, здійснює інформаційну підтримку підприємств, розвиває взаємовигідні зовнішньо-економічні зв'язки, укріплює науково – виробничий потенціал підприємств.

АУВМ і ЗП входить до складу Громадської дорадчої ради при Комітеті Верховної Ради України з питань аграрної політики та земельних відносин, Громадської ради при Міністерстві аграрної політики та продовольства України та Громадської ради при Держспоживінспекції України. Протягом останніх років Асоціація займає активну позицію у підготовці і обговоренні законопроектів України (Додаток В, табл. В.1) [102].

Динаміка обсягу ринку морозива в Україні характеризується стрибкоподібним характером. Так, в 2012 р. ємність становила 106,2 тис.т., що на 7,5% більше показника попереднього року. Але за підсумками звітного періоду обсяг ринку знизився на 6,2% в натуральному вираженні і досяг 99,58 тис.т. Український ринок більш ніж на 99% заповнений морозивом власного виробництва – таким чином, обсяги імпорту не чинять значного впливу на ємність. Динаміка загального обсягу ринку і виробництва практично дублюються – відмінності складають всього 0,1-0,4%.

Динаміка поставок продукції з України на зовнішні ринки за досліджуваний період характеризувалася позитивним приростом за винятком 2011 р. – показник скоротився майже на 7% в натуральному вираженні до

2,63 тис.т., що пов'язано із зниженням обсягів виробництва продукції. За результатами звітного періоду експорт морозива склав 3,01 тис.т., що на 2,2% більше аналогічного періоду минулого року. Обсяги експортних поставок українських заморожених напівфабрикатів за останні роки не демонстрували значного зростання, в період 2009-2012 рр. показники навіть скоротилися на 1,5%. Така ситуація виникла внаслідок дворазового скорочення зовнішніх поставок овочів в 2011 р., коли попит на них у зовнішніх ринків різко впав. Вже за підсумками звітного періоду обсяги поставок зросли на 113% до 19,15 тис.т., що дозволяє очікувати значного приросту показників за підсумками всього звітного періоду. Обсяги імпорتنих поставок заморожених напівфабрикатів істотно зросли в 2010 р., досягнувши показника в 27,2 тис.т. Було проведено аналіз чотирьох підприємств харчової галузі України, а саме членів Асоціації українських виробників «Морозиво і заморожені продукти» за період 2010-2014 рр. (табл. 2.7). Об'єктами дослідження стали ПАТ «Хладпром», ПАТ «Житомирський маслозавод», ПАТ «Геркулес» та ПАТ «Вінтер» [102].

Для оцінки об'єму фінансових ресурсів було визначено загальну суму капіталу, вкладену у підприємства, суму власного капіталу, суму залученого капіталу, розраховані коефіцієнти автономії, концентрації залученого капіталу, рентабельність власного та залученого капіталу.

Для оцінки наскільки у досліджуємих підприємств виконуються вимоги щодо покриття поточних зобов'язань різними групами активів були розраховані показники абсолютної, швидкої та поточної ліквідності. Треба зазначити, що у кожного з обраних підприємств ПАТ «Хладпром», ПАТ «Житомирський маслозавод», ПАТ «Геркулес» та ПАТ «Вінтер», склалася різна ситуація щодо формування і використання фінансових ресурсів. Так, на підприємстві ПАТ «Хладпром» сума капіталу за період 2010-2014 рр. зросла майже вдвічі з 83100 тис.грн. до 161819 тис.грн.

Якщо, коефіцієнт автономії на початок 2010 р. складає 0,57 і свідчить майже про фінансову незалежність від залучених коштів, то на кінець

Таблиця 2.7

Аналіз основних фінансових показників харчових промислових підприємств за 2010-2014 рр.

Показники	ПАТ «Хладопром»					ПАТ «Житомирський маслозавод»				
	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.
	На кінець 2010 р.	На кінець 2011р.	На кінець 2012 р.	На кінець 2013 р.	На кінець	На кінець 2010 р.	На кінець 2011р.	На кінець 2012 р.	На кінець 2013 р.	На кінець
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Сума капіталу, тис.грн.	83100	112239	142037	145991	161819	367460	362235	485780	485452	598859
Власний капітал, тис.грн.	47023	50439	50262	24132	1144	202903	237053	350147	398718	470296
Залучений капітал, тис.грн.	36077	61800	91775	121859	160675	164557	125182	135633	86734	128563
в т.р. довгострокові зобов'язання, тис.грн.	16546	29185	83934	114214	114447	75975	60364	5709	7303	1646
Поточні зобов'язання, тис.грн.	18465	32615	7841	7645	46228	83436	59672	122373	79431	126917
Коефіцієнт автономії	0,57	0,45	0,35	0,16	0,007	0,55	0,65	0,72	0,82	0,78
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	0,43	0,55	0,65	0,84	0,99	0,45	0,35	0,28	0,18	0,21
Коефіцієнт співвідношення залученого та власного капіталу	0,77	1,23	1,83	5,05	140,45	0,81	0,53	0,39	0,22	0,27
Чистий прибуток, тис.грн.	1554	3416	345	-26444	-22988	30225	34150	65180	48571	71578
Рентабельність власного капіталу	0,03	0,07	0,006	-	-	0,16	0,16	0,22	0,13	0,15
Рентабельність залученого капіталу	0,06	0,07	0,004	-	-	0,25	0,24	0,45	0,44	0,55
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,01	0,01	0,07	0,03	0,22	0,29	0,09	0,19	0,1	0,02
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,93	0,76	2,62	2,37	1,39	2,13	2,08	1,24	2,85	1,27
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,46	1,10	4,81	4,92	0,81	2,38	2,77	1,45	2,24	1,82

Показники	ПАТ «Геркулес»					ПАТ «Вінтер»				
	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.
	На кінець 2010 р.	На кінець 2011р.	На кінець 2012 р.	На кінець 2013 р.	На кінець	На кінець 2010 р.	На кінець 2011р.	На кінець 2012 р.	На кінець 2013 р.	На кінець
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Сума капіталу, тис.грн.	425193	467564	465598	574273	589835	45867	45597	45699	45240	34892
Власний капітал, тис.грн.	5912	7339	8766	10250	4580	31642	30560	31222	31389	26795
Залучений капітал, тис.грн.	419281	460225	456832	564023	585255	14225	15037	14477	13851	8097
в т.р. довгострокові зобов'язання, тис.грн.	105324	194304	203614	197638	202255	2698	3000	0	0	0
Поточні зобов'язання, тис.грн.	313957	265921	253218	366385	383000	11283	11703	14477	13851	8097
Коефіцієнт автономії	0,01	0,02	0,02	0,02	0,007	0,69	0,67	0,68	0,69	0,76
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	0,99	0,98	0,98	0,98	0,99	0,31	0,33	0,32	0,31	0,23
Коефіцієнт співвідношення залученого та власного капіталу	70,9	62,7	52,1	55,0	127,78	0,45	0,49	0,46	0,44	0,3
Чистий прибуток, тис.грн.	1423	1427	1427	1484	-5670	1272	485	669	179	-4582
Рентабельність власного капіталу	0,21	0,23	0,18	0,16	-	0,04	0,02	0,02	0,005	-
Рентабельність залученого капіталу	0,002	0,003	0,003	0,003	-	0,08	0,03	0,05	0,01	-
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,004	0,000	0,000	0,000	0,001	0,06	0,04	0,03	0,07	0,038
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,42	0,61	0,46	0,44	2,85	0,8	0,8	0,59	0,85	1,28
Коефіцієнт поточної ліквідності	0,86	1,09	1,06	0,97	0,94	1,68	1,61	1,25	1,39	1,66

звітнього періоду значення коефіцієнта знижується до 0,007, а коефіцієнт співвідношення залученого та власного капіталу дорівнює на цю ж дату 140,45.

Таким чином, потрібно говорити про досить велику фінансову залежність підприємства. Враховуючи значне зниження показників рентабельності, як власного, так і залученого капіталу, а також від'ємний фінансовий результат на кінець звітнього періоду (збиток – 22988 тис.грн.) можна однозначно стверджувати про неефективне використання залучених коштів і погіршення фінансового стану.

Щодо ситуації на ПАТ «Житомирський маслозавод», то за аналогічний відрізок часу, ситуація щодо залучення та використання фінансових ресурсів більш позитивна. Загальна сума фінансових ресурсів підприємства з 2010 р. по 2014 р. збільшується в 1,62 рази з 367460 тис.грн. до 598859 тис.грн. При цьому, це відбувається у більшому ступені за рахунок власного капіталу. Якщо розглянути значення коефіцієнтів автономії, концентрації залученого капіталу та співвідношення залученого й власного капіталу, то видно, що фінансова незалежність підприємства постійно зростає: коефіцієнт автономії підвищується з 0,55 (2010 р.) до 0,78 (2014 р.).

Значення коефіцієнту співвідношення залученого і власного капіталу ні в один рік не перевищує 1, тобто підприємство залучає додаткові фінансові ресурси, але не підпадає під фінансову залежність від них. Щодо ефективності використання власних і залучених фінансових ресурсів, то рентабельність власного капіталу коливається від 0,15 (2014 р.) до 0,16 (у 2010 р. і 2011 р.), рентабельність залученого капіталу від 0,25 (2010 р.) до 0,55 (2014 р.).

Щодо стану формування та використання фінансових ресурсів ПАТ «Геркулес» та ПАТ «Вінтер». Фінансові ресурси ПАТ «Геркулес», як і у випадку з ПАТ «Хладпром» формуються здебільшого за рахунок залучених. Коефіцієнт автономії коливається від 0,01 у 2010 р. та 0,02 у 2011 р. до 0,02 у 2012 р., 2013 р. та 0,007 у 2014 р. В свою чергу, коефіцієнт концентрації

залученого капіталу має значення близькі до одиниці. Коефіцієнт співвідношення залученого та власного капіталу в десятки разів перевищує одиницю (70,9 – 2010 р., 62,7 – 2011 р., 52,1 - 2012 р., 55,0 – 2013 р., 127,78 – 2014 р.), що свідчить про фінансову залежність від залучених коштів. Негативним моментом також є дуже низька рентабельність залученого капіталу – 0,003 з 2011 р. до 2013 р., тобто підприємство залучає досить великі суми ресурсів, але використовує їх неефективно.

Ситуація з фінансовими ресурсами ПАТ «Вінтер» більш позитивна. В загальній сумі капітал, власний займає більшу вагу. Коефіцієнт автономії коливається у межах від 0,65 до 0,72, тобто підприємство залучає фінансові ресурси, але вони не перевищують власні. Коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів не перевищує одиниці, й коливається від 0,30 до 0,49. Щодо ефективності використання фінансових ресурсів, то вона досить низька. Максимальне значення рентабельності власного капіталу ПАТ «Вінтер» 0,04 (2010 р.), рентабельність залученого капіталу коливається від 0,08 (2010 р.) до 0,01 (2013 р.). Негативним моментом є поступове зниження показників рентабельності.

Оцінка показників платоспроможності досліджуємих підприємств довела, що майже у всіх з них присутні проблеми з виконанням нормативу покриття поточних зобов'язань абсолютно ліквідним активами. Як звісно, з теорії фінансового аналізу, найбільш жорстким показником платоспроможності підприємств є коефіцієнт абсолютної ліквідності, нормативне значення якого коливається в межах 0,2-0,25.

Значення близькі до нормативного на досліджуємих підприємствах виконується на кінець 2010 р., 2011 р. у ПАТ «Хладопром» - 0,01, на кінець 2012 р.- 0,07, та на кінець 2013 р. та 2014 р. у ПАТ «Житомирський маслозавод» - 0,03 та 0,22 відповідно. У підприємств ПАТ «Геркулес» та ПАТ «Вінтер» значення цього показника взагалі досить малі.

Таким чином, можна зробити висновок, що у досліджуваних підприємств не достатньо абсолютно ліквідних коштів для покриття навіть 20% - 25% поточних зобов'язань.

Щодо коефіцієнта швидкої ліквідності. Для розрахунку даного показника використовуються дані про дебіторську заборгованість, готову продукцію та товари підприємств. Нормативне значення коливається у різних науковців та практиків від 0,8 до 1, тобто швидко реалізуємих активів у купі з абсолютно ліквідними повинно бути достатньо для покриття поточних зобов'язань.

Відносно ПАТ «Хладопром» та ПАТ «Житомирський маслозавод» треба зазначити, що за період з початку 2010 р. по кінець 2014 р. вимоги до покриття поточних зобов'язань абсолютно та швидкоореалізуємими активами виконуються. Більш того, на деякі дати, фактичне значення коефіцієнта значно перевищують нормативне, що може свідчити про досить великі суми заморожені у вигляді дебіторської заборгованості, або готової продукції й товарів. Так, значення показника спостерігається на початок 2010 р. у ПАТ «Хладопром» - 0,93. Перевищення майже в двічі спостерігається на кінець 2013 р. - 2,37 відповідно, а на кінець 2014 р. складає 1,39. У ПАТ «Житомирський маслозавод» також присутня ситуація перевищення нормативного значення, так на кінець 2010 р. коефіцієнт швидкої ліквідності дорівнює 2,13, на кінець 2011 р. - 2,08, а на кінець 2014 р. - 1,27.

У ПАТ «Геркулес» та ПАТ «Вінтер» навпаки спостерігається ситуація не виконання нормативного значення. Не виконується вимога щодо покриття поточних зобов'язань абсолютно ліквідними та швидкоореалізуємими активами У ПАТ «Геркулес» на кінець 2010 р. - 0,42, на кінець 2011 р. - 0,61, на кінець 2012 р. - 0,46, на кінець 2013 р. - 0,44, а на кінець 2014 р. складає 2,85. Щодо ПАТ «Вінтер», то значення близькі до нормативного спостерігаються на початок 2010 р., 2011 р. - 0,8, на кінець 2012 р. - 0,59, на кінець 2013 р. - 0,85 та на кінець 2014 р. - 1,28.

Оцінка покриття поточних зобов'язань оборотними активами виконується за допомогою коефіцієнта поточної ліквідності. У більшості літератури, присвяченої проблемам фінансового аналізу, нормативне значення даного коефіцієнта коливається в межах від 2,0 до 2,5.

На досліджуємих підприємствах ситуація не однозначна. Спостерігаються значення, як значно менші нормативу, так і значно їх перевищуючі. Так, у ПАТ «Хладопром» на кінець 2014 р. коефіцієнт поточної ліквідності має значення набагато більше ніж нормативне – 0,81, на кінець 2013 р. – 4,92, на кінець 2012 р. – 4,81. В то й же час, у даного підприємства на кінець 2011 р. і на кінець 2010 р. значення цього показника набагато нижче норми – 1,1 і 1,46. Щодо ситуації на ПАТ «Житомирський маслозавод», то у даного підприємства на кінець 2010 р., на кінець 2011 р., й на кінець 2013 р. виконується вимога про перекриття поточних зобов'язань оборотними активами вдвічі. Значення коефіцієнта складають 2,38, 2,77 і 2,24 відповідно. Не виконується норматив на кінець 2012 р. – 1,45, також на кінець 2014 р. – 1,82.

У ПАТ «Геркулес» та ПАТ «Вінтер» за даний період взагалі норматив коефіцієнта поточної ліквідності не досягнуто.

Для оцінки ефективності створення інноваційного кластеру був використаний модифікований показник взаємодії елементів інноваційного кластера $S^{(n)}$, який розраховується на базі показника взаємодії елементів інноваційного кластера S^0 .

Модель взаємодії підприємств інноваційного кластера, що складається з n елементів, описується формулою (1):

$$S^0 = \frac{\sum_{i=1}^n \left(\left(\sum_{j=1}^n k_{ij} \right) \cdot a_i \cdot V_i \right)}{\sum_{i=1}^n (a_i \cdot V_i)}, \quad (1)$$

де S^0 - показник взаємодії елементів інноваційного кластера;

k_{ij} – коефіцієнт взаємовпливу окремих елементів інноваційного кластера, який розраховується виходячи з матриці коефіцієнтів взаємодії;

a_j – коефіцієнт інноваційної активності окремого елемента кластера;

V_i – обсяг реалізованої інноваційної продукції, робіт, послуг, здійснених окремим елементом кластера;

n – кількість елементів (учасників) інноваційного кластера.

Мінімальне значення цього показника дорівнює одиниці ($S_{\min}^0 = 1$) і відповідає випадку, коли інноваційна діяльність підприємств кластеру не корелює між собою. Максимальне значення цього показника дорівнює кількості виробничих підприємств у кластері ($S_{\max}^0 = n$) і відповідає випадку, коли інноваційна діяльність підприємств кластеру повністю визначається входженням цих підприємств у кластер.

Тому для оцінки синергетичного ефекту від створення кластеру на базі таких виробничих підприємств пропонуємо використати модифікований коефіцієнт взаємодії елементів інноваційного кластера, який є нормований (змінюється в межах від 0% до 100%):

$$S^{(n)} = \frac{S^0 - S_{\min}}{S_{\max} - S_{\min}} \cdot 100\% = \frac{S^0 - 1}{n - 1} \cdot 100\%, \quad (2)$$

За даними інноваційної діяльності підприємств розрахуємо матрицю коефіцієнтів елементів інноваційного кластера (Додаток В, табл. В.2):

$$R = \{r_{ij}, i = \overline{1,4}, j = \overline{1,4}\} =$$

1,00	0,98	0,70	0,63
0,98	1,00	0,65	0,72
0,70	0,65	1,00	0,51
0,63	0,72	0,51	1,00

Значення рейтингу моделі даного кластера, що складається з чотирьох інноваційно активних підприємств харчової промисловості дорівнює:

$$S^0 = 3,21,$$

$$S^{(4)} = \frac{3,21-1}{3} \cdot 100\% = 73,66\% .$$

Розрахункові значення рейтингів у даному випадку дозволяють оцінити синергетичний ефект, природу впливу якого в процесі взаємодії учасників кластера і пояснює застосування цієї кластерної моделі. Формування такого кластера забезпечує організаційно-економічну інтеграцію всіх підприємств, що входять у його склад.

Визначено, що кластерна форма організації інноваційної діяльності промислових підприємств, установ, організацій приводить до формування особливої форми інновації — «сукупного інноваційного продукту».

Оцінка ефективності використання фінансових ресурсів підприємств харчової промисловості дозволила обґрунтувати використання моделі інноваційного кластера з урахуванням коефіцієнта інноваційної активності, обсягу реалізованої інноваційної продукції і коефіцієнтів взаємодії окремих елементів інноваційного кластера, що дозволить забезпечити одержання синергетичного ефекту всіх сторін виробництва.

2.3 Аналіз інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості як основний фактор росту фінансових ресурсів

Одним з пріоритетів ефективного розвитку економіки України в умовах трансформаційних процесів, серед стратегічних напрямів підвищення конкурентоспроможності та рентабельності промислових підприємств є підвищення ролі інноваційної системи. Виконання цього важливого завдання

можливе у разі фінансування та структурно-інноваційної перебудови національної економіки.

В контексті проведеного дослідження систематизовані основні інститути промислового комплексу, які в сукупності з інституціональним середовищем утворюють інституціональну складову промислового комплексу і які дають повну уяву про масштабність промислового сектору та його інституціональність (Додаток В, табл. В.2).

Пріоритетні напрямки сталого розвитку національної економіки та розроблені довгострокові стратегічні цілі дають змогу накреслити шляхи підвищення фінансування інноваційної діяльності, а саме: створення високо-технологічних виробничих процесів на інноваційно-активних підприємствах; обсягів державної підтримки конкурентних точок економічного росту і орієнтирів стратегічного цільового планування та функціонального управління; завдань структурно-інноваційної перебудови економіки з широким використанням сучасних джерел фінансування, що можуть бути представлені такими ринковими формами асигнувань, як банківський кредит та лізинг, форфейтинг, франчайзинг, венчурне фінансування, продаж облігацій підприємств тощо; гармонізованих методів та індикаторів моніторингу динаміки і результативності інноваційного розвитку національної економіки [113, с. 202].

Інноваційний розвиток в країні відбувається відповідно до положень Закону України «Про інноваційну діяльність» і в певному сенсі є похідною від кількісних та якісних показників, що характеризують стан наукової сфери країни та її фінансове забезпечення [35]. Згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність» джерелами фінансового забезпечення цієї діяльності є: кошти Державного бюджету України; кошти місцевих бюджетів; власні кошти спеціалізованих державних та комунальних інноваційних фінансово-кредитних установ; власні чи запозичені кошти суб'єктів інноваційної діяльності; кошти (інвестиції) будь-яких фізичних і юридичних осіб; інші джерела, не заборонені законодавством України [35].

Існує ряд джерел фінансування інноваційної діяльності вітчизняних підприємств, до яких відносяться: власні кошти, тобто прибуток, амортизація, власні накопичення підприємства, мобілізовані внутрішні активи; залучені кошти – від емісії цінних паперів, від продажу акцій або одержані у вигляді пайових та інших внесків; позикові кошти, що можуть бути представлені сучасними ринковими формами асигнувань, як банківський кредит та лізинг, форфейтинг, франчайзинг, венчурне фінансування, продаж облігацій підприємств [113].

Ключові цілі та завдання інноваційної політики України відображено у низці законодавчих та нормативно-правових документів, найважливіші з яких представлено у Додатку Г, табл. Г.1.

Необхідність активізації інноваційної діяльності промислових підприємств висуває нові вимоги до оцінки інноваційної діяльності суб'єктів господарювання. Для цього потрібні відповідний аналіз тенденцій розвитку інноваційної діяльності, виявлення чинників, що негативно позначаються не тільки на економічних результатах виробників інноваційного продукту, але й на швидкості інноваційних перетворень. Тобто необхідна методика оцінки інноваційної активності на промислових підприємствах.

У зв'язку з цим розроблено п'ять груп показників, а також методику їх розрахунку, які дають змогу досліджувати інноваційну активність промислових підприємств:

показники інноваційної активності галузі;

показники інноваційності продукції;

показники росту ефективності виробництва за рахунок збільшення інноваційної активності підприємства;

показники фінансової забезпеченості інноваційної діяльності;

показники витрат на інноваційну діяльність [72, с.189-193].

В межах даної роботи розглянемо стан інноваційної діяльності за допомогою узагальнених показників витрат на інновації, динаміку яких представлено за 2010-2014 роки у табл.2.8.

Таблиця 2.8

Агреговані джерела фінансування інноваційної діяльності за період
2010-2014 рр.

Роки	Загальна сума витрат, млн. грн.	Темп приросту загальної суми витрат на інновації, %	У тому числі за рахунок коштів							
			власних		державного бюджету		іноземних інвесторів		інші джерела	
			млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
2010	8045,5	*	4775,2	59,4	87,0	1,1	2411,4	30,0	771,9	9,6
2011	14333,9	80,30	7585,6	52,9	149,2	1,0	56,9	0,4	6542,2	45,6
2012	11480,6	44,41	7335,9	63,9	224,3	2,0	994,8	8,7	2925,6	25,5
2013	9562,6	20,29	6973,4	72,9	24,7	0,3	1253,2	7,6	1311,3	13,7
2014	7700,0	80,52	6540,3	85,0	451,7	5,8	146,9	1,9	561,1	7,3

*Примітка: складено автором на основі даних джерела [113]

Так, у табл. 2.8 наведено значення абсолютних показників загальної суми витрат на фінансування інноваційної діяльності в країні. Дані по витратах показують, що їхня загальна сума у номінальному вираженні зменшилася з 9562,6 млн. грн. у 2013 р. до 7700,0 грн. у 2014 р., тобто на 1862,6 млн. грн., або на 19,48%. Цей факт є недостатнім для масштабних інноваційних зрушень та економічного росту країні [113, с. 200].

Основним джерелом фінансування інноваційної діяльності залишаються власні кошти підприємств 6540,3 млн. грн. (або 85,0% загального обсягу витрат на інновації). Фінансову підтримку держави отримали 9 підприємств із держбюджету і 12 з місцевих бюджетів, загальний обсяг яких становив – 349,8 млн. грн. (4,6%). Понад 6 підприємств отримали кошти вітчизняних та 11 підприємств – кошти іноземних інвесторів, загальна частка становила 146,9 млн. грн. (1,9%); 39 підприємств скористалося кредитними коштами, частка яких значно скоротилася і склала 561,1 млн.грн. (7,3%). За видами промислової діяльності у 2014 р. зросло фінансування інноваційної діяльності у харчовій, легкій, хімічній промисловості. (таблиця 2.9).

Таблиця 2.9

Динаміка та структура фінансування інновацій за видами промислової діяльності у 2013-2014 рр., млн.грн.

Види економічної діяльності	2013 р.						2014 р.					
	Всього	у т.ч.					Всього	у т.ч.				
		Держ. Бюджет	Власні кошти	Кредити	Вітчизняні інвестори	Іноземні інвестори		Держ. Бюджет	Власні кошти	Кредити	Вітчизняні інвестори	Іноземні інвестори
Україна, з них:	9562,6	24,7	6973,4	630,2	123,7	1253,2	7695,8	344,06	6540,2	561,1	8,19	138,6
Добувна промисловість	744,1	9,3	618,9	6,64	109,3	-	364,8	-	362,7	2,09	-	-
Переробна промисловість, у тому числі:	8262,2	15,3	6029,7	587,9	10,4	1250,3	6776,2	343,8	5654,9	536,5	8,1	135,1
Виробництво харчових виробів	1700,6	0,05	1477,2	85,7	-	137,6	2173,6	0,4	1768,5	403,2	-	0,3
Легка промисловість	84,6	-	82,0	1,9	-	-	94,6	-	89,1	5,5	-	-
Оброблення деревини	280,4	-	265,4	8,6	-	3,5	318,7	-	310,6	0,3	0,5	0,2
Виробництво коксу, продуктів нафто перероблення та ядерних матеріалів	19,5	-	19,5	-	-	-	29,8	-	29,8	-	-	-
Хімічна та нафтохімічна промисловість	352,7	-	181,4	38,8	-	12,2	194,3	-	142,5	-	-	0,2
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	621,0	-	248,2	294,8	-	-	200,3	0,2	136,3	61,9	-	-
Металургійне виробництво	1091,2	-	962,8	84,8	0,2	42,5	466,5	0,3	436,5	11,8	0,04	14,1
Машинобудування, ремонт та монтаж машин і устаткування	1414,0	1,3	911,4	21,9	6,2	472,8	841,5	334,5	467,4	-	30,5	0,2
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	503,6	-	301,1	26,6	3,9	2,8	531,06	0,1	504,6	18,8	-	0,3

*Примітка: складено автором на основі даних джерела [114]

Для здійснення інновацій підприємства витратили 7,7 млрд.грн., серед яких, як доводять результати дослідження, понад дві третини яких спрямовувалось на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, 15,9% - на здійснення науково-дослідних розробок власними силами, 6,9% - на придбання результатів НДР у інших підприємств, 0,6% - на придбання інших зовнішніх НДР (нових технологій) та 10,1% - на навчання та підготовку персоналу для розробки та запровадження нових або значно вдосконалених продуктів та процесів, діяльність щодо ринкового запровадження інновацій та інші роботи, пов'язані зі створенням та впровадженням інновацій [73, с.453-457].

Прикрим насамперед є той факт, що навіть частка іноземних інвестицій в загальній сумі витрат на них майже завжди перевищувала фінансування інноваційної діяльності за державні кошти, незважаючи на першочерговість цієї задачі для сталого соціально-економічного розвитку країни [48, с. 18].

Співвідношення витрат на інновації до ВВП за 2010-2014 рр. в Україні наданий у таблиці 2.10 [44, с. 90-99]. У розвинених країнах світу прямі державні витрати нанаукові інноваційні проекти становлять 1,6-3,7% від ВВП.

Таблиця 2.10

Співвідношення витрат на інновації до ВВП в Україні за 2010-2014 рр.

Рік	ВВП, млрд.грн.	Загальний обсяг витрат на інновації, млн.грн.	У т.ч. витрати на дослідження і розробки, млн.грн.	Частка інноваційних витрат у ВВП, %	Частка витрат на дослідження і розробки у ВВП, %
2010	1082,6	8045,5	996,4	0,74	0,09
2011	1302,1	14333,9	1079,9	1,10	0,08
2012	1411,2	11480,6	1196,3	0,81	0,08
2013	1454,9	9562,6	1638,5	0,66	0,11
2014	1518,00	7700,0	1755,6	0,51	0,12

*Примітка: складено автором на основі даних джерела [86]

Упродовж 2012–2014 рр. частка підприємств, які займались інноваційною діяльністю, за рекомендованими видами економічної

діяльності становила 14,6%, у т.ч. здійснювали технологічні інновації – 9,5% (5,2% – продуктові та 7,2% – процесові), нетехнологічні – 8,6% (4,7% – організаційні та 6,4% – маркетингові).

Таким чином, як свідчать наведені узагальнені дані, побудова і впровадження інноваційно-інвестиційного сценарію сталого соціально-економічного росту є протягом усього трансформаційного періоду становлення ринку в Україні перманентним, але поки що не досяжним стратегічним імперативом, що у подальшому має бути покладеним у основу стратегічного планування та розроблення довгострокової макроекономічної політики держави [116, 125].

На технологічні інновації 1208 підприємств витратили 5,5 млрд.грн. Найбільше коштів витрачено підприємствами м. Києва, Дніпропетровської, Миколаївської, Вінницької, Сумської, Чернігівської та Харківської областей; серед видів економічної діяльності – підприємствами з виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів (86,27%), металургійного виробництва, виробництва готових металевих виробів (5,29%), добувної промисловості і розроблення кар'єрів (3,7%).

Аналізуючи інноваційну діяльність підприємств України за видами інноваційних робіт можемо зробити висновки, що у період 2010 – 2014 років у інноваційній діяльності більшу частку складало придбання машин, обладнання програмного забезпечення, та виділити період з 2010 по 2012 коли зростала кількість підприємств, що займаються інноваційною діяльністю, а з 2014 року кількість таких підприємств почала знижуватись.

Аналіз інноваційної діяльності за ступенем новизни (Додаток Б, таблиця Б.4) за цей період дозволяє зробити висновок, що тільки 1/5 частина інновацій були новими для ринку, а по 2/5 частин були інновації новими тільки для самих підприємств та нові технологічні процеси.

У 2014 р. інноваційною діяльністю у промисловості займалися 1609 підприємств, або 16,1% обстежених промислових підприємств.

Серед регіонів більшою за середню в Україні частка інноваційно активних підприємств була в Дніпропетровській (5,4%), Запорізькій (6,21%), Харківській (14,1%), Івано-Франківській (5,7%), Львівській областях (8,2%), а також у м. Києві (13,24%). Інноваційна діяльність промислових підприємств у 2014 році за регіонами представлена у Додатку Б, табл. Б.5

Щодо видів економічної діяльності, то протягом 2012–2014 рр. найвища частка інноваційних підприємств була на підприємствах переробної промисловості (20,3%), з постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (18,6%), а також інформації та телекомунікацій (16,3%). При цьому вища за середню по країні частка підприємств із технологічними інноваціями була серед підприємств переробної промисловості, з постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (15,6%), а також підприємств інформації та телекомунікацій (10,6%).

У 2014 р. 905 підприємств реалізувало інноваційної продукції на 25,7 млрд.грн., або 2,5% загального обсягу реалізованої промислової продукції. Вищою за середню по Україні частка реалізованої інноваційної продукції серед регіонів була в Закарпатській, Сумській, Полтавській, Кіровоградській, Житомирській, Харківській, Івано-Франківській, Херсонській, Одеській областях та у м. Києві. Реалізацію продукції за межі України здійснювали 295 підприємств, обсяг якої становив 29,2% від загального обсягу реалізованої інноваційної продукції.

Інноваційні види продукції впроваджували 600 підприємств, кількість таких видів становила 3661 найменування, з них 1314 це нові види машин, устаткування, прилади, апарати тощо [28]. Організаційні інновації здійснювали 125 підприємств, маркетингові 157 підприємств.

Беручи до уваги те, що джерелом власних коштів, які спрямовуються на інноваційну діяльність є прибуток, а більшість вітчизняних промислових підприємств працює збитково, зрозумілою стає негативний тренд їх інноваційної активності. Ті ж підприємства, що отримують прибуток, не

поспішають вкладати його в інновації тому, що інноваційна діяльність є більш ризикованою, порівняно з іншими видами діяльності [44, с.228].

За даними (табл. 2.11) про інноваційну діяльність та основні фінансові показники українських підприємств у період 2004 – 2013 роки дослідимо взаємозв'язок між цими явищами.

Інноваційна діяльність підприємства є одним з вагомих чинників, що забезпечують конкурентоспроможність сучасного підприємства, а отже його прибутковість, створення додаткової вартості, фінансове зростання. Недостатній рівень упровадження інновацій на вітчизняних підприємствах негативно впливає на результативність їх діяльності. За результатами наукового дослідження нами було побудовано регресійні моделі залежності валового прибутку і валової доданої вартості від динаміки інноваційної діяльності підприємств.

Таблиця 2.11

Вхідні дані для визначення залежності валового прибутку і валової доданої вартості від обсягів реалізованої інноваційної продукції

Рік	Реалізовано інноваційної продукції, млн. грн., (X1)	Валова додана вартість, млн. грн., (Y1)	Валовий прибуток, млн. грн., (Y2)	Загальний обсяг фінансування інновацій, млн. грн.	Власний капітал промислових підприємств, млн. грн.
2004	19624,41	89065	28535	4534,6	-
2005	22674,66	119971	43282	5751,6	258910,2
2006	27676,55	150090	59289	6160	310325
2007	36004,3	198368	85440	10821	363110,4
2008	42417,52	247872	113422	11994,2	397952,6
2009	28414,34	214358	90569	7949,9	410801,9
2010	40502,32	992175	68933,1	8045,5	424868,9
2011	50611,73	1166900	106688,2	14333,9	526118,5
2012	46350,61	1262157	86504,1	11480,6	680359,3
2013	48490,31	1325781	80526,1	9562,6	1076630,4

*Примітка: власна розробка автора

З метою комплексного дослідження впливу інноваційної діяльності на прибутковість підприємств, проаналізуємо (рис. 2.7) взаємозв'язок між

узагальненими показниками реалізованої інноваційної продукції, валової доданої вартості та валового прибутку українських підприємств.

Базуючись на графічному аналізі кореляційного поля показників реалізованої інноваційної продукції, валової доданої вартості та валового прибутку українських підприємств, період з 2004 по 2013 рр. розбито на два: перший – з 2004 по 2009 рр., другий – з 2010 по 2013 роки. З економічної точки зору виділення цих періодів обґрунтовується кризою 2008 року, яка характеризується скороченням інвестицій. У перший період залежність валової доданої вартості українських підприємств від реалізованої інноваційної продукції описується регресійною моделлю $y_1 = 6,4825x - 21077$ ($R^2 = 0,82$).

У другий період аналогічна залежність описується регресійною моделлю $y_2 = 23,756x + 82346$ ($R^2 = 0,51$). На базі цих моделей зробимо наступні висновки.

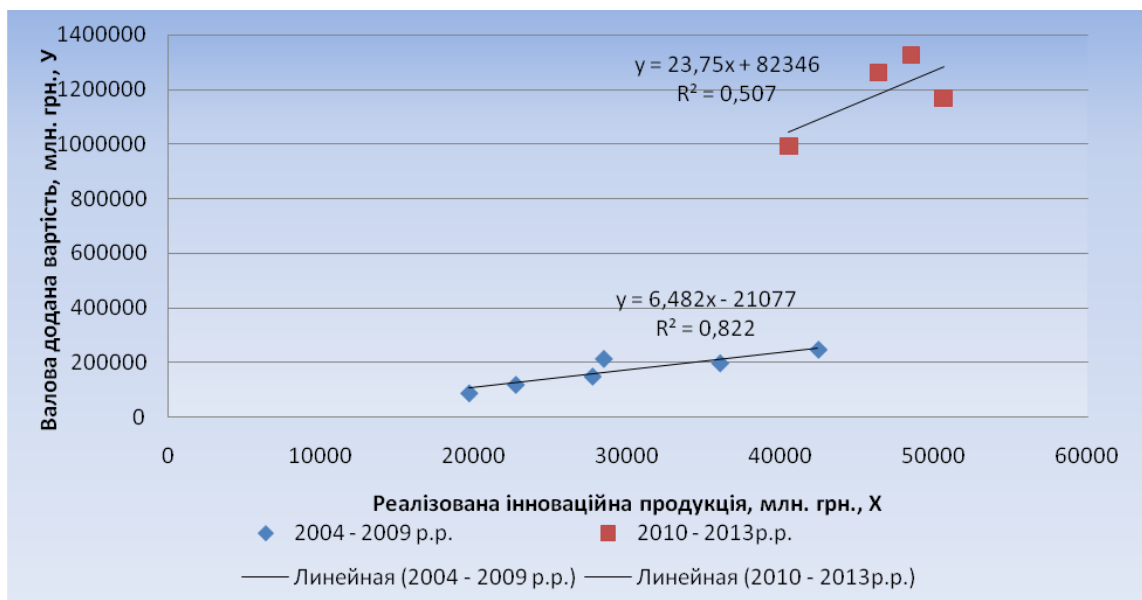

Рис. 2.7 - Кореляційне поле та моделі залежності валової доданої вартості від реалізованої продукції підприємствами України (2004 – 2013 рр.).

Базуючись на графічному аналізі кореляційного поля показників реалізованої інноваційної продукції, валової доданої вартості та валового

прибутку українських підприємств, період з 2004 по 2013 рр. розбито на два: перший – з 2004 по 2009 рр., другий – з 2010 по 2013 роки. З економічної точки зору виділення цих періодів обґрунтовується кризою 2008 року, яка характеризується скороченням інвестицій. У перший період залежність валової доданої вартості українських підприємств від реалізованої інноваційної продукції описується регресійною моделлю $y_1 = 6,4825x - 21077$ ($R^2 = 0,82$). У другий період аналогічна залежність описується регресійною моделлю $y_2 = 23,756x + 82346$ ($R^2 = 0,51$). На базі цих моделей зробимо наступні висновки.

У перший період при зростанні реалізованої інноваційної продукції на 1 млн. грн. валова додана вартість українських підприємств зростала у середньому на 6,4825 млн. грн., а у другий період на 23,756 млн. грн., тобто більше майже у 4 рази. Це доводить той факт, що випуск інноваційної продукції сприяє фінансовому зростанню підприємства (2009-2013 рр.).

Аналізуючи залежність валового прибутку від реалізованої іноваційної продукції, побудуємо дві моделі залежності у виділених періодах (рис. 2.8).

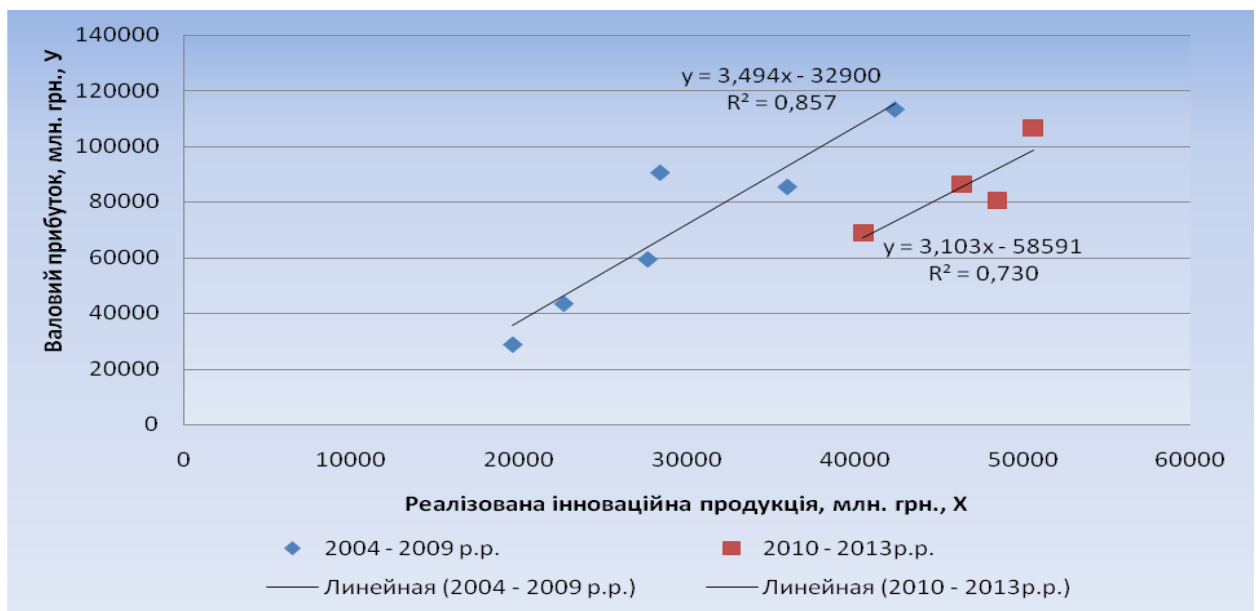

Рис. 2.8 - Кореляційне поле та моделі залежності валового прибутку від реалізованої продукції підприємствами України (2004 – 2013 рр.).

У перший період залежність валового прибутку українських підприємств від реалізованої інноваційної продукції описується регресійною моделлю $y_1 = 3,4949x - 3290$ ($R^2 = 0,86$). У другий період аналогічна залежність описується регресійною моделлю $y_2 = 3,103x - 58591$ ($R^2 = 0,73$). У перший період при зростанні реалізованої інноваційної продукції на 1 млн. грн. валовий прибуток українських підприємств зростає у середньому на 3,4949 млн. грн., а у другий період на 3,103 млн. грн. Це доводить той факт, що випуск інноваційної продукції сприяє росту фінансових результатів підприємства, а також незначне зменшення цього впливу у останні роки (2009 – 2013 рр.).

Також важливим чинником фінансового росту підприємства є ефективність інноваційної діяльності підприємства.

З метою аналізу загальних показників ефективності інноваційної діяльності українських підприємств, було проаналізовано (рис. 2.9) залежність обсягу реалізованої інноваційної продукції від загального обсягу фінансування інвестицій.

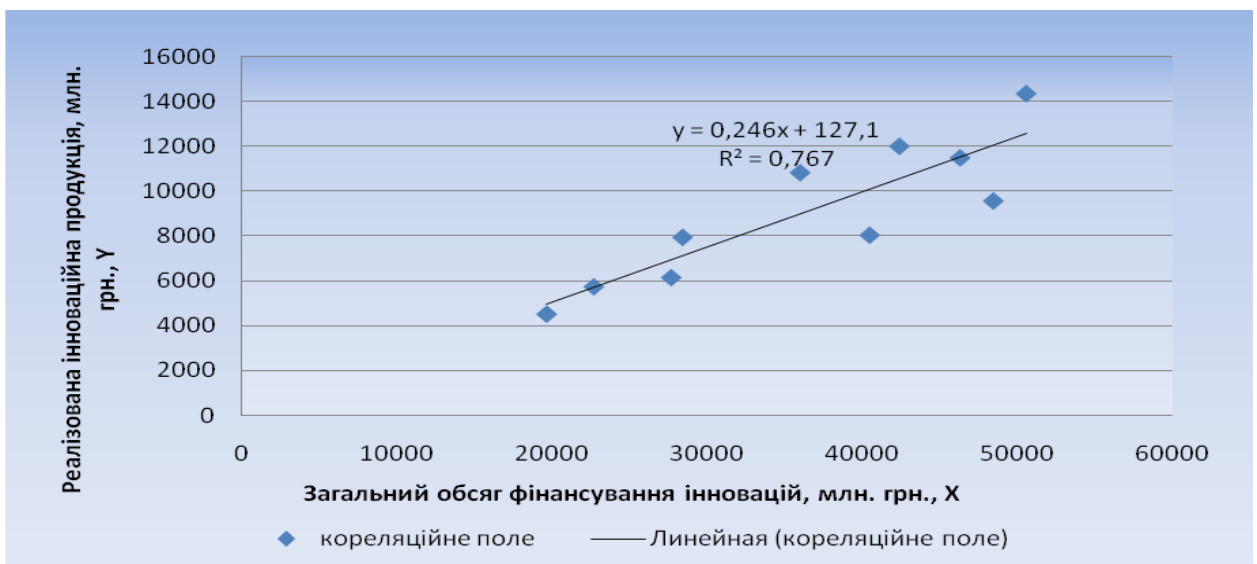

Рис. 2.9 - Кореляційне поле та моделі залежності реалізованої інноваційної продукції від загального обсягу фінансування інновацій підприємствами України (2004 – 2013 рр.)

Формалізація цієї залежності представлена наступною регресійною моделлю - $y = 0,2463x + 12712$ ($R^2 = 0,77$). На основі цієї моделі робимо висновок, що у середньому за період, що розглядається при зростанні загального обсягу фінансування інновацій на 1 млн.грн. обсяг реалізованої інноваційної продукції зростає на 0,2463 млн. грн. Тобто ефективність інвестицій українських підприємств склала у середньому 24,63%, що є дуже низьким показником (Додаток Г, рис. Г. 3-12).

Необхідно зауважити, що в розглянутих регресійних моделях використовувався показник обсягу реалізованої інноваційної продукції, тобто всі види інноваційної діяльності фактично були звужені лише до продуктивних інновацій. Проте це не має істотного впливу на достовірність отриманих результатів, оскільки, як підтвердив проведений аналіз, продуктивні інновації є переважаючим видом інноваційної діяльності промислових підприємств в Україні.

Утім, із метою емпіричного доведення наявності взаємозв'язку між зростанням вартості підприємств і динамікою їх інноваційної діяльності доцільно розглядати не лише фактичні обсяги реалізації інноваційної продукції, але й обсяги капіталовкладень, спрямованих на реалізацію інновацій. Що ж стосується вираження показника вартості підприємства, то для його розрахунку в науковій літературі пропонується застосування різних методичних підходів, вибір яких залежить від цілей оцінки, а також характеристик самого підприємства. На основі проведеного аналізу можна зробити наступні висновки: інноваційна діяльність є значимим чинником у фінансовому зростанні підприємств. В той же час, виявлено дуже низький рівень ефективності інноваційної діяльності українських підприємств у період з 2004 по 2013 роки, що є негативним фактором, який стримує фінансовий ріст підприємств. Тобто резерв у прискоренні фінансового росту підприємств полягає у збільшенні ефективності інвестицій.

Побудова високоефективної інноваційної національної системи передбачає не тільки розвиток наукової діяльності держави, але й

інноваційної діяльності промислових підприємств. За таких умов головним чинником підвищення ефективності роботи галузі та посилення конкурентоспроможності харчової продукції на внутрішньому та зовнішніх ринках є активізація інноваційної діяльності підприємств, спрямованої на підвищення якості виробленої продукції. Інноваційна активність підприємств харчової промисловості України протягом 2010–2014 рр. переважно демонструвала помірну висхідну динаміку (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Показники інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості за період 2010-2014 рр.

Показники	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік
1	2	3	4	5	6
Кількість інноваційно активних підприємств, од./ % до загальної кількості підприємств галузі	<u>352</u> 14,3	<u>384</u> 16,1	<u>421</u> 23,9	<u>428</u> 24,9	<u>1609</u> 16,1
Кількість підприємств, що впроваджували інновації, од./ % до загальної кількості підприємств галузі	<u>296</u> 12,0	<u>313</u> 13,1	<u>348</u> 26,1	<u>321</u> 23,6	<u>600</u> 6,00
Кількість підприємств, що реалізували інноваційну продукцію, од./ % до загальної кількості підприємств галузі	<u>239</u> 9,7	<u>268</u> 11,2	<u>281</u> 12,5	<u>276</u> 12,8	<u>905</u> 9,06
Обсяги реалізованої інноваційної продукції, млн.грн./ % до загального обсягу реалізованої продукції галузі	<u>4660,9</u> 3,2	<u>5485,3</u> 3,3	<u>4614,3</u> 2,5	<u>7275,7</u> 3,5	<u>25669,0</u> 2,5
Обсяги реалізованої за межі України інноваційної продукції, млн.грн./ % до загального обсягу реалізованої інноваційної продукції галузі	<u>1143,1</u> 24,5	<u>1475,6</u> 26,9	<u>1566,2</u> 33,9	<u>1709,7</u> 23,5	<u>7486</u> 29,2

*Примітка: власна розробка автора

Аналіз кількості підприємств харчової промисловості, що здійснювали інноваційну діяльність, у відсотках до загальної кількості інноваційно-активних підприємств харчової промисловості за напрямками інноваційної діяльності дозволяє зробити висновки, що в структурі напрямів інноваційної діяльності у харчовій промисловості за 2010-2014 рр. відбулися суттєві зміни.

На тлі незначного росту обсягів реалізованої інноваційної продукції харчової галузі продовжує скорочуватися її частка у структурі реалізованої продукції харчової промисловості – у 2014 р. вона знизилася на 49 в.п. порівняно з 2013 р. і становила лише 29,3 %. Натомість знижується експортна орієнтація виробництва інноваційної продукції, про що свідчить тенденція до зниження частки інноваційної продукції галузі, реалізованої за межі України. Так, у 2014 р. вона становила 29,2 % усієї реалізованої інноваційної продукції галузі, а обсяги реалізованої за межі України інноваційної продукції скоротилися на 15,6% порівняно з 2013 р. [122, с. 190-197]. Аналіз показників витрат на інноваційну діяльність у харчовій промисловості свідчить про переважне спрямування підприємствами коштів на технічне переоснащення виробництва – у 2010–2014 рр. Частка коштів, витрачених на придбання машин, обладнання та програмне забезпечення, у загальній структурі витрат на інноваційну діяльність у 2014 р. перевищувала 86,1 %, у той час коли у 2013 р. цей показник складав 88,1 % (табл. 2.13 та рис. 2.10).

Таблиця 2.13

Обсяги витрат на інноваційну діяльність харчовій промисловості
України за період 2010-2014 рр., млн. грн.

Показники	2010 рік		2011 рік		2012 рік		2013 рік		2014 рік	
	Сума, млн. грн.	Пит. вага, %	Сума, млн. грн.	Пит. вага, %	Сума, млн. грн.	Пит. вага, %	Сума, млн. грн.	Пит. вага, %	Сума, млн. грн.	Пит. вага, %
Внутрішні НДР	3,40	0,56	23,00	2,47	22,30	0,01	82,40	4,85	157,4	7,24
Зовнішні НДР	5,00	0,82	4,10	0,44	4,90	0,31	16,20	0,95	3,5	0,16
Придбання машин, обладнання та програм.забез	509,10	83,6	784,10	84,0	1235,2	78,8	1498,2	88,1	1872,9	86,1
Інші зовнішні знання	15,20	2,49	1,60	0,17	1,10	0,07	2,10	0,12	0,7	0,03
Інші	76,20	12,5	120,20	12,8	302,60	19,3	101,60	5,97	138,9	6,39
Усього	608,90	100	933,00	100	1566,1	100	1700,5	100	2173,6	100

Як показано на рис. 2.10, за 2010-2014 роки найбільша кількість підприємств харчової промисловості серед всіх напрямів інноваційної діяльності надавала перевагу придбанню машин, обладнання та програмного забезпечення.

Хоча дослідження і розробки безпосередньо не впливають на отримання прибутку, але без них неможливий подальший розвиток галузі і техніко-технологічні зрушення у виробництві. Їх відсутність негативно вплине на масштаби подальшого розвитку галузі.

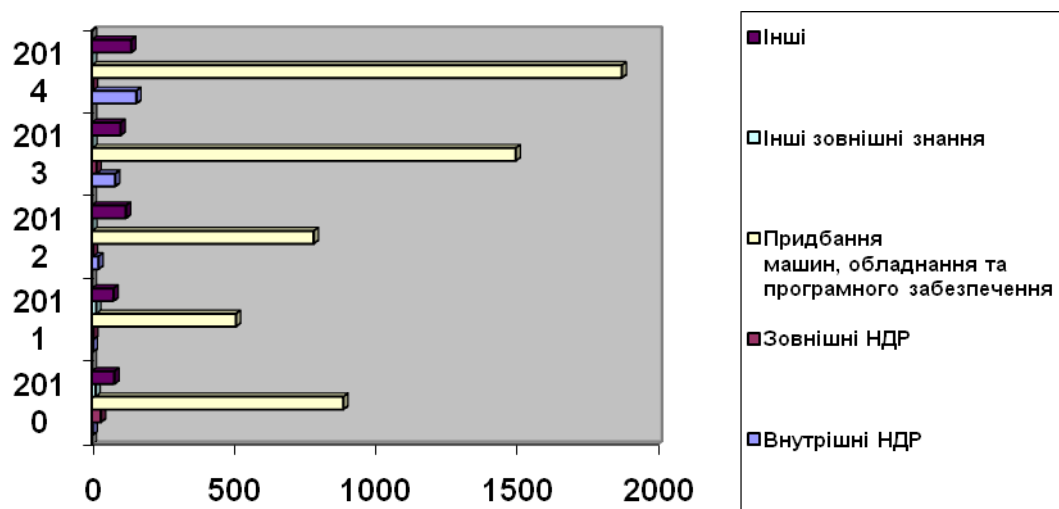

Рис. 2.10 - Обсяги витрат на інноваційну діяльність у харчовій промисловості України за період 2010-2014 рр., млн. грн.

Така незначна частка підприємств, що проводить дослідження і розробки свідчить про те, що у харчовій промисловості серед стратегічних напрямів розвитку підприємств відсутнє спрямування до техніко-технологічних змін і присутній низький рівень усвідомлення необхідності цих змін.

На сьогодні виділяють наступні джерела фінансування інноваційної діяльності підприємств, зокрема:

1) власні фінансові ресурси суб'єктів господарської діяльності (амортизаційні відрахування, чистий прибуток, інші надходження);

2) кошти, залучені на фондовому ринку (шляхом емісії й розміщення корпоративних прав, боргових цінних паперів, депозитарних розписок та залучення інвестицій в інших формах);

3) позики (банківські кредити, комерційні кредити, державні позики, кредити міжнародних фінансових організацій);

4) видатки державного й місцевих бюджетів, а також державних цільових фондів (у вигляді фінансування, асигнування, дотування);

5) інші джерела (благодійні внески, допомога).

Спостерігається значне збільшення витрат на підприємств занапрямом придбання машин, обладнання та програмного забезпечення у 2010-2014 роках. В абсолютному виразі показник у 2014 р. у порівнянні з 2013 роком збільшився на 374,7 млн. грн. та склав у 2014 р. 1872,9 млн.грн. (табл. 2.14).

Таблиця 2.14

Фінансування інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості за період 2010-2014 рр, млн. грн.

Показники	2010 рік		2011 рік		2012 рік		2013 рік		2014 рік	
	Сума, млн. грн.	Пит. вага, %	Сума, млн. грн.	Пит. вага, %	Сума, млн. грн.	Пит. вага, %	Сума, млн. грн.	Пит. вага, %	Сума, млн. грн.	Пит. вага, %
Джерела фінансування, усього	608,9	100	933,1	100	1566	100	1700,6	100	2173,6	100
у т. р. за рахунок власних коштів	532,7	87,5	867,1	92,9	1411,6	90,1	1477,2	86,9	1768,5	81,3
державного бюджету	-	-	-	-	0,05	0,003	0,06	0,004	0,004	0,0001
іноземних інвесторів	-	-	9,4	1,0	-	-	137,6	8,09	0,3	0,01
кредитів	75,9	12,5	56,1	6,01	154,1	9,84	85,7	5,03	403,2	18,54
інших джерел	0,2	0,03	0,5	0,05	0,4	0,03	-	-	1,5	0,07

*Примітка: складено автором на основі даних джерела [114]

У 2014 р. витрати на інновації в основному здійснювались за рахунок власних коштів (понад 90% загального обсягу фінансування), кредитів (3,6%) та бюджетних коштів (2,6%).

Хоча найважливішими партнерами усіх інноваційних підприємств по співробітництву залишаються насамперед постачальники обладнання, матеріалів, компонентів або програмного забезпечення, а також клієнти або споживачі (9%), частка підприємств, які співпрацювали з науковими організаціями (консультантами, комерційними лабораторіями, університетами та іншими вищими навчальними закладами й науково-дослідними інститутами), становила понад 10%.

В Україні протягом 2012–2014 рр. 18,1% підприємств із технологічними інноваціями співпрацювали з іншими підприємствами та організаціями, у т.ч. університетами, науково-дослідними інститутами тощо.

Повільні темпи інноваційно-технологічної модернізації підприємств харчової промисловості України зумовлені неефективною структурою фінансування інноваційної діяльності в галузі, у якій переважна частка припадає на власні кошти підприємств (81,36 % у 2014 р.) – табл. 2.14.

Іншим важливим джерелом фінансування інноваційної діяльності були кредитні кошти, їх частка у структурі фінансування інноваційної діяльності в харчовій промисловості протягом 2010–2014 рр. збільшилася з 5,03 % у 2013 р. до 18,54 % у 2014 р.

Незначними упродовж досліджуваного періоду були частки коштів вітчизняних та іноземних інвесторів у структурі фінансування інноваційної діяльності – якщо у 2013 р. вони становили 8,09 та у 2014 р. 0,01 % відповідно, то починаючи з 2010 р. та 2012 р. майже звелися до нуля.

Бюджетне фінансування інноваційної діяльності протягом усього періоду майже не здійснювалося. Це не відповідає світовій практиці, згідно з якою у розвинених країнах основним джерелом фінансування інноваційної діяльності є бюджетні кошти – держава фінансує до половини науково-

технологічних витрат та від половини до двох третин витрат на фундаментальні дослідження [92, с. 57-60].

Фінансування інноваційної діяльності для підприємств харчової промисловості України в умовах обмеженості власних фінансових ресурсів та зовнішніх джерел інвестицій стає одним з найбільш гострих питань. Здійснення інноваційної діяльності та впровадження інновацій передбачають наявність відповідного фінансування. Серед джерел фінансування інноваційної діяльності на підприємствах харчової промисловості (табл. 2.18) найбільшу питому вагу займають власні кошти (у 2014 р. – 81,36 %), тоді коли питома вага кредитів складала (у 2014 р. – 18,54 %), та фінансування іноземними інвесторами (у 2014 р. – 0,01%). Інші джерела мають незначні частки у загальній структурі фінансування інноваційної діяльності (рис. 2.11).

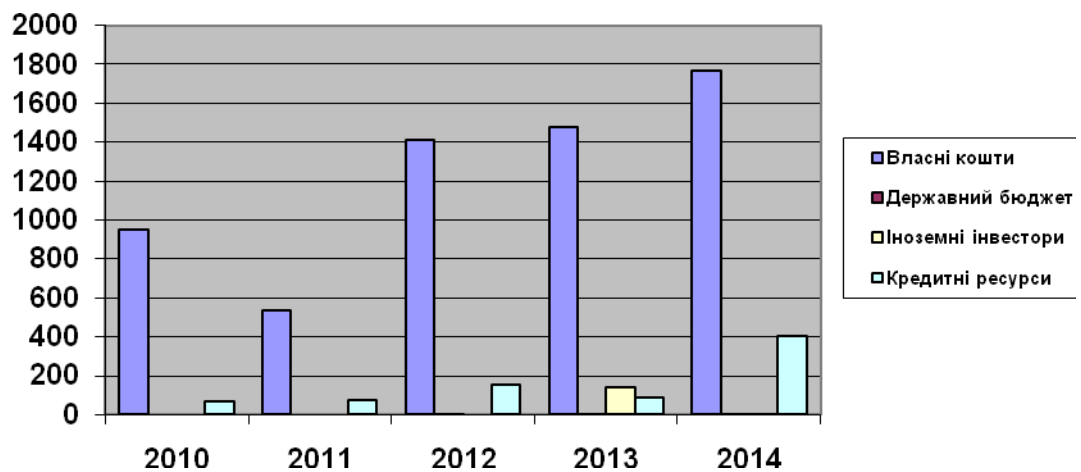

Рис. 2.11 - Фінансування інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості за період 2010-2014 рр, млн.грн.

Крім того в структурі фінансування інноваційної діяльності за 2010-2014 рр. відбулися зміни (рис. 2.11). Динаміка підприємств харчової промисловості, що впроваджували інновації за період 2010-2014 рр. представлена у табл. 2.15.

Таблиця 2.15

Динаміка підприємств харчової промисловості, що впроваджували інновації за період 2010-2014 рр.

Показники	2010 рік		2011 рік		2012 рік		2013 рік		2014 рік	
	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %
Промисловість, усього	1730	100	2014	100	2005	100	1905	100	1208	100
у т. р. впроваджували інноваційні процеси	593	34,28	677	33,63	703	35,06	665	34,91	614	50,82
впроваджували нові або вдосконалені методи обробки або виробництва продукції	522	30,17	605	30,05	598	29,83	557	29,24	459	37,99
впроваджували інноваційні види продукції	615	35,55	731	36,31	704	35,11	683	35,85	600	49,67
з них нові для ринку	182	29,59	224	30,64	236	33,52	241	35,29	137	11,34
організаційні інновації	183	29,76	265	36,25	257	36,51	205	30,01	125	110,34
маркетингові інновації	250	40,65	242	33,11	211	29,97	237	34,69	157	12,99
Харчова промисловість, усього	379	21,91	461	22,91	483	24,09	321	16,85	265	21,93
у т. р. впроваджували інноваційні процеси	129	34,04	146	31,67	164	33,95	139	32,55	113	42,64
впроваджували нові або вдосконалені методи обробки або виробництва продукції	115	30,34	133	28,85	144	29,81	115	26,93	91	34,33
впроваджували інноваційні види продукції	135	35,62	182	39,48	175	36,23	173	40,52	134	50,57
з них нові для ринку	31	22,96	42	23,08	44	25,14	46	26,59	24	9,06
організаційні інновації	39	28,89	46	25,27	56	32,00	59	34,10	114	5,28
маркетингові інновації	65	48,15	94	51,65	75	42,86	68	39,31	151	56,98

обсязі реалізованої промислової продукції показав, що серед підприємств харчової промисловості найбільша питома вага підприємств із часткою інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції. В цілому по промисловості значення цих показників становлять відповідно у 2013 р. 21,17% і у 2014 р. 19,88%.

У результаті інноваційної діяльності промислові підприємства України створили і передали іншим підприємствам 28 нових технологій, 8 з яких було передано за межі України. Упродовж 2012-2014 рр. інноваційною діяльністю в промисловості займалися 2259 підприємств, або 22,6% обстежених.

Аналіз структури підприємств харчової промисловості, що реалізовували інноваційну продукцію, за часткою інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції показав, що серед підприємств харчової промисловості найбільша питома вага підприємств із часткою інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції. В цілому по промисловості значення цих показників становлять відповідно у 2013 р. 21,17% і у 2014 р. 19,88%.

Так питома частка підприємств, що освоювали виробництво інноваційних видів продукції, що була новою для ринку, у загальній кількості інноваційно-активних підприємств харчової промисловості, що реалізували інноваційну продукцію у 2014 році становила – 16,43 %, а в середньому по промисловості – 2,12%, а за напрямом реалізації продукції, що була новою тільки для підприємства у 2014 р. 26,55 та 7,86% відповідно.

Динаміка обсягу реалізованої інноваційної продукції підприємствами харчової промисловості за період 2010-2014 рр. наведена у табл. 2.16.

Результативність інноваційної діяльності розглядається як співвідношення витрат і результатів інноваційної діяльності. В якості результатів інноваційної діяльності розглядаємо обсяг реалізованої інноваційної продукції, а в якості витрат – витрати на інноваційну діяльність.

Аналіз динаміки обсягу реалізованої інноваційної продукції харчової промисловості показав, що відбувається поступове його нарощування у

Таблиця 2.16

Динаміка обсягу реалізованої інноваційної продукції підприємствами харчової промисловості за період 2010-2014 рр.

Показники	2010 рік	2011 рік		2012 рік		2013 рік		2014 рік	
	Сума, млн.грн.	Сума, млн.грн.	Абс. відхил. від базового року, млн.грн.	Сума, млн.грн.	Абс. відхил. від базового року, млн.грн.	Сума, млн.грн.	Абс. відхил. від базового року, млн.грн.	Сума, млн.грн.	Абс. відхил. від базового року, млн.грн.
Промисловість, млн.грн.	33697,6	42386,7	9960,3	36157,7	3731,3	35862,7	3436,3	25669,0	-8028,6
<i>Промисловість, у % до загального обсягу реалізованої промислової продукції</i>	3,8	3,8	0,1	3,3	-0,4	3,3	-0,4	2,5	1,3
у т. р. продукція, що була новою для ринку, млн.грн.	10995,1	17411,0	7230,4	14512,6	4332,0	12362,3	2181,7	7066,3	3928,8
<i>продукція, що була новою для ринку у % до обсягу інноваційної продукції</i>	32,6	41,1	8,5	40,1	7,5	34,5	1,9	27,52	-5,08
у т. р. продукція, що була новою для підприємства, млн.грн.	22702,4	24975,7	3838,9	21645,1	508,3	23500,4	2363,6	18602,7	4099,7
<i>продукція, що була новою для підприємства у % до обсягу інноваційної продукції</i>	67,4	58,9	-7,3	59,9	-6,3	65,5	-0,7	72,5	5,1
Харчова промисловість, млн.грн.	4660,8	5485,3	1244,8	4614,3	373,8	7275,7	3035,2	6293,9	1633,1
<i>Харчова промисловість, у % до загального обсягу реалізованої промислової продукції</i>	3,2	3,3	0,2	2,5	-0,6	3,5	0,4	8,8	5,6
у т. р. продукція, що була новою для ринку, млн.грн.	866,04	1495,1	604,9	1566,2	676	1709,7	819,5	818,3	-47,74
<i>продукція, що була новою для ринку у % до обсягу інноваційної продукції</i>	18,6	27,3	10,4	33,9	17	23,5	6,6	13,0	-5,6
у т. р. продукція, що була новою для підприємства, млн.грн.	3794,8	3990,1	349,6	3048,0	-592,5	5566,0	1925,5	5475,6	-1680,8
<i>продукція, що була новою для підприємства у % до обсягу інноваційної продукції</i>	81,4	72,7	-6,7	66,1	-13,3	76,5	-2,9	87,0	5,6

харчовій промисловості і в 2014 році цей показник був у 5,6 разів більший ніж у 2010 році. Лише у 2011 році було незначне падіння, яке пояснюється суттєвим погіршенням всіх показників стану інноваційної активності (кількість підприємств, що впроваджували інновації і здійснювали інноваційну діяльність суттєво зменшилася, порівняно із 2011 р.).

Починаючи з 2010 року темпи зміни обсягу реалізованої інноваційної продукції харчової промисловості, порівняно із 2014 роком несуттєво відстають від цих значень у середньому по всій промисловості України, але мають схожу тенденцію зростання. Тому головним завданням інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості на сьогодні є впровадження нових технологій виробництва та зберігання, які дають змогу створювати якісну та безпечну продукцію.

Таким чином, динаміка інноваційних зрушень у харчовій промисловості України є позитивною, незважаючи на недостатньо високі темпи здійснення інноваційних перетворень. Зусиллями уряду й виробників Україною закладено фундамент для розвитку найбільш перспективних інноваційних напрямів у галузі – запровадження міжнародних стандартів якості та безпечності харчової продукції, розвитку органічного виробництва та більш ефективного використання потенціалу харчової промисловості для диверсифікації джерел енергопостачання.

Така ситуація щодо інноваційної активності промислових підприємств національного господарства викликана дією ряду внутрішніх та зовнішніх факторів впливу (Додаток 3, рис.3.1).

Доцільно відзначити, що потрібно створити дієвий та ефективний механізм використання запозичених фінансових ресурсів для забезпечення достатнього рівня фінансування інноваційної діяльності, що передбачає розробку та реалізацію системи заходів з активізації інвестиційної діяльності банків та інших фінансових установ та посередників. Також необхідно чітко визначити систему стимулювання та підвищення їх зацікавленості у довгостроковому кредитуванні. Для підвищення рівня забезпеченості

фінансовими ресурсами інноваційної діяльності також необхідно поряд з кредитами застосовувати нетрадиційні способи фінансування інноваційних проектів – франчайзингу, лізингу, факторингу, що створить необхідні умови для переміщення доходів з низько технологічних сегментів економіки у високотехнологічні та сприятиме переходу до моделі інноваційного розвитку.

Для активізації інноваційної діяльності вітчизняних промислових підприємств необхідно здійснювати широкий комплекс заходів, пов'язаних з діями органів влади, так і з діями самих підприємств. Крім того, основою покращення динаміки інноваційної діяльності повинно бути виявлення і застосування внутрішніх резервів підприємств. Базою акумулювання та оптимального розподілу ресурсів, потенційних можливостей та резервів підприємств повинна бути чітко розроблена, комплексна і одночасно деталізована стратегія розвитку на довгострокову та середньострокову перспективу, а також програма розвитку на короткий термін.

Висновки до розділу 2

Підсумовуючи результати проведеного дослідження, можна зробити деякі узагальнення:

1. Проведені дослідження дали змогу зробити висновок про існування системної кризи в економіці України, що зумовлено нестабільністю розвитку світової економіки, існуванням структурних галузевих диспропорцій, низьким рівнем потенціалу розвитку промислових підприємств та імпортоорієнтованістю економіки. Доцільно відмітити, що підвищення рівня розвитку вітчизняних промислових підприємств можливо лише за рахунок підвищення внутрішніх показників розвитку, покращення потенціалу розвитку та адекватного реагування на неоднорідний вплив зовнішнього середовища. Нелінійність розвитку промислових підприємств зумовлена

нелінійністю розвитку галузей народного господарства країни та світової економіки в цілому.

3. Для розвитку харчової промисловості та подолання негативних тенденцій, утвердження її позицій як конкурентоспроможної галузі промислового виробництва запропоновані наступні завдання: збільшення реалізації продукції, освоєння нових ринків збуту; гарантування захисту прав споживачів; формування системи вільного і прозорого ціноутворення через організацію прогностичного аграрного ринку, наповнення фінансовими й товарними потоками його інфраструктури, прискорення розробки та впровадження державних стандартів і сертифікатів відповідності української продовольчої продукції; оновлення матеріально-технічної бази підприємств харчової промисловості; створення сприятливих умов для залучення як іноземних, так і вітчизняних інвесторів, застосування лізингу, різних форм кредитування виробництва тощо.

4. Проведено аналіз чотирьох підприємств харчової галузі України: ПАТ «Хладпром», ПАТ «Житомирський маслозавод», ПАТ «Геркулес» та ПАТ «Вінтер». Для оцінки об'єму фінансових ресурсів було визначено загальну суму капіталу, вкладену у підприємства, суму власного капіталу, суму залученого капіталу, розраховані коефіцієнти автономії, концентрації залученого капіталу, співвідношення залученого і власного капіталу, рентабельність власного та залученого капіталу, показники абсолютної, швидкої та поточної ліквідності.

5. На основі проведеного аналізу можна зробити наступні висновки: інноваційна діяльність є значимим чинником у фінансовому зростанні підприємств. Виявлено дуже низький рівень ефективності інноваційної діяльності українських підприємств у період з 2004 по 2014 роки, що є негативним фактором, тому резерв у прискоренні фінансового росту підприємств полягає у збільшенні ефективності інвестицій.

Результати дослідження розділу 2 опубліковані в працях [71, 72, 73, 83, 84, 85].

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОСТУ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

3.1 Напрямки формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств харчової промисловості

Дослідження загальних питань фінансового забезпечення розвитку промислових підприємств, як результат впровадження стратегічних напрямків удосконалення системи фінансування промислового розвитку, дозволило окреслити шляхи формування стратегії росту фінансових ресурсів промислових підприємств.

Збільшення обсягів фінансування промисловості можливе за рахунок розширення джерел фінансування в частині бюджетного фінансування розвитку промисловості, а саме забезпечення розвитку системи прямих державних інвестицій, зокрема на умовах спільного фінансування та стимулювання залучення альтернативних джерел фінансування, таких як лізинг, кошти, залучені на фондовому ринку.

Доцільно запропонувати також формування ринкової інфраструктури забезпечення фінансування інноваційно-інвестиційного сектору в промисловості шляхом розвитку регіональних інституцій у сфері сприяння ефективному інвестуванню. Як результат практичних рекомендацій можливе створення єдиного органу (агентства з сприяння залученню інвестицій), який здійснюватиме взаємодію між інвесторами й органами влади, а також вживатиме заходи щодо комплексного супроводу проектів, що вимагають залучення інвестицій для підвищення інноваційно-інвестиційної активності промислових підприємств.

Розбудова системи державного інвестування через удосконалення методології розроблення, оцінювання та відбору інвестиційних проектів, а

також визначення принципів та механізмів державного інвестування для реалізації проектів, які потребують державної фінансової підтримки надасть можливість підвищити рівень інвестиційної активності промислових підприємств.

Аналіз структурних зрушень в промисловості вказує на те, що недостатнє врахування вимог до конкуренції на світових ринках, тенденцій щодо диверсифікації промислового виробництва та експорту, швидкості технологічного оновлення, продуктивного використання матеріальних та людських ресурсів загальмувало процеси структурної трансформації промисловості. Передумовою для формування ефективної сучасної промислової політики є, по-перше, посилення координуючої ролі держави у створенні належних умов та організаційно-економічного механізму реалізації політики та завдань програмних документів у цій сфері, по-друге, інтеграція промислової політики в наукову, технологічну та інноваційну політику.

Державна промислова політика повинна визначати стратегію розвитку промислового комплексу держави, об'єднувати у собі збалансовані організаційно-економічні заходи, спрямовані на формування ефективної структури економіки, підвищення рівня інвестиційної та інноваційної діяльності, підвищення конкурентоспроможності промислової продукції, захист внутрішнього ринку та нарощування експортного потенціалу країни [75, с. 238-241].

Розв'язання зазначених проблем потребує комплексного підходу, формування Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року, яка охоплюватиме не тільки завдання технологічного оновлення всіх галузей промислового виробництва, а і взаємопов'язані завдання науково-технічної та інноваційної політики шляхом впровадження результатів власних науково-технічних розробок, з урахуванням визначених національних пріоритетів промислово-інноваційного розвитку (Додаток Д, рис. Д.1, Д.2).

Програму планується виконати протягом 2014-2020 років. Фінансування Програми в необхідних обсягах передбачається здійснювати в рамках реальних можливостей державного бюджету виходячи з наявних фінансових ресурсів, а також на засадах державно-приватного партнерства із залученням власних коштів підприємств та організацій, кредитів, інвестицій [126].

На сьогодні економічна інтеграція України характеризується відсутністю широких виробничо-технологічних зв'язків з країнами ЄС, через що експорт України представлено переважно продукцією з низьким ступенем обробки. Водночас в Україну з країн ЄС імпортується готова продукція, в тому числі інвестиційного призначення, що має більш високу додану вартість. Тому визначальним для України є не лише розширення доступу до європейських ринків, а й використання отриманих від підписання Угоди можливостей для реформування підвищення конкурентоспроможності національної економіки, що має забезпечити росту експорту українських високотехнологічних товарів, а значить, формування умов для збільшення заробітної плати працівників на основі підвищення продуктивності праці і таким чином росту споживчого попиту на внутрішньому ринку [140].

Після запровадження режиму вільної торгівлі при експорті в ЄС відбудеться суттєве зниження або поступове скасування тарифних ставок на промислові харчові продукти (близько 85% тарифних ліній), що не охоплені тарифними квотами. Україна має можливість знижувати свої ввізні мита протягом періоду від 0 до 10 років залежно від видів продовольчих товарів [144]. Угода про асоціацію між Україною та ЄС закріплює прийняті раніше зобов'язання в рамках Європейського енергетичного співтовариства і встановлює чіткий графік їхньої імплементації з дати набрання Угодою чинності. Зміни торговельного режиму внаслідок підписання Україною Угоди діятимуть у короткостроковому періоді і виражатимуться у змінах існуючих ставок імпортного мита (Додаток Д, табл.Д.1) шляхом відміни ЄС імпортного мита щодо українських товарів та поступового зниження

Україною імпортного мита щодо товарів з ЄС упродовж наступних п'яти років (Додаток Д, табл.Д.2).

Угода передбачає поглиблення співробітництва шляхом залучення українських суб'єктів господарювання до спільних науково-дослідницьких, комунікаційних та інформаційних проектів, тому враховуючи високий потенціал розвитку України в цих галузях, можна прогнозувати окремих видів послуг (Додаток Д, табл.Д.3).

Реалізація Угоди з 1 січня 2014 р. з огляду на базовий розвиток економіки України (Додаток Д, табл.Д.4) могла би сформувати підґрунтя для макроекономічних ефектів (Додаток Д, табл.Д.5). Через відтермінування підписання Угоди, і, відповідно, одномоментної зміни ставок увізного мита для українських виробників, слід констатувати втрачені можливості для національної економіки, що виражається у зменшенні очікуваних обсягів (Додаток Д, табл. Д. 6).

Таким чином, із метою найбільш ефективного використання можливостей розширення експорту вітчизняної продукції харчової промисловості в рамках Угоди про асоціацію з ЄС Україні необхідно:

активізувати зусилля щодо здійснення внутрішньої державної політики, направленої на гармонізацію українських стандартів відповідно до міжнародних стандартів безпеки та якості продукції харчової промисловості;

створити ефективну систему контролю за якістю та безпекою продовольчих товарів щодо дотримання українськими харчовими підприємствами міжнародних норм та стандартів;

створити ефективний механізм державної фінансової підтримки щодо впровадження міжнародних систем управління безпекою харчових продуктів на харчопереробних підприємствах [76, с.179-182].

Стратегічними напрямками реформування системи фінансового забезпечення регіонів наведені на рис. 3.1.

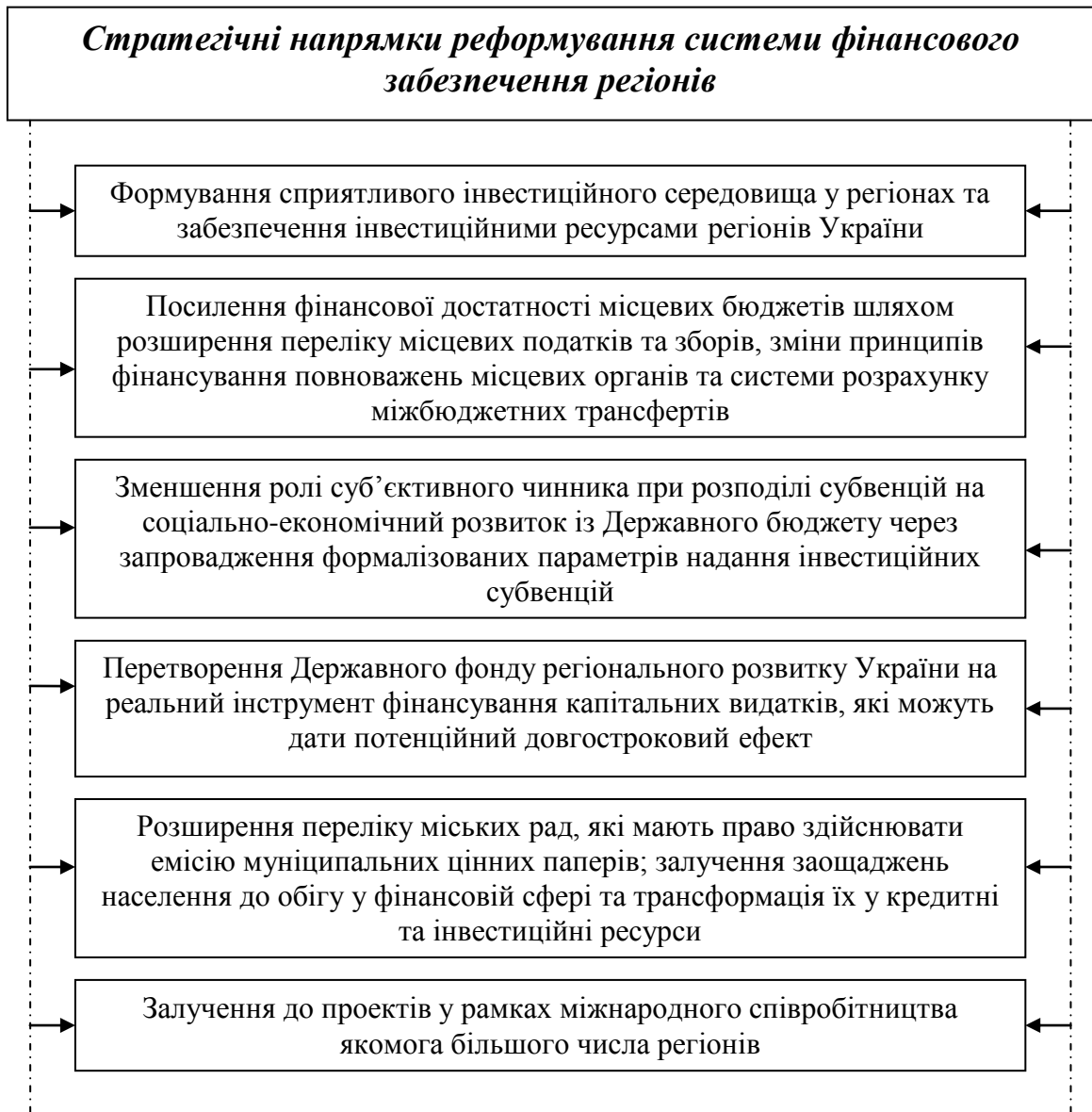

Рис. 3.1 - Стратегічні напрямки реформування системи фінансового забезпечення регіонів

*Примітка: складено автором на основі даних джерела [52]

Зміна системи фінансового забезпечення регіонів має ґрунтуватися на усвідомленні необхідності надання регіонам достатньої кількості повноважень у соціально-економічній сфері щодо залучення, акумулювання й розпорядження фінансовими ресурсами для власних потреб з метою досягнення цілей стабільного розвитку.

Досягти ефективного і достатнього рівня фінансового забезпечення регіонів можливо на основі наступних кроків, які набули відображення у Додатку I, рис. I.1.

Перспективний розвиток галузі має обов'язково передбачати подальше поліпшення розміщення її продуктивних сил, посилення комплексного розвитку і спеціалізації господарств економічних районів і областей України, основними напрямками якого повинні стати:

поглиблення спеціалізації окремих економічних районів і областей на розвитку тих галузей і виробництв харчової промисловості, які мають необхідні умови для створення ефективної сировинної бази;

доведення рівня розвитку ряду галузей харчової промисловості в економічних районах і областях до масштабів, які б забезпечували потреби регіонів у відповідних харчових продуктах;

оптимізація розмірів підприємств харчової промисловості за їх типами в економічних районах і областях відповідно до вимог ринкової економіки [77, с.152-156].

З огляду на обмежені фінансові ресурси держави, а також на те, що переважна більшість підприємств харчової промисловості перебувають у колективній власності, яка виключає їх пряме бюджетне інвестування, необхідно відшукувати ефективні підйоми державного впливу та державного протекціонізму щодо розвитку підприємств, основною з яких має виступати податкова політика, що реально стимулювала б виробничий процес, структурні, інноваційні перетворення в галузі та на підприємствах.

Серед її основних складових слід назвати такі: звільнення від податку сум доходів, які направляються на розвиток і модернізацію виробництва (до половини його вартісної величини); запровадження диференційованого оподаткування продукції залежно від обсягів її вітчизняного виробництва та конкурентоспроможності; запровадження пільгових ставок ПДВ на товари та послуги, що входять до споживчого кошика; надання підприємствам права самостійно встановлювати підвищені норми амортизації основних фондів за

умови направлення амортизаційних відрахувань за цільовим призначенням; встановлення податкових пільг на інвестиції, які направляються на модернізацію основного капіталу підприємств з високим рівнем спрацювання технічного потенціалу.

Розроблення чітких критеріїв відбору інвестиційних проектів, які потребують державного інвестування або державної фінансової підтримки, з урахуванням особливостей галузей економіки, а саме промислової галузі, сприятиме активізації інвестиційної політики держави внаслідок сучасних трансформаційних процесів.

Дуже важливим критерієм відбору інвестиційних проектів є визначення як пріоритетних для надання державної фінансової підтримки інвестиційних проектів інвестиційними фондами, спрямованих на розвиток експортоорієнтованого та імпортозамінного виробництва високотехнологічної конкурентоспроможної продукції, розвиток інфраструктурних і базових секторів економіки, об'єктів електроенергетики, які виробляють електричну енергію з використанням альтернативних джерел енергії.

У своїй діяльності інвестиційні фонди мають як свої переваги, так і недоліки. Переваги інвестиційних фондів представлені наступними факторами:

інвестувати в інвестиційний фонд може кожен, навіть якщо вкладник погано обізнаний про роботу фінансового ринку;

інвестуючи у фонд, його вкладники можуть отримати доступ до фінансових інструментів, до яких приватному інвестору доступ закритий у зв'язку з високою вартістю мінімальних вкладень;

інвестиційний фонд самостійно диверсифікує гроші вкладників, щоб забезпечити вкладення.

Недоліки діяльності інвестиційних фондів полягають у наступному:

інвестиційні фонди беруть високі комісійні зі своїх клієнтів;

інвестиційні фонди не гарантують інвесторам ніякого прибутку, а також повернення отриманого від інвестора суми.

Виходячи з цього, можна сказати, що, з одного боку, вдавшись до послуг інвестиційних фондів, підприємство має можливість вкласти свої гроші таким чином, щоб скоротити ризики до мінімуму, при цьому отримавши акції компаній, які відкриті для доступу лише певному колу осіб. А також, вкладник може просто понести збитки із-за великих комісійних, які він повинен виплатити інвестиційному фонду за надані послуги.

Інвестиційні фонди при їх правильному функціонуванні можуть виконувати функції, які б позитивно вплинули на економіку країни. Також, інвестиційні фонди є альтернативою кредитуванню. Кредит може бути наданий шляхом придбання за гроші зобов'язання повернути певну суму у вказаний термін, що дає можливість інвестиційному фонду включатися в процес довгострокового кредитування.

Проаналізувавши діяльність інвестиційних фондів України слід сказати, що існують деякі проблеми, що перешкоджають діяльності інвестиційних фондів на фінансовому ринку країни, що може бути усунено завдяки розробці чіткої нормативно-правової бази, що регулює подібні відносини, тобто адекватного законодавчого закріплення умов, що сприяють інвестиціям; активізація ролі держави в забезпеченні інвестиційного проекту і так далі. Але в той же час розширення їх діяльності дозволило б оздоровити інвестиційний клімат країни, що позитивно вплинуло на її економіку [84, с. 103-118].

Також для промислових підприємств, що впроваджують інноваційно-інвестиційні проекти повинні бути створені умови для припливу фінансових ресурсів шляхом реалізації спеціального режиму економічного функціонування.

Таким чином, державна політика розвитку галузі має бути націлена на розширення інвестиційного потенціалу малих та середніх підприємств.

Для розширення доступу підприємств до довгострокових позикових коштів на модернізацію та створення нових виробничих потужностей необхідно:

посилити державний контроль за виконанням регіональних та місцевих програм розвитку малого і середнього підприємництва та дотриманням затверджених обсягів фінансування таких проектів, зокрема, у частині забезпечення фінансово-кредитної та інвестиційної підтримки підприємствам;

ініціювати розгляд органами місцевого самоврядування питань щодо встановлення реальних ставок місцевих податків, вартості патентів, орендної плати за використання приміщень і обладнання, диференційованих за пріоритетністю галузей економіки;

посилити ефективність реалізації проектів промислових підприємств у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць шляхом здійснення роз'яснювальної та консультаційної роботи обласними та міськими державними адміністраціями з харчопереробними підприємствами регіонів України.

Створення платформи для розвитку інтеграційних процесів у галузі з метою включення підприємств до замкнених циклів виробництва, для чого доцільно:

розвивати використання субконтрактингових схем співробітництва шляхом надання великим корпораціям державного замовлення лише за умови розміщення ними замовлень на виробництво певної встановленої частки сировини чи напівфабрикатів на малих підприємствах галузі;

визначити на законодавчому рівні правові та економічні засади розвитку кластерів та франчайзингу, передбачивши державну підтримку створення та функціонування цих форм співробітництва у харчовій галузі за умови участі малих та середніх підприємств галузі.

Таким чином, для швидкого пристосування системи управління фінансовими ресурсами промислових підприємств у процесі формування їх росту необхідно:

запровадити дієвий механізм управління витратами в кожному підрозділі підприємства з урахуванням їх особливостей;

посилити контроль за використанням коштів відповідно до їх призначення;

підвищити рівень взаємодії фінансово-економічних служб підприємства з метою ефективних комунікацій для використання фінансових ресурсів підприємства;

розробити фінансову стратегію нарощування власних фінансових ресурсів шляхом здійснення операцій із залученими та позиченими коштами;

сформувати надійне інформаційне забезпечення у вигляді баз стратегічних даних, допущень і прогнозів (це стислий системний опис найсуттєвіших стратегічних елементів, що належать до зовнішнього середовища підприємства, що застосовується для визначення прояву процесів у майбутньому та для прийняття стратегічних рішень);

проводити на постійній основі економічний аналіз діяльності підприємства, сформувавши завчасно інформаційно-аналітичну базу;

нарощувати обсяг інвестицій в основний капітал; підвищити обсяги чистого експорту з поліпшеною його структурою, що забезпечить виробництво якісною та конкурентоспроможною продукцією;

впроваджувати інноваційно-інвестиційну модель розвитку економіки.

3.2 Модель оцінки структурної динаміки фінансових ресурсів підприємств харчової промисловості

При виявленні недостатніх рівнів показників або негативних тенденцій керівництву підприємства необхідно розробити стратегію фінансової діяльності для усунення негативних тенденцій і досягнення бажаних показників.

Для оцінки бажаних значень статей балансу можуть бути використані значення, які є оптимальними для цільової функції, що описує фінансову стратегію підприємства. При пошуку таких оптимальних значень треба враховувати такі зовнішні чинники, як можливість збільшити позиковий

капітал з огляду фінансово-майновий стан підприємства за попередній звітний період. Так, наприклад, у статті вивчається проблема оптимізації структури капіталу в інтегрованих об'єднаннях, таких як промислово-фінансові групи.

Запропоновано розраховувати оптимальні значення власного і позикового капіталів промислово-фінансової групи на базі максимізації показника економічної доданої вартості за допомогою економіко-математичної моделі. Надана коротка характеристика і обґрунтування головних обмежень, що використовуються в моделі, облік яких дозволяє сформулювати ефективну структуру капіталу, як окремих учасників, так і промислово-фінансової групи в цілому.

Коршунова Т.А. розглядає проблему формування капіталу організацій малого та середнього бізнесу в умовах дефіциту власних коштів. Критерієм ефективності в моделі умовної оптимізації обраний мінімальний розмір власного капіталу [70, с. 112-118].

Розглянемо більш детально приклад розробки фінансової стратегії підприємства, яке характеризується недостатнім рівнем платоспроможності і істотним недоліком найбільш ліквідних активів для покриття найбільш термінових зобов'язань на прикладі ПАТ «Вінтер». Така ситуація певною мірою загрожує стабільному функціонуванню підприємства.

Отже, критерієм ефективності в моделі умовної оптимізації виступить максимізація розміру найбільш ліквідних активів. Також врахуємо той факт, що з огляду на низький рівень платоспроможності можливість отримати кредити у підприємства дуже мала, тому оптимізацію потрібно проводити за рахунок внутрішніх резервів.

Цільова функція моделі умовної оптимізації, що відображає розмір грошових коштів, які можна використовувати для поточних розрахунків, має вигляд:

$$f(x) = A_1 \rightarrow \max \quad (3.1)$$

Вибір цільової функції обумовлений економічною стратегією, яка обрана керівництвом підприємства.

Наявність безлічі суперечливих умов і обмежень, що накладаються на співвідношення статей активу і пасиву бухгалтерського балансу, вимагає застосування спеціальних математичних методів і моделей, що дозволяють представити формування балансу як задачу умовної оптимізації.

Оптимізація структури капіталу пов'язана з вибраною стратегією управління активами. Їх оптимальна структура прагне до такого стану, при якому необоротні активи та поточні активи присутні в частках, які відповідають певними нормативами і уточненими експертами рівнями платоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості.

Істотне переважання в структурі якої-небудь групи свідчить про недоліки в управлінні фінансами. Сказане справедливо і для структури пасивів балансу [29, с. 127].

Процес формалізації задачі оцінки структурної динаміки фінансових ресурсів підприємств харчових промисловост на прикладі бухгалтерського балансу ПАТ «Вінтер» дозволив побудувати оптимізаційну модель формування оптимальної структури бухгалтерського балансу з урахуванням попередньо встановлених вимог та обмежень на фінансові коефіцієнти експертами.

Припускається, що границі обмежень встановлені експертами з урахуванням внутрішніх чинників (поточний фінансовий стан, можливості підприємства отримати позикові кошти), та зовнішніх (ситуація на мировому, національному та галузевому ринках продукції, фінансовому ринку позикових коштів).

Обмеження економіко-математичної моделі формування оптимальної структури бухгалтерського балансу представлені в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Обмеження економіко-математичної моделі формування оптимальної
структури бухгалтерського балансу ПАТ «Вінтер»

Економічна сутність обмеження	математична постановка	перетворена нерівність
Умови ліквідності балансу		$A1 - П1 \geq 0$ $A2 - П2 \geq 0$ $A3 - П3 \geq 0$ $П4 - A4 \geq 0$
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$0,2 \leq \frac{A1}{П1 + П2} \leq 0,3$	$0,2П1 + 0,2П2 - A1 \leq 0$ $A1 - 0,3П2 - 0,3П1 \leq 0$
Коефіцієнт термінової ліквідності	$0,7 \leq \frac{A1 + A2}{П1 + П2} \leq 1,5$	$-A1 - A2 + 0,7П1 + 0,7П2 \leq 0$ $A1 + A2 - 1,5П1 - 1,5П2 \leq 0$
Коефіцієнт поточної ліквідності	$1,2 \leq \frac{A1 + A2 + A3}{П1 + П2} \leq 2,5$	$1,2П1 + 1,2П2 - A1 - A2 - A3 \leq 0$ $A1 + A2 + A3 - 2,5П1 - 2,5П2 \leq 0$
Коефіцієнт автономії	$0,5 \leq \frac{П4}{\sum П} \leq 1$	$0,5П1 + 0,5П2 + 0,5П3 - 0,5П4 \leq 0$ $-П1 - П2 - П3 \leq 0$
Коефіцієнт забезпеченості СОС	$0,1 \leq \frac{П4 - A4}{A1 + A2 + A3} \leq 0,5$	$0,1A1 + 0,1A2 + 0,1A3 - П4 + A4 \leq 0$ $П4 - A4 - 0,5A1 - 0,5A2 - 0,5A3 \leq 0$
Коефіцієнт маневреності СК	$0,2 \leq \frac{П4 - A4}{П4} \leq 0,5$	$-0,8П4 + A4 \leq 0$ $-A4 + 0,5П4 \leq 0$
Коефіцієнт постійних пасивів	$0,7 \leq \frac{П3 + П4}{\sum П} \leq 1$	$0,7П1 + 0,7П2 - 0,3П3 - 0,3П4 \leq 0$ $-П1 - П2 \leq 0$
Коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат СОС	$0,6 \leq \frac{П4 - A4}{A3} \leq 1$	$0,6A3 - П4 + A4 \leq 0$ $П4 - A4 - A3 \leq 0$
Коефіцієнт фінансової залежності	$\frac{\sum П}{П4} \leq 2$	$П1 + П2 + П3 - П4 \leq 0$
Коефіцієнт фінансового ризику	$\frac{\sum П - П4}{П4} \leq 0,5$	$П1 + П2 + П3 - 0,5П4 \leq 0$
Частка необоротних активів у структурі балансу	$0,5 \leq \frac{A4}{\sum A}$	$0,5A1 + 0,5A2 + 0,5A3 - 0,5A4 \leq 0$
Баланс	$\sum A = \sum П$	$A1 + A2 + A3 + A4 = 45694$ $П1 + П2 + П3 + П4 = 45694$

Система обмежень в табл. 3.1 накладається на зміни керованих змінних ($A1, A2, A3, A4$ і $П1, П2, П3, П4$) сформована на основі співвідношень структурних показників активів і пасивів з точки зору платоспроможності та фінансової стійкості. Обмеження, крім умов ліквідності балансу і різних коефіцієнтів платоспроможності та фінансової стійкості, також включають

умову рівності джерел формування та напрямів використання фінансових ресурсів станом за 2014 р. Тому ПАТ «Вінтер» займається виробництвом морозива і має «важку» структуру активів, тому накладається додатково обмеження з приводу їхньої частки в структурі балансу, а саме не нижче 50%. На основі економіко-математичної моделі знайдені значення агрегатів оптимальної структури бухгалтерського балансу ПАТ «Вінтер» за умови збереження підсумку балансу за 2014 р. (рис. 3.2).

	A	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N
1	Переменные											
2	Гмя	A1	A2	A3	A4	П1	П2	П3	П4	Ц.ф.		
3	Значення	3140,28	7327,32	6978,4	17446	3140,3	7327,3	0,00	24424	3140,28		
4	Коефіцієнт	1	0	0	0	0	0	0	0			
5	Обмеження											
6	вид	A1	A2	A3	A4	П1	П2	П3	П4	Ліва частина	Знак	Права частина
7	обмеж. 1	1	0	0	0	-1	0	0	0	0,00	>=	0
8	обмеж. 2	0	1	0	0	0	-1	0	0	0,00	>=	0
9	обмеж. 3	0	0	1	0	0	0	-1	0	6978,40	>=	0
10	обмеж. 4	0	0	0	-1	0	0	0	1	6978,40	>=	0
11	обмеж. 5	-1	0	0	0	0,2	0,2	0	0	-1046,76	<=	0
12	обмеж. 6	1	0	0	0	-0,3	-0,3	0	0	0,00	<=	0
13	обмеж. 7	-1	-1	0	0	0,7	0,7	0	0	-3140,28	<=	0
14	обмеж. 8	1	1	0	0	-1,5	-1,5	0	0	-5233,80	<=	0
15	обмеж. 9	-1	-1	-1	0	1,2	1,2	0	0	-4884,88	<=	0
16	обмеж. 10	1	1	1	0	-2,5	-2,5	0	0	-8723,00	<=	0
17	обмеж. 11	0	0	0	0	0,5	0,5	0,5	-0,5	-6978,40	<=	0
18	обмеж. 12	0	0	0	0	-1	-1	-1	0	-10467,60	<=	0
19	обмеж. 13	0,1	0,1	0,1	1	0	0	0	-1	-5233,80	<=	0
20	обмеж. 14	-0,5	-0,5	-0,5	-1	0	0	0	1	-1744,60	<=	0
21	обмеж. 15	0	0	0	1	0	0	0	-0,8	-2093,52	<=	0
22	обмеж. 16	0	0	0	-1	0	0	0	0,5	-5233,80	<=	0
23	обмеж. 17	0	0	0	0	0,7	0,7	-0,3	-0,3	0,00	<=	0
24	обмеж. 18	0	0	0	0	-1	-1	0	0	-10467,60	<=	0
25	обмеж. 19	0	0	0,6	1	0	0	0	-1	-2791,36	<=	0

Рис. 3.2 - Результати формування оптимальної структури бухгалтерського балансу ПАТ «Вінтер» за 2014 р.

*Примітка: складено автором на основі даних джерела [136]

Для знаходження рішення використана надбудова «Пошук рішення» Microsoft Excel та її ефективний оптимізаційний алгоритм під назвою «симплекс-метод». Симплекс метод обраний, тому що побудована модель є моделлю лінійного програмування і його застосування дозволяє проводити аналіз стійкості коефіцієнтів моделі. У надбудові «Пошук рішення» існує можливість отримати «Звіт про результати» і «Звіт про стійкість», які представлені в Додатку Є. Таким чином, порівнюємо результати оптимально рішення з фактичними даними бухгалтерського балансу ПАТ «Вінтер» станом за 2014 р. (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Аналіз показників балансу ПАТ «Вінтер» за 2014 р.

Агрегат	2014 рік		Оптимальні значення		Відхилення від оптимального	
	Значення, тис. грн.	Частка у валюті балансу, %	Значення, тис. грн.	Частка у валюті балансу, %	Значення, тис. грн.	Частка у валюті балансу, %
Найбільш ліквідні активи, А1	314	0,90	3140,28	9,00	2826,28	8,10
Активи, що швидко реалізуються, А2	5109	14,64	7327,32	21,00	2218,32	6,36
Активи, які повільно реалізуються, А3	8574	24,57	6978,4	20,00	-1595,6	-4,57
Активи, що важко реалізуються, А4	20895	59,88	17446	50,00	-3449	-9,88
Баланс	34892	100	34892	100	-	-
Найбільш термінові зобов'язання, П1	8097	23,21	3140,28	9,00	-4956,72	-14,21
Короткострокові зобов'язання, П2	0	0,00	7327,32	21,00	7327,32	21,00
Довгострокові пасиви, П3	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00
Постійні пасиви, П4	26795	76,79	24424,40	70,00	-2370,6	-6,79
Баланс	34892	100	34892	100	-	-

З табл. 3.2 виходить, що фактичний баланс 2014 р. суттєво відрізняється від оптимального. У фактичному балансі питома вага високоліквідних активів нижче на 8,1%.

Величина швидко реалізованих активів нижче оптимального (на 2218,32 тис. грн.). У теж час майже необхідно на 4,57% до оптимального рівня скоротити запаси, і на 9,88% - необоротні активи.

Що стосується пасиву, то відповідно з розрахованими значеннями, найбільш термінові зобов'язання необхідно скоротити на 14,21%, а короткострокові зобов'язання потрібно збільшити на 21% щоб досягти рівня оптимального.

Рівень довгострокових пасивів не змінився в оптимальній структурі балансу. Розраховані відхилення від оптимального рівня, виступають основою для розробки управлінських рішень по покращенню показників ліквідності підприємства.

Аналізуючи звіт за результатами (Додаток Є, рис. Є.1) у частині обмежень можемо зробити наступні висновки. Вісім з 25-ти обмежень задачі виконуються як строгі рівності (тобто є зв'язаними).

Це перша і друга умова ліквідності балансу, верхня межа коефіцієнту ліквідності, нижня межа коефіцієнту постійних пасивів, верхня межа коефіцієнту забезпеченості запасів і витрат, частка необоротних активів та умови балансу.

Отже відповідні коефіцієнти будуть приймати граничні значення (верхні або нижні відповідно) встановлені експертами.

Аналізуючи звіт зі стійкості (Додаток Є, рис.Є.2) у частині обмежень що верхня межа коефіцієнту ліквідності, нижня межа коефіцієнту постійних пасивів та умова балансу мають відповідно тіньові ціни відмінні від нуля: 1, 035 і 0,1.

Це означає, що навіть незначне змінення цих меж призведе до змінення значення цільової функції, в той час як межі решти коефіцієнтів можуть коливатися в межах своєї стійкості і це не призведе до зміни оптимального значення найбільш ліквідних активів (табл. 3.3, 3.4).

Таблиця 3.3

Показники ліквідності балансу ПАТ «Вінтер» за 2014 р.

Активи	2014 р.	Оптимальні значення	Пасиви	2014 р.	Оптимальні значення	Платіжний надлишок (+) або нестача (-)	
						2014 р.	Оптимальні значення
1	2	3	4	5	6	7	8
A1	314	3140,28	П1	8097	3140,28	-7783	0
A2	5109	7327,32	П2	0	7327,32	5109	0,00
A3	8574	6978,40	П3	0	0,00	8574	6978,4
A4	20895	17446,00	П4	26795	24424,40	5900	6978,4

Таблиця 3.4

Показники платоспроможності та фінансової стійкості ПАТ «Вінтер» за 2014 р.

Показник	Нормативне значення	2014 р.	Оптимальні значення	Відхилення від оптимального
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2-0,35	0,039	0,3	0,26
Коефіцієнт термінової ліквідності	0,7-1,5	0,670	1,00	0,33
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,2-2,5	1,729	1,67	-0,06
Коефіцієнт забезпеченості СОС	0,1-0,5	0,422	0,40	-0,02
Коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат СОС	0,6-1	0,688	1,00	0,31
Коефіцієнт маневреності СК	0,2-0,5	0,169	0,20	0,03
Коефіцієнт постійних пасивів	0,7-1	0,768	0,70	-0,07
Коефіцієнт автономії	0,5-1	0,768	0,70	-0,07
Коефіцієнт фінансової залежності	≤2	1,302	1,43	0,13
Коефіцієнт фінансового ризику	≤0,5	0,302	0,43	0,13

Таким чином, на основі економіко-математичної моделі оптимізації структури бухгалтерського балансу ПАТ «Вінтер», були оцінені відхилення структури балансу від оптимальних значень з метою подолання дефіциту

найбільш ліквідних активів. Розробка управлінських рішень у цьому напрямку може виконуватись як на короткостроковий, так і достроковий період та дозволить значно поліпшити рівень платоспроможності підприємства, істотно не змінивши інші показники і фінансову стійкість підприємства.

3.3 Розробка механізму формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств

Вивчення теоретичних питань формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств харчової промисловості дозволяє визначити складові елементи, які за результатами дослідження, можливо представити в сукупності як механізм формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств харчової промисловості.

Оцінка управлінських рішень щодо формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств повинна виконуватися для кожного підприємства окремо. При цьому доцільно орієнтуватися на економічні можливості промислового підприємства, конкурентне середовище, фінансовий стан підприємства. Сучасний стан економіки, трансформаційні процеси вимагають нові підходи до вибору фінансової стратегії підприємства та удосконалення системи моделювання оптимального варіанту стратегії росту фінансових ресурсів промислових підприємств. Механізм формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств харчової промисловості доцільно представити у вигляді гнучкої системи пов'язаних між собою етапів (рис. 3.3).

Важливою метою розробки механізму формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств є збільшення фінансового потенціалу підприємства [80, с. 41-48].

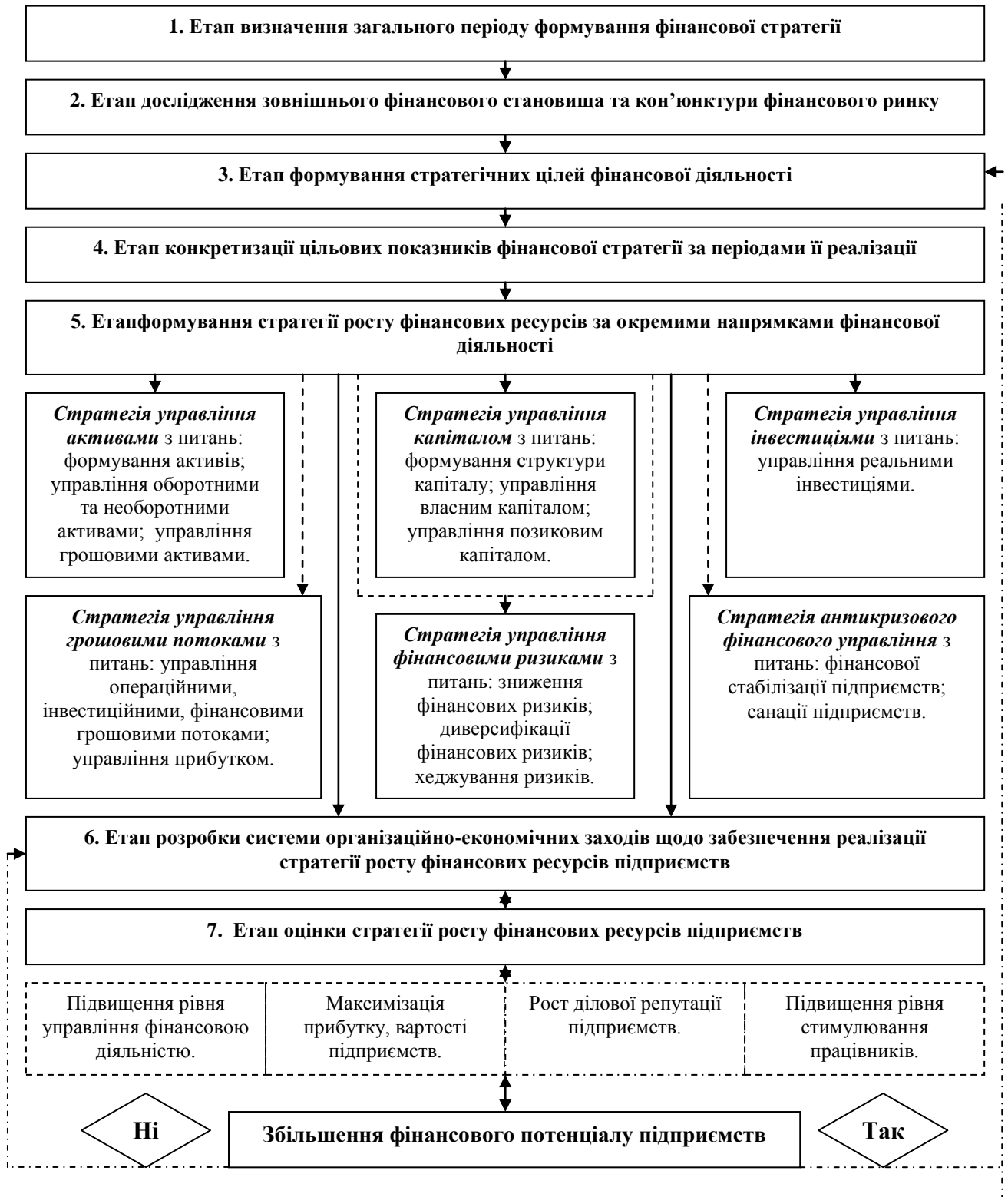

Рис. 3.3 - Механізм формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств харчової промисловості (авторська розробка)[80]

1. Етап визначення загального періоду формування фінансової стратегії, який залежить від тривалості періоду, який передбачає формування загальної стратегії розвитку підприємства.

2. Етап дослідження зовнішнього фінансового становища та кон'юнктури фінансового ринку.

3. Етап формування стратегічних цілей фінансової діяльності для підвищення рівня виробничого та соціального розвитку підприємства та максимізація його ринкової вартості, підвищення фінансового потенціалу підприємства. Визначення стратегічних цілей необхідно розглядати як важливий фактор підвищення ефективності формування та використання фінансових ресурсів підприємств.

4. Етап конкретизації цільових показників фінансової стратегії за періодами її реалізації, в процесі якої забезпечується динамічність системи цільових стратегічних нормативів фінансової діяльності, а саме:

середньорічний темп росту власних фінансових ресурсів, які сформовані із власних джерел;

мінімальна частка власного капіталу в загальному обсязі капіталу підприємства, щовикористовується;

коефіцієнт рентабельності власного капіталу підприємства;

співвідношення оборотних і необоротних активів підприємства;

мінімальний рівень грошових активів, який забезпечує поточну платоспроможність підприємства;

показники інноваційної активності підприємств та фінансування інновацій.

5. Етап формування стратегії росту фінансових ресурсів за окремими напрямками фінансової діяльності, а саме:

стратегія управління активами з питань: формування активів; управління оборотними та необоротними активами; управління грошовими активами.

стратегія управління капіталом з питань: формування структури капіталу; управління власним капіталом; управління позиковим капіталом.

стратегія управління інвестиціями з питань: управління реальними інвестиціями.

стратегія управління грошовими потоками з питань: управління операційними, інвестиційними, фінансовими грошовими потоками; управління прибутком.

стратегія управління фінансовими ризиками з питань: зниження фінансових ризиків; диверсифікації фінансових ризиків; хеджування ризиків.

стратегія антикризового фінансового управління з питань: фінансової стабілізації підприємств; санації підприємств.

6. Етап розробки системи організаційно-економічних заходів щодо забезпечення реалізації стратегії росту фінансових ресурсів підприємств, яка передбачає надійне інформаційне забезпечення; формування на підприємстві «центрів відповідальності»; визначення прав, обов'язків та міри відповідальності їх керівників за результатами фінансової діяльності; формування системи стимулювання працівників за їх внесок у підвищення ефективності фінансової діяльності [135].

7. Етап оцінки стратегії росту фінансових ресурсів підприємств, який передбачає: підвищення рівня управління фінансовою діяльністю, максимізацію прибутку, вартості підприємств, рост ділової репутації підприємств, підвищення рівня стимулювання працівників є завершальним етапом формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств, який сприятиме збільшенню фінансового потенціалу підприємств [80, с. 41-48].

На рис. 3.4 представлено організаційно-економічний механізм реалізації стратегії росту фінансових ресурсів підприємств харчової промисловості.

Рис. 3.4 - Організаційно-економічний механізм реалізації стратегії росту фінансових ресурсів підприємств харчової промисловості (авторська розробка)

Ефективність реалізації стратегії росту фінансових ресурсів підприємств харчової промисловості досягається за умовами:

відповідності розробленої стратегії росту фінансових ресурсів підприємств харчової промисловості ступеню узгодженості цілей, напрямків і етапів реалізації цих стратегій;

узгодженості стратегії росту фінансових ресурсів підприємств харчової промисловості з прогнозованими змінами у зовнішньому підприємницькому середовищі;

реалізації розробленої стратегії росту фінансових ресурсів підприємств харчової промисловості щодо формування власних і залучених зовнішніх фінансових ресурсів тощо [80, с. 41-48].

Удосконалення фінансової політики з питань формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств забезпечить підвищення конкурентних позицій, стабільний розвиток та динамічне функціонування, прийняття управлінських рішень з врахуванням економічного та соціального аспекту, ефективного планування фінансових ресурсів.

Дослідження теоретичних питань формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств промислового сектору виявило проблеми формування інноваційної інфраструктури промислового виробництва. На основі формування інноваційної інфраструктури доцільно, узагальнюючи передовий та зарубіжний досвід, впроваджувати механізми стимулювання інноваційного розвитку промисловості, які сприятимуть формуванню інноваційно-інвестиційної моделі розвитку економіки. Формування інноваційної інфраструктури сприятиме створюванню нових робочих місць для висококваліфікованих фахівців; зростатиме кількість суб'єктів малого інноваційного підприємництва у відповідній галузі і рівень інноваційної активності промислових підприємств; прискорюватимуться темпи виробництва інноваційної продукції та залучатимуться інвестиції для реалізації інноваційних проектів.

Суттєвим недоліком системи національного регулювання розвитку інноваційної сфери є те, що вона, не лише не сприяє розширенню джерел фінансування інноваційного розвитку та виключає можливість формування спеціальних, в тому числі відомчих фондів фінансування інноваційних проектів і росту [112, с. 132-134].

Особливості формування інноваційної інфраструктури промислового підприємства представлені на рис. 3.5.

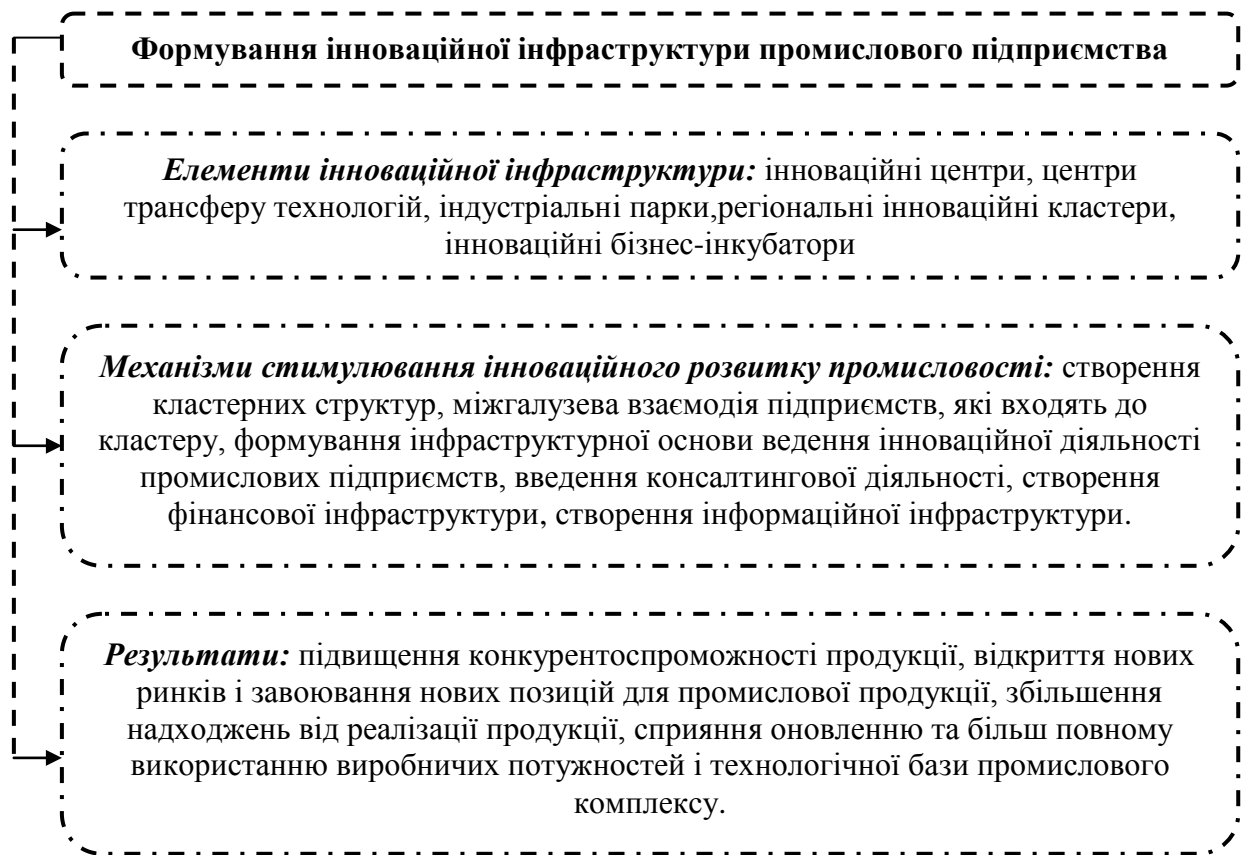

Рис. 3.5 - Формування інноваційної інфраструктури промислового підприємства

Вирішенню цих проблем повинне сприяти розроблення системи управління інноваціями на базі вартісно-орієнтованого підходу, одним із основних елементів якої є ідентифікація чинників, що прямо чи опосередковано впливають на вартість, визначення сили та пріоритетності їх впливу. Це дозволить сформулювати відповідні завдання щодо управління цими

факторами та досягти основної мети підприємства – максимізації його вартості [44, с. 90-99].

Для забезпечення інноваційного розвитку харчової промисловості необхідно створити дійовий механізм інвестування технологічних змін. В умовах перехідної економіки слід посилити регіональні інструменти впливу на впровадження новітніх досягнень НТП та державне регулювання інноваційних процесів за допомогою регіональних інноваційних фондів і цільового конкурсного фінансування.

Рост інноваційної активності підприємств можливий за умови застосування нових організаційних важелів. Одним з найбільш ефективних засобів підвищення інноваційної активності у промисловості є використання кластерного підходу до організації промислового виробництва, що дає змогу об'єднати в межах кластерів ресурси й компетенції, недоступні окремим підприємствам. Інноваційний кластер є цілісною системою підприємств та організацій з виробництва готового інноваційного продукту, що включає весь інноваційний ланцюг від розвитку фундаментальної наукової ідеї до виробництва й дистрибуції готової продукції.

Кластерний підхід має наступні переваги у порівнянні з іншими формами організації економічної діяльності:

ефект, що проявляється у значно більшому економічному ефекті від функціонування кластеру у порівнянні з окремо взятими підприємствами;

суттєве спрощення доступу підприємств-учасників кластеру до ресурсів;

підвищення ефективності реалізації виробленої продукції за рахунок сформованості більш стійких логістичних зв'язків між підприємствами, що входять в кластер;

значне зниження фінансових і кредитних ризиків;

спрощення можливості планування та прогнозування щодо впровадження інновацій;

підвищення стабільності та прогнозованості грошових потоків;

кластерний підхід дає можливість визначити підприємства, які можна віднести до того чи іншого кластеру, частку кожного підприємства у формуванні кінцевого продукту і сукупного економічного ефекту.

На рис. 3.6 представлена структурна модель інноваційного науково-виробничого кластеру з точки зору внутрішнього і зовнішнього середовища.

Рис. 3.6 - Модель інноваційного науково-виробничого кластеру

Незважаючи на всі переваги кластеризації економіки вона має ряд ризиків:

велика кількість підприємств-учасників кластеру створює труднощі щодо їх координації та управління ними;

знижується мотивація підприємств до модернізації через відсутність конкуренції у складі одного кластеру;

незадовільні результати діяльності підприємств-учасників знижують ефективність всього кластеру.

У моделі зроблений акцент на основних найважливіших складових внутрішнього і зовнішнього середовища по відношенню до інноваційної науково-виробничої кластерної структури. Зовнішнє середовище представлена органами державної та регіональної влади та управління; інвесторами і фінансовими посередниками, необхідних для здійснення кластером ефективною інноваційної та господарської діяльності. Від їх скоординованих дій залежить ефективність функціонування кластерної структури в цілому.

Внутрішнє середовище кластерної структури представлена, по-перше, його ядром, до складу якого входять провідні підприємства регіону, що виробляють конкурентоспроможну продукцію, а також науково-дослідні установи та вищі навчальні заклади як генератори інноваційних ідей та кадрового забезпечення. З іншої точки зору, внутрішня середа представлена обслуговуючими і допоміжними підприємствами. Обслуговуючі підприємства – це підприємства, що поставляють сировину, комплектуючі та ін.

Реалізація кластерної політики може сприяти інноваційному розвитку підприємств шляхом:

- реалізації потенціалу ефективною взаємодії учасників кластера, пов'язаного з їх географічно близьким розташуванням;

- отримання підприємствами кластеру можливості виходу на висококонкурентні міжнародні ринки;

- налагодження інтелектуальною та технологічною кооперації між підприємствами кластеру;

- кооперації з науково-дослідними, дослідно-конструкторськими та освітніми установами;

- більшого доступу до ресурсів, у тому числі фінансових;

інтеграції ринків, що, в свою чергу, сприятиме розширенню міжнародних інвестиційних потоків і збільшенню конкуренції регіонів з точки зору інвестиційного клімату;

збільшення наукового та інноваційного потенціал регіону за рахунок міжнародного трансферту технологій.

Таким чином реалізація кластерної політики дає широкі можливості для підприємств, які входять в кластер, щодо їх інноваційного розвитку [16, с. 135].

Інноваційному розвитку харчової галузі значно сприяє створення в Україні за прикладом ЄС національних технологічних платформ в АПК, які є добровільними об'єднаннями підприємств харчової галузі та суміжних галузей, мережевих структур, науково-дослідних організацій, органів державної влади тощо для поліпшення обміну знаннями між дослідними інститутами та промисловістю, стимулювання й забезпечення конкурентоспроможності харчової галузі України.

Аналіз галузей промисловості, економічних регіонів та реально діючих підприємств в Україні дав можливість створити структуру підприємств по регіонах України (Додаток 3, рис. 3.1).

Таким чином, потрібно наголосити на важливості інноваційного фінансування, оскільки це дасть змогу збільшити частку продукції харчової промисловості на вітчизняному і світовому продовольчих ринках. Підприємства, які оновлюють виробництво, здобувають переваги перед конкурентами, які не впроваджують інноваційні технології. Реалізація запропонованих заходів у галузі промислового виробництва дасть змогу значно підвищити рівень інноваційної активності вітчизняних промислових підприємств, стабілізувати прискорений процес оновлення виробництва, ефективно використовувати внутрішні та залученні зовнішні інвестиції на інноваційну діяльність.

Висновки до розділу 3

Підсумовуючи результати дослідження, можна зробити деякі узагальнення:

1. Розв'язання питань забезпечення формування якісно нової державної політики потребує комплексного підходу, формування Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року, яка охоплюватиме не тільки завдання технологічного оновлення всіх галузей промислового виробництва, а і взаємопов'язані завдання науково-технічної та інноваційної політики шляхом впровадження результатів власних науково-технічних розробок, з урахуванням визначених національних пріоритетів промислово-інноваційного розвитку.

2. Запропоновано з метою найбільш ефективного використання можливостей розширення експорту вітчизняної продукції харчової промисловості в рамках Угоди про асоціацію з ЄС Україні необхідно створити ефективний механізм державної фінансової підтримки щодо впровадження міжнародних систем управління безпекою харчових продуктів на харчопереробних підприємствах.

3. На прикладі розробки фінансової стратегії підприємства ПАТ «Вінтер», яке характеризується недостатнім рівнем платоспроможності і протягом звітного періоду спостерігається істотний недолік найбільш ліквідних активів для покриття найбільш термінових зобов'язань критерієм ефективності в моделі умовної оптимізації виступає максимізація розміру найбільш ліквідних активів. Також враховано той факт, що з огляду на низький рівень платоспроможності можливість отримати кредити у підприємства дуже мала, тому оптимізацію потрібно проводити за рахунок внутрішніх резервів. на основі економіко-математичної моделі оптимізації структури бухгалтерського балансу ПАТ«Вінтер», були оцінені відхилення структури балансу від оптимальних значень з метою подолання дефіциту найбільш ліквідних активів. Розробка управлінських рішень у цьому

напрямку може виконуватись як на короткостроковий, так і достроковий період та дозволить значно поліпшити рівень платоспроможності підприємства, істотно не змінивши інші показники і хорошу фінансову стійкість підприємства.

4. Представлена структурна модель інноваційного науково-виробничого кластеру з точки зору внутрішнього і зовнішнього середовища. У моделі зроблений акцент на основних найважливіших складових внутрішнього і зовнішнього середовища по відношенню до інноваційної науково-виробничої кластерної структури. Зовнішнє середовище представлене органами державної та регіональної влади та управління; інвесторами і фінансовими посередниками, необхідних для здійснення кластером ефективної інноваційної та господарської діяльності. Від їх скоординованих дій залежить ефективність функціонування кластерної структури в цілому.

5. Розроблено механізм формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств харчової промисловості та організаційно-економічний механізм реалізації стратегії росту фінансових ресурсів підприємств.

Результати дослідження розділу 3 опубліковані в працях [70, 75, 76, 77, 80, 84].

ЗАКЛЮЧЕННЯ

У дисертаційній роботі представлено комплексне вирішення наукової задачі формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств на основі розвитку теоретико-методичних підходів та розробки економічних механізмів їх реалізації.

1. Розгляд наукових підходів вітчизняних і зарубіжних вчених дозволило систематизувати і узагальнити економічну сутність фінансових ресурсів і представити їх у вигляді грошового капіталу, який створюється, розподіляється і перерозподіляється в процесі операційної діяльності з метою отримання економічного результату, а також виявити особливості класифікації фінансових ресурсів і визначити, що головним є поділ ресурсів за джерелами їх формування (власні, залучені і позикові ресурси).

2. В роботі визначено особливості механізму формування фінансових ресурсів та запропоновано модель функціонування механізму формування фінансових ресурсів підприємств, спрямована на збільшення фінансового потенціалу підприємств та ефективності функціонування підприємства в умовах мінливого зовнішнього середовища. Основою механізму формування фінансових ресурсів підприємств є фінансова політика, як складова загальної стратегії, зміст якої визначається прийнятою підприємством концепцією розвитку фінансів, стратегічними цілями: формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів.

3. Узагальнення існуючих концептуальних основ формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств послужили підставою для розробки загальної концепції господарюючих суб'єктів, обґрунтування механізму формування фінансової стратегії в системі корпоративного управління підприємствами. Запропоновано модель формування та впровадження стратегії росту фінансових ресурсів підприємств на основі системи критеріїв вибору стратегії підприємства, що дозволяє визначити основні характеристики майбутньої стратегії.

4. На підставі моніторингу фінансового стану підприємств харчової промисловості та оцінки рівня ефективності їх інвестиційного забезпечення визначено, що основним джерелом фінансування інвестицій у харчовій промисловості є власні кошти підприємств.

5. Оцінка ефективності використання фінансових ресурсів підприємств харчової промисловості дозволила обґрунтувати використання моделі інноваційного кластера з урахуванням коефіцієнта інноваційної активності, обсягу реалізованої інноваційної продукції і коефіцієнтів взаємодії окремих елементів інноваційного кластера, що дозволить забезпечити одержання синергетичного ефекту всіх сторін виробництва.

6. Проведений аналіз інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості дозволив оцінити вплив інноваційної діяльності на формування фінансового потенціалу підприємств на основі регресійної моделі залежності валового прибутку та валової доданої вартості від динаміки інноваційної діяльності підприємств, що доводить, що випуск інноваційної продукції сприяє збільшенню фінансового потенціалу підприємств в цілому.

7. Розробка моделі оцінки структурної динаміки фінансових ресурсів підприємств харчової промисловості на основі економіко-математичної моделі оптимізації структури бухгалтерського балансу дозволила побудувати оптимізаційні моделі формування оптимальної структури бухгалтерського балансу з урахуванням попередньо встановлених вимог та обмежень експертами на фінансові коефіцієнти.

8. З метою вдосконалення механізму формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств в роботі розроблені та запропоновані основні напрями формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств харчової промисловості.

9. Розроблено механізм формування стратегії росту фінансових ресурсів підприємств харчової промисловості та організаційно-економічний механізм реалізації стратегії росту фінансових ресурсів підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітична записка «Конкурентоспроможність України: оцінка Всесвітнього економічного форуму (за Звітом про глобальну конкурентоспроможність 2010 - 2011)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: taxrayers.org.ua. – Назва з екрану.
2. Аранчій, В. І. Фінансова стратегія в системі управління фінансами підприємства / В. І. Аранчій, О. П. Зоря // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2010. – № 2. – С. 156–159.
3. Асаніна, А. В. Фінансова стратегія як необхідний фактор успіху підприємства в умовах нестабільної економіки / А. В. Асаніна // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. Збірник наукових праць. Вип. 30. – К. : НАУ, 2011. – С. 11-18.
4. Асоціація українських виробників «Морозиво і заморожені продукти». – Режим доступу: <http://www.auvm.com.ua>. – Назва з екрану.
5. Белоліпецький, В. Г. Финансы фирмы : Курс лекций [Учебное пособие] / Под ред. Мерзлякова ; Московский государственный ун-т имени М. В. Ломоносова, экон . фак. – М. : ИНФРА, 1998. – 296 с.
6. Білуха, М. Т. Методологія наукових досліджень : [підручник] / М. Т. Білуха. – К. : АБУ, 2002. – 480 с.
7. Бирман, А. М. Планирование оборотных средств / А. М. Бирман. – М. : Госполитиздат, 1956. – 288 с.
8. Бланк, І. О. Фінансова стратегія підприємства : монографія / І. О. Бланк, Г. В. Ситник, О. В. Корольова-Казанська, І. Г. Ганечко. – К. : КНТЕУ, 2009. – 147 с.
9. Бланк, А. И. Управление использованием капитала / А. И. Бланк. – К. : Ника-Центр : Эльга, 2000. – 652 с.
10. Бланк, И. А. Финансовая стратегия предприятия / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, Эльга, 2004. – 720 с.

11. Бланк, И. А. Финансовый менеджмент : [учебный курс] / И. А. Бланк. – К. : Ника–Центр, 1999. – 528 с.
12. Блакита, Г. В. Систематизація видів фінансової стратегії торгівельних підприємств / Г. В. Блакита // ВІСНИК КНТЕУ. – 2009. – №6. – С. 67-77.
13. Блакита, Г. В. Фінансова стратегія торгівельних підприємств : методологічні та прикладні аспекти : [монографія] / Г. В. Блакита. – К. : Київ. Нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 244 с.
14. Бондаренко, Л. П. Метод визначення оптимального співвідношення власного і позикового капіталів промислово-фінансової групи на основі економічної доданої вартості / Л. П. Бондаренко // Проблеми економіки. – 2012. – № 4. – С. 162-165.
15. Бригхэм, Ю. Финансовый менеджмент / Ю. Бригхэм, М. Эрхардт; пер. с англ. : 10-е изд. – СПб. : Питер, 2005. – 960 с.
16. Ван Хорн Дж. К. Основы управления финансами / Ван Хорн Дж. К. ; пер. с англ. ; гл. ред. серии Я. В. Соколов. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 341 с.
17. Василик, О. Д. Теорія фінансів : [підручник] / О. Д. Василик. – К. : НІОС, 2001. – 416 с.
18. Вебер Юрген, Гельдель Ханс, Шиффер Утц. Организация стратегического и оперативного планирования на предприятии // Проблемы теории и практики управления. – 1998. – № 2. – Режим доступа: <http://www.ptpu.ru/>.
19. Верховна рада України: офіційний веб-портал. – Режим доступа: <http://rada.gov.ua>
20. Виханский, О. С. Менеджмент: Учебник, 3-е изд. / О. С. Виханский, А. И. Наумов. – М. : Гардарика, 1998.
21. Воробйов, Ю. Н. Финансовая стратегия предприятия : учебн. пособ. / Ю. Н. Воробйов, Е. И. Воробйова, Н. В. Ильиных. – Симферополь : Изд-во «Таврия», 2006. – 118 с.

22. Гаврилова, А. Н. Финансы организаций (предприятий) / А. Н. Гаврилова, А. А. Попов. – М. : КНОРУС, 2007. – 608 с.
23. Геєць, В. М. Інноваційні перспективи України / В. М. Геєць, В. П. Семиноженко. – Х.: Константа, 2006. – 272 с.
24. Гетьман, О. О. Економічна діагностика : навч. посібн. для студ. вищ. навч. закл. / О. О. Гетьман, В. М. Шаповал. – К., 2007. – 307 с.
25. Горбулін, В. П. Інформаційні операції та безпека суспільства: загрози, протидія, моделювання : монографія / В. П. Горбулін, О. Г. Додонов, Д. В. Ланде. – К. : Вид-во «Інтертехнологія», 2009. – 164 с.
26. Горицкая, Н. Финансовая стратегия: финансовые технологии / Н. Горицкая // Финансовый директор. – 2005. – № 11. – С. 74-79.
27. Градов, А. П. Экономическая стратегия фирмы / А. П. Градов. – СПб. : Спец. литература, 2000. – 589 с.
28. Давідов, М. В. Шляхи організаційно-фінансового забезпечення інноваційного процесу на підприємствах України / М. В. Давідов // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 4 (82). – С. 130-134.
29. Даценко, Г. В. Складові елементи механізму формування фінансової стратегії машинобудівних підприємств / Г. В. Даценко / Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – №1. – С. 24-30.
30. Діагностика ефективності діяльності підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua>
31. Довбня, С. Б. SWOT-аналіз як інструментарій формування обґрунтованої стратегії підприємства / С. Б. Довбня, І. В. Зайченко // Механізм регулювання економіки. – 2008. – № 4. – С. 85-94.
32. Дяченко, М. І. Управлінські інновації як основа інноваційного розвитку організації / М. І. Дяченко // Стратегія економічного розвитку України : зб. наук. праць / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана», Український Союз промисловців і підприємців, Ін-т світової екон. і міжнар. відносин НАНУ ; голов. ред. А.П. Наливайко. – К. : КНЕУ, 2009. – Вип. 24-25. – С. 37-41.

33. Економічний словник–довідник / [за ред. С.В. Мочерного]. – К. : Феміна, 1995. – 368 с.
34. Егоров, П. В. Механізм управління фінансовим потенціалом промислових підприємств : монографія / П. В. Егоров, Ю. В. Сердяк-Копчекчи. – Донецьк : ООО «Юго-Восток Лтд», 2010. – 182 с.
35. Єжакова, Н. В. Інформаційне забезпечення аналізу та обліку ефективності інноваційної діяльності підприємств / Н. В. Єжакова // Культура народів Причорномор'я. – 2009. – №171. – С. 130-133.
36. Єпіфанова, І. Ю. Теоретичні аспекти фінансового забезпечення інноваційної діяльності промислових підприємств / І. Ю. Єпіфанова // Економічний часопис-XXI. Економіка та управління підприємствами. – Вінниця, 2012. – С. 30-32.
37. Жаліло, Я. А. Конкуреноспроможність економіки України в умовах глобалізації / Я. А. Жаліло, Я. Б. Базилюк, Я. В. Белінська. – К : НІСД, 2005. – 388 с.
38. Жаліло, Я. А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави : монографія / Я. А. Жаліло. – К. : НІСД, 2009. – 336 с.
39. Загородній, А. Г. Фінансовий словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. – [3 – є вид., випр. і доп.]. – К. : Знання, КОО, 2000. – 404 с.
40. Зоріна, М. С. Теоретико-методологічні основи дослідження механізму формування фінансової стратегії промислового підприємства в умовах глобалізації / М. С. Зоріна // Финансы, учет, банки. Сб. науч. Трудов. Вып. 1(17). – 2011. – С. 105-112.
41. Зятковський, І. В. Фінанси підприємств [Навчальний посібник для екон. спец. вищ. навч. закл.] / І. В. Зятковський. – Терноп. акад. нар. госп. –ва. – Тернопіль: Економічна думка, 1999. – 244 с.
42. Зятковський, І. В. Теоретичні засади фінансів підприємств / І. В. Зятковський // Фінанси України. – 2000. – № 4. – 25 с.

43. Іваніна, А. В. Вітчизняний та зарубіжний досвід оцінки ефективності використання фінансових ресурсів підприємства //ХНЕУ, 2012
44. Кавтиш, О. П. Стан і тенденції інноваційної активності промислових підприємств / О. П. Кавтиш // Вісник Чернігівського національного технологічного університету, 2012
45. Кірейцева, Г. Г. Фінансовий менеджмент : навч. посібн. / за ред. проф. Г. Г. Кірейцева. – Житомир : ЖІТІ, 2001. – 432 с.
46. Кирилюк, В. М. Напрями розширення ємності внутрішнього агропродовольчого ринку / В. М. Кирилюк, А. М. Прощаликіна // Інноваційна економіка. – 2012. – № 8. – С. 190-197.
47. Клейн Дж. Статистические методы в имитационном моделировании / Дж. Клейн. – М. : «Статистика», 1978. – Т.2. – 335 с.
48. Ковальчук, С. Сучасний стан інноваційного розвитку промислових підприємств України / С. Ковальчук // Економіст. – 2012. – № 10. – С. 27-32.
49. Ковалюк, О. М. Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики) : монографія / О. М. Ковалюк. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка. – 2002. – 396 с.
50. Колодізев, О. М. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку національної економіки : дис. д-ра екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / О. М. Колодізев ; Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2011. – 508 с.
51. Кондаурова, І. О. Фінансове планування в системі стратегічного менеджменту підприємства / І. О. Кондаурова, Н. В. Максимук // Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова, 2013. – Т.18. –Вип. 4/2. – С.63-65.
52. Концепція Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//http://www.kmu.gov.ua/control](http://www.kmu.gov.ua/control). – Назва з екрану.

53. Корольова-Казанська, О. Джерела фінансування інноваційних проектів підприємства / О. Корольова-Казанська // Економічний аналіз. – 2010. – Випуск 5. – С. 280-283.

54. Корпан, О. С. Фінансова стратегія підприємств легкої промисловості: принципи формування та особливості реалізації / О. С. Корпан // Моделювання регіональної економіки : зб. наук. праць. – Івано-Франківськ : Плай, 2012. – № 1. – С. 143-161.

55. Крисанов, Д. Ф. Потенціал харчових галузей АПК України: структурні трансформації та результативність використання / Д. Ф. Крисанов, Л. О. Удова, О. М. Варченко // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2014. – № 1. – С. 121-135.

56. Кульнєва, Г. М. Сучасний стан та необхідні напрямки розвитку ринку інновацій в Україні / Г. М. Кульнєва, О. В. Алейнікова // Держава та регіони. – 2006. – № 5. – С. 159-163.

57. Куркин, Н. В. Управление экономической безопасностью развития предприятия : монография / Н. В. Куркин. – Д. : АРТ-ПРЕСС, 2004. – 452 с.

58. Лахтіонова, Л. А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання : [монографія] / Л. А. Лахтіонова. – К. : КНЕУ, 2001. – 387 с.

59. Лігоненко, Л. О. Фінанси підприємства / Л. О. Лігоненко, Н. М. Гуляєва, Н. А. Гринюк. – К. : КНТЕУ, 2006. – 491 с.

60. Лопатинський, Ю. М. Фінансові ресурси підприємств. – Чернівці: Рута, 1997. – 79 с.

61. Лукіна, Ю. В. Формування та реалізація стратегії управління фінансами підприємства / Ю. В. Лукіна // Фінанси України. – 2008. – № 3. – С. 113-118.

62. Макаренко, П. М. Формування фінансової стратегії підприємства та її значення у конкурентному ринковому середовищі / П. М. Макаренко, В. І. Аранчій, О. П. Зоря, Ю. П. Лашко // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – 2012. – № 1(4). – С. 360-372.

63. Макконнел, К. Р. Экономика : принципы, проблемы и практика / Пер. с англ. 11-го изд. – М. : Республика, 1992.
64. Маркова, В. Д. Стратегический менеджмент: Курс лекций / В. Д. Маркова, С. А. Кузнецова. – М. : Новосибирск : Инфра-м сибирское соглашение, 2000. – 288 с.
65. Методологічні вказівки щодо складання балансу фінансових ресурсів [Електронний ресурс] : [затв. наказом Міністерства економіки, Міністерства фінансів, Міністерства статистики від 18.04.96 р. № 49/76/117]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua
66. Мельник, Д. Л. Роль і місце функціональних стратегій в загальній стратегії розвитку підприємства / Д. Л. Мельник // Вісник Хмельницького національного університету, 2010. – №4. – С. 209-212.
67. Мельник, Д. Л. □ Фінансова стратегія підприємства / Д. Л. Мельник // Економічні науки. Серія «Економіка та менеджмент»: Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. Вип. 7 (26). Ч. 2. – Луцьк, 2010.
68. Мельник, Д. Л. Роль і місце функціональних стратегій в загальній стратегії розвитку підприємства / Д. Л. Мельник // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – №4. – С. 209-212.
69. Мелентьева, О.В. Теоретичні аспекти сутності фінансових ресурсів як економічної категорії / О.В. Мелентьева // Проблеми та перспективи реалізації облікової, контрольної та аналітичної функцій у соціокультурному просторі сучасного бізнесу: матер. VI Міжнар. наук. інтернет-конф. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2014. – С. 148-151.
70. Мелентьева, О.В. Формирование финансовой стратегии предприятия на основе оптимизационных моделей в условиях трансформации налоговой системы / О.В. Мелентьева, В.А. Орлова // Налоги и финансовое право. – 2015. – Вып. 7. – С. 112-118.
71. Мелентьева, О.В. Оцінка інноваційної активності промислових підприємств / О.В. Мелентьева, А.І. Левтерова // Конкурентоспроможність та

інновації: проблеми науки та практики: матер. міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. –Х., 2014. – С. 397-402.

72. Мелентьева, О.В. Пріоритети та інструменти інноваційного розвитку в стратегії модернізації промисловості / О.В. Мелентьева // Стратегия предприятия в контексте повышения его конкурентоспособности: матер. IV Междунар. науч.-практ. интернет-конф. – Донецк: Восточный издательский дом, 2015. – С. 189-193.

73. Мелентьева, О.В. Передумови інноваційного розвитку в стратегії модернізації промислових підприємств / О.В. Мелентьева // Теория и практика бухгалтерского учета в условиях интеграции: состояние, проблемы и перспективы развития: матер. междунар. науч.-практ. интернет-конф.– Донецк, 2015. – С. 453-457.

74. Мелентьева, О.В. Стратегічне планування фінансового забезпечення діяльності промислових підприємств / О.В. Мелентьева, В.В. Вашанова // Стратегия качества в промышленности и образовании: матер. XI Междунар. конф., 2015 г., 1-5 июня, г. Варна, Болгария. Т.1. – С. 481-487.

75. Мелентьева, О.В. Шляхи удосконалення фінансового забезпечення підприємств в умовах євроінтеграції / О.В. Мелентьева, В.В. Вашанова // Економічний розвиток: теорія, методологія, управління: матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. – Будапешт-Валенсія-Київ, 2014. – С. 238-241.

76. Мелентьева, О.В. Експертна оцінка впливу Угоди про асоціацію між Україною та ЄС на промисловість України / О.В. Мелентьева, І.І. Колосовська // Економіка та управління підприємствами, регіонами та країнами в умовах ризиків: матер. міжнар. наук.-практ. конф. – Чернігів, 2014. – С. 179-182.

77. Мелентьева, О.В. Трансформація європейських стандартів інноваційного розвитку підприємств на регіональному рівні / О.В. Мелентьева, Н.В. Ачкан // Проблеми трансформації європейських стандартів в регіональну економіку і соціальну сферу України: матер. міжнар. наук.-практ. конф. –Вінниця, 2014. – С. 152-156.

78. Мелентьева, О.В. Систематизація податкового планування на підприємстві / О.В. Мелентьева // Економіка та управління: проблеми науки та практики: матер. XIII Міжнар. наук.-практ. конф. – Л.: Львівська економічна фундація, 2012. – С. 63-65.

79. Мелентьева, О.В. Податкове планування у розрізі управління фінансовими ресурсами підприємства / О.В. Мелентьева // Проблеми і перспективи реалізації облікової, контрольної та аналітичної функції у соціокультурному процесі сучасного бізнесу: II Міжнар. наук. інтернет-конф. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2010. – С.63-65.

80. Мелентьева, О.В. Розробка механізму формування стратегії управління фінансовими ресурсами промислових підприємств / О.В. Мелентьева, О.О. Папаїка // Економіка і фінанси. – 2014. – №10. – С. 41-48.

81. Мелентьева, О.В. Напрямки мінімізації оподаткування як засіб оптимізації фінансових ресурсів підприємств / О.В. Мелентьева, О.О. Папаїка // Торгівля і ринок України. – 2012. – Вип. 33. – С. 467-473.

82. Мелентьева, О.В. Обґрунтування обсягу фінансових ресурсів підприємства в системі стратегічного управління його розвитком / О.В. Мелентьева, О.О. Папаїка // Наукові основи економічного розвитку України та світу / За ред. О.В. Царенко, С.В. Коляденко, В.П. Ільчука. – Дніпропетровськ: НДУ, 2014. – С. 73-81.

83. Мелентьева, О.В. Організація функціонування фінансового моніторингу в сучасному контексті розвитку банківського сектору / О.В. Мелентьева // Сучасні тенденції розвитку математики та її прикладні аспекти-2014: матер. міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2014. –С. 28-31

84. Мелентьева, О.В. Инвестиционные компании Украины / О.В. Мелентьева // Права человека и проблемы государственного управления: матер. междунар. науч. конф. – Тбилиси, 2014. – С. 103-108.

85. Мелентьєва, О.В. Особливості кредитування промислових підприємств України / О.В. Мелентьєва, О.О. Папаїка // Торгівля і ринок України. – 2014. – Вип. 37. – С. 311-320.

86. Мірошніченко, О. Інноваційна активність промислових підприємств України: стан і тенденції / О. Мірошніченко // Економіка. – №10(151). – 2014. – С. 73-78.

87. Мица, Н. В. Економічна сутність та роль фінансової стратегії в системі управління підприємством / Н. В. Мица, В.В. Мица В.В. // Вісник Запорізького національного університету, 2010. – №3(7). – С. 239-247.

88. Мицак, О. В. Стратегія та мета фінансового менеджменту підприємства / О. В. Мицак // Український державний лісотехнічний університет. Збірник науково-технічних праць. – 2003. – № 13.1. – С. 216-218.

89. Москаль, О. І. Фінансове забезпечення розвитку агропромислового виробництва регіону (на матеріалах Чернівецької області) : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук : спец. : 08.04.01 / О. І. Москаль. – К., 2001. – 16 с.

90. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: Статистичний збірник. [Текст] / За редакцією О. Г. Осауленка. – К. : ДП «Інформаційно-видавничий центр Держстату України», 2011. – 282 с.

91. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2014 році. Статистичний збірник. – К. : ДП «Інформаційно-видавничий центр Держстату України», 2014. – 287 с.

92. Некрасова, Л. А., Попенко С.О. Формування кластеру, як напряму інноваційного розвитку економіки / Л. А. Некрасова, С. О. Попенко // Економіка: реалії часу. Трансформація та розвиток економічних систем. – 2014. – №2(12). – С. 132-138.

93. Новий тлумачний словник української мови : у 4 т. Т. 3 / В. В. Яременко, О. М.Сліпушко. – К. : Аконіт, 1999. – 927 с.

94. Новий курс: реформи в Україні. 2010–2015. Національна доповідь [Текст] / за заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. – К.: НВЦ НБУВ, 2010. – 232 с.
95. Опарін, В. Фінансові ресурси: проблеми визначення та розміщення / В. Опарін // Вісник НБУ. – 2000. – № 5. – С. 10-11.
96. Оцінка впливу Угоди про асоціацію ЗВТ між Україною та ЄС на економіку України : наукова доповідь / за ред. акад. НАН України В. М. Гейця, чл.-кор. НАН України, д-ра екон. наук Т. О. Осташко, чл.-кор. НАН України, д-ра екон. наук Л. В. Шинкарук; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». – К., 2014. – 102 с.
97. Офіційний сайт Державної установи «Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України» (Stock market infrastructure development agency of Ukraine) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.smida.gov.ua>. – Назва з екрану.
98. Павлова, Л. Н. Финансовый менеджмент. Управление денежным оборотом предприятия / Л. Н. Павлова. – М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 2001. – 400 с.
99. Павлюк, К. В. Фінансові ресурси держави : [монографія] / К. В. Павлюк. – К. : НІОС, 1997. – 224 с.
100. Панченко, А. І. Узагальнення моделі статистичної оцінки основних показників діяльності підприємства / А. І. Панченко // Фінанси України. – 2008. – № 3. – С. 133-137.
101. Перспективи інноваційного розвитку України (аналітична доповідь) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Table/Zhalilo21/003.htm>. – Назва з екрану.
102. Петрушевський, Ю. Л. Потоки фінансових ресурсів у сфері житлово-комунального господарства / Ю. Л. Петрушевський // Зб. наук. праць Луцького національного технічного університету. Економічні науки. – Ч. 3 / редкол.: відп. ред. д.е.н., проф. З. В. Герасимчук. – Луцьк, 2012. – С. 59-69. – (Серія «Облік і фінанси»; вип. 9).

103. Петрушевський, Ю. Л. Вибір і реалізація інвестиційно-інноваційних пріоритетів розвитку ЖКГ / Ю. Л. Петрушевський // Журнал «Економіка будівництва та міського господарства», 2012. – Т. 8. – № 4. – С. 289-297.
104. Петик, М. І. Модель функціонування механізму формування фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва / М. І. Петик // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.7. – С. 253-258.
105. Петленко, Ю. В. Проблеми забезпечення обіговими коштами виробничих підприємств в умовах економічної кризи // Фінанси України. – 2003. – №9. – С. 106-109.
106. Прокопець, О. В. Формування фінансової стратегії підприємства в сучасних умовах / О. В. Прокопець // Сталий розвиток економіки. – 2010. – № 3. – С. 300-305.
107. Прушківська, Е. В. Напрями вдосконалення, формування та використання фінансових ресурсів на підприємстві / Е. В. Прушківська, М. А. Санакоєва // Економічні науки. – 2010. – № 3. – С. 256-262.
108. Савчук, В. П. Стратегии и технологии управления финансами предприятия / В. П. Савчук // Корпоративный менеджмент. – 2008. – № 5. – С. 23-37.
109. Семенюк, Е. П. Філософські засади сталого розвитку / Е. П. Семенюк. – Львів : Афіша, 2002. – 200 с.
110. Семенов, А. Г. Фінансова стратегія в управлінні підприємствами : [монографія] / А. Г. Семенов, О. О. Єропутова, Т. В. Перекрест, А. В. Линенко. – Запоріжжя : КПУ, 2008. – 188 с.
111. Сливінська, О. Б. Механізм державного інвестування інноваційної діяльності: зарубіжний досвід / О. Б. Сливінська // Інноваційна економіка. – 2012. – № 10. – С. 57-60.
112. Собкевич, О. В. Інноваційний розвиток промисловості як складова структурної трансформації економіки України: аналіт. доп. / О. В. Собкевич, А. І. Сухоруков, А. В. Шевченко. – К. : НІСД, 2014. – С. 60-73.

113. Сокирська, І. Г. Діагностика фінансового забезпечення діяльності підприємства / І. Г. Сокирська // Фінанси України. – 2003. – № 1. – С. 89-93.
114. Статистичний щорічник України // Офіційний сайт Державного комітету статистики України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [//http://ukrstat.gov.ua](http://ukrstat.gov.ua)
115. Стецюк, П. А. Стратегічне планування формування та використання фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств / П. А. Стецюк // Вісник університету банківської справи НБУ, 2010. – С. 98-102.
116. Стецюк, П. А. Стратегія і тактика управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств : Монографія. – К. : ННЦ ІАЕ, 2009. – 370 с.
117. Стецюк, П. А. Стратегічна складова фінансового планування сільськогосподарських підприємств / П. А. Стецюк // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. – Черкаси: ЧДТУ, 2008. – Вип. 19. – Ч. 1. – С. 156-159. – (Серія: Економічні науки).
118. Терещенко, О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навч. посібник. – К. : КНЕУ, 2003. – 554 с.
119. Ткачук, І. Г. Формування фінансової стратегії в системі управління підприємством / І. Г. Ткачук // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. – 2008. – № 2 (44). – С. 301-304.
120. Томпсон-мл., А. А. Стратегический менеджмент. Концепции и ситуации для анализа / А. А. Томпсон-мл., А. Дж. Стрикленд III ; пер. с англ. — [12-е изд.]. – М. : Изд. дом «Вильямс», 2006. – 928 с.
121. Трансформаційні процеси та економічне зростання в Україні / За ред. акад. НАН України В. М. Гейця. – Х. : Вид-во «Форт», 2003. – 440 с.
122. Трушкіна, Н. В. Інноваційна інфраструктура як інституція організаційного забезпечення модернізації вугільної промисловості / Н. В. Трушкіна // Економіка, управління, фінанси: теорія та практика м. Хмельницький, 2014. – С. 84-87.

123. Узагальнені звіти про стан виконання регіональних та місцевих програм розвитку малого і середнього підприємництва за 2012-2014 рр. – Режим доступу: <http://www.dkrp.gov.ua/list/15>. – Назва з екрану.
124. Українські підприємства поліпшують якість продукції // Інформаційний бюлетень КМУ. – Режим доступу: <http://www.info-kmu.com.ua/2014-12-16-000000pm/article/17371196.html>. – Назва з екрану.
125. Україна у цифрах 2010: Статистичний збірник. [Текст] / За редакцією О. Г. Осауленка. – К. : ДП «Інформаційно-видавничий центр Держстату України», 2011. – 252 с.
126. Философский словарь / [под ред. И.Т. Фролова]. – 6-е изд., перераб. и доп. – М. : Политиздат, 1991. – 560 с.
127. Філімоненков, О. С. Фінанси підприємств : [навч. посібник] / О. С. Філімоненков. – К. : Ельга, Ніка-Центр, 2002. – 360 с.
128. Фонотов, А. Г. Ресурсный потенциал : планирование, управление / А. Г. Фонотов. – М. : Экономика, 1985. – 151 с.
129. Федулова, Л. І. Проблеми формування інноваційних стратегій корпоративних підприємств / Л. І. Федулова, О. А. Фомова // Український соціум. – 2009. – №1 (28)
130. Хрущ, Н. А. Корпоративне управління в Україні: процеси формування та розвитку: монографія / за наук. ред. д.е.н., проф. Н. А. Хрущ. – К. : Кафедра, 2012. – 300 с.
131. Хрущ, Н. А. Конкурентні стратегії: процеси створення та реалізації: монографія / Н. А. Хрущ, М. В. Желіховська. – К. : Освіта України, 2010. – 315 с.
132. Ціх, Г. В. Фінансові ресурси як економічна категорія / Г. В. Ціх, В.М. Вовк, Р. В. Федорович // Наука й економіка, 2010. – № 1 (17). – С. 63-69.
133. Чентуков, Ю. І. Стратегії розвитку великих промислових комплексів в умовах глобальних трансформацій: дис. д-ра екон. наук / Ю. І. Чентуков. – Донецьк : Донецький нац. ун-т, 2011. – 307 с.

134. Черниш, С. С. Діагностика фінансового стану підприємства / С. С. Черниш // Чортківський інститут підприємництва і бізнесу. – Чортків, 2007.
135. Шим Джей К. Финансовый менеджмент / Шим Джей К., Сигел Джоэл Г. ; пер. с англ. – М. : Филинь, 1996. – 230 с.
136. Щодо розвитку інвестиційних процесів у харчовій промисловості України. Аналітична записка [Електроний ресурс] // Національний інститут стратегічних досліджень при Президентіві України. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1499>. – Назва з екрану.
137. Юринець, О. В. Фінансові аспекти формування конкурентної стратегії підприємства / О. В. Юринець, А. В. Катаєв, Л. С. Лісовська // Національний університет «Львівська політехніка». Проблеми економіки та управління. – 2008. – № 611. – С. 155-161.
138. Economic Research Server of the United State Department of Agriculture. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: // <http://www.ers.usda.gov.ua>. – Загл. с экрана.
139. Food Processing Industry in Ukraine // Портал InvestUkraine. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://investukraine.com>. – Загл. с экрана.
140. National Report of the Energy Regulatory Office in Poland to the European Commission in 2010: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <<http://www.energy-regulators.eu>. – Загл. с экрана.
141. Strategic financial management / Clarke R. G., Wilson B. D., Daines R. H. – Homewood: Irwin, 1988.
142. The Mergers and Acquisitions Review, seventh edition, Law Business Research, p.813. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.me.gov.ua>. – Загл. с экрана.
143. United Nations Data Retrieval System. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://data.un.org>. – Загл. с экрана.

144. Word Development Indicators: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://data.worldbank.org/indicator>. – Загл. с экрана.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Переваги та недоліки підходів до оцінки ефективності використання
фінансових ресурсів на підприємстві

Назва підходу	Переваги	Недоліки
1	2	3
Зарубіжний досвід		
Модель Дюпона	Швидкість оцінки: дає можливість оцінити фінансову діяльність у цілому; виявляє способи підвищення норми прибутку	Приблизність результатів: має галузеву специфіку; необхідність використання в поєднанні з іншими методами
Система «Модернсофт»	Інтегральність аналізу: точність результатів; можливість доповнення та налагодження	Необхідність відповідного програмного забезпечення; необхідність досвіду підбору показників
Підхід ланцюгових підстановок	Дає можливість виявити слабкі сторони підприємства, використовується для усіх типів детермінованих факторних моделей	Необхідність використання в поєднанні з іншими методами: необхідність досвіду підбору результативного показника
Модель SGR	Дає змогу зробити комплексну й узагальнену оцінку; виявлення напрямів покращення ситуації	Обмеженість факторів впливу, неточність оцінки
Система SWOT-аналізу	Дозволяє зробити комплексну оцінку впливу факторів, виявити слабкі та сильні сторони підприємства	Не дозволяє оцінити вплив факторів у кількісному виразі
Вітчизняний досвід		
ЗСІД	Комплексність, збалансованість, повнота, всебічність оцінки	Не враховує аналітичних показників
EVA	Простота розрахунку, швидкість оцінки; дає можливість оцінити фінансову діяльність у цілому	Обмеженість факторів; дає інформацію лише для власника підприємства
Термін повернення капітальних вкладень	Простота розрахунку; дає можливість оцінити ефективність у часовому виразі	Невирішеність питання щодо використання дисконтування при його використанні
Система блоків	Інформативність; фундаментальність; всебічність оцінки	Тривалість розрахунку та відсутність аналітичних показників

Додаток А

Таблиця А.2

Узагальнення найпоширеніших наукових підходів щодо трактування сутності «фінансова стратегія»

<i>Автори</i>	<i>Сутність наукових підходів</i>
1	2
Блакита Г.В.	Фінансова стратегія – одна з найважливіших видів функціональних стратегій, що спрямована на забезпечення реалізації його корпоративної стратегії та стратегії окремих бізнес-одиниць, яка визначає систему скоординованих напрямів перспективного розвитку його фінансової діяльності в умовах невизначеності, підпорядкована довгостроковим цілям, що враховують фінансові інтереси його власників, забезпечують ефективне використання внутрішнього фінансового потенціалу та можливість своєчасної адаптації до зміни умов зовнішнього фінансового середовища.
Бланк І.О.	Фінансова стратегія – це один із найважливіших видів функціональної стратегії підприємства, який забезпечує всі основні напрями розвитку його фінансової діяльності та фінансових відносин шляхом формування довгострокових фінансових цілей, вибору найбільш ефективних шляхів їх досягнення, адекватного корегування напрямів формування і використання фінансових ресурсів при зміні умов зовнішнього середовища.
Семенов А.Г.	Фінансова стратегія – генеральний план дій щодо забезпечення підприємства грошовими коштами. Особливе зауваження при розробці фінансової стратегії приділяється повноті виділення грошових доходів, мобілізації внутрішніх ресурсів, максимальному зменшенню собівартості продукції, правильному розподілу й використанню прибутку, визначенню потреби в обігових коштах, раціональному використанню капіталу підприємства.
Кучерук Д. Г.	Фінансова стратегія – система довгострокових цілей його фінансової діяльності та найефективніших способів їх досягнення; частина загальної стратегії розвитку підприємства. Вона повинна бути підпорядкована загальній стратегії, але, водночас, фінансова стратегія сама суттєво впливає на формування загальної стратегії розвитку підприємства.
Веретенникова Г.Б.	Фінансова стратегія – орієнтована на перспективу система дій персоналу з ефективного залучення, використання і перерозподілу фінансових ресурсів, спрямована на досягнення фінансових цілей, що забезпечують економічний і соціальний розвиток підприємства.
Авторське трактування	Фінансова стратегія – комплекс заходів та інструментів спрямованих на формування, розподіл та використання фінансових ресурсів з метою забезпечення ефективного використання внутрішнього фінансового потенціалу та потенційних зовнішніх фінансових потоків із своєчасним регулюванням, координуванням та контролюванням дій щодо зміни умов зовнішнього середовища.

Типи фінансової стратегії

Типи стратегії	Сутність стратегії
1	2
Стратегія розширення	Підприємство веде агресивну політику, спрямовану на поглинання інших підприємств, розширення виробництва, захоплення значної частки ринку, вихід на нові ринки збуту. Для покращення стану необхідно: достатній рівень трудового та фінансового потенціалу; залучати кредити; здійснювати реальні інвестиції; скорочувати розмір дебіторської заборгованості; збільшувати обіговість капіталу.
Стратегія поступового розвитку	Поступове нарощування обсягів діяльності, зростання прибутковості та покращення його основних фінансових і виробничо-економічних показників та характеристик, забезпечення стабільного фінансового стану. Необхідно встановити оптимальний рівень співвідношення залучених і власних коштів; підвищити рівень рентабельності за рахунок зниження витрат; збільшити обіговість обігових витрат.
Захисна стратегія	Передбачає незначне зменшення виробничих потужностей; часткове чи повне згортання інвестиційної та інноваційної діяльності задля збереження певного рівня прибутковості та фінансової стійкості підприємства.
Стабілізаційна стратегія	Передбачає тимчасову втрату підприємством платоспроможності, порушення структури балансу. Необхідно проаналізувати виробничо-господарську діяльність суб'єкта господарювання за декілька попередніх періодів, виявити проблемні місця причини їх виникнення, окреслити основні шляхи їх вирішення і визначити перелік стабілізаційних заходів необхідних саме тому чи іншому підприємству.
Антикризова стратегія	Підприємство перебуває у кризовому стані та потребує санації. Необхідно провести оптимізацію використання наявних ресурсів, забезпечення стабільного зниження вартості використовуваного капіталу, зменшення дебіторської заборгованості, скорочення матеріальних витрат, продаж або здачу в оренду нерентабельних основних фондів. Передбачає комплекс заходів, спрямованих на відновлення платоспроможності, кредитоспроможності, стабілізацію його фінансового стану.

Сутнісні характеристики фінансової стратегії

<i>№ n/n</i>	<i>Характеристика фінансової стратегії</i>	<i>Прояв характеристики</i>
1	2	3
1	Фінансова стратегія підприємства є одним із видів його функціональних стратегій	Фінансова стратегія охоплює один із видів діяльності підприємства, а її розробка є однією із найважливіших функцій фінансового менеджменту.
2	В системі функціональних стратегій підприємства фінансова стратегія займає одне з провідних місць	Забезпечуючи фінансовими ресурсами реалізацію стратегій всіх рівнів, фінансова стратегія координує та інтегрує зусилля всіх функціональних підрозділів у процесі формування та реалізації стратегічного набору підприємства, і насамперед – його функціональних стратегій.
3	Фінансова стратегія охоплює всі основні напрями розвитку фінансової діяльності	Тільки комплексне врахування можливостей майбутнього розвитку всіх аспектів фінансової діяльності і всіх форм фінансових відносин підприємства дозволяє в повній мірі реалізувати можливості росту його ринкової вартості у довгостроковій перспективі.
4	Процес розробки фінансової стратегії визначає необхідність формування специфічних фінансових цілей розвитку підприємства	Цілі фінансового розвитку підприємства мають забезпечувати реалізацію місії та цілей корпоративної стратегії, з одного боку, і підтримувати цілі інших функціональних стратегій та стратегій господарських одиниць – з іншого.
5	Процес розробки фінансової стратегії визначає вибір найбільш ефективних напрямків досягнення поставлених цілей	Такий вибір забезпечується пошуком та оцінкою альтернативних варіантів можливих стратегічних фінансових рішень і відповідним їх відбором за критерієм максимізації ринкової вартості підприємства.
6	Фінансова стратегія повинна враховувати мінливі умови зовнішнього середовища у процесі фінансового розвитку підприємства	Нова парадигма формування стратегії підприємства визначає, що головний зміст його стратегічної поведінки міститься у здатності швидко реагувати на зміну умов зовнішнього середовища із відповідним коригуванням цих завдань.
7	Адаптація фінансової стратегії до мінливих умов зовнішнього середовища забезпечується зміною напрямів формування та використання фінансових ресурсів підприємства	Маневрування фінансовими ресурсами, які є головним об'єктом фінансового управління, – основний механізм коригування напрямів і форм досягнення стратегічних фінансових цілей підприємства.

Концептуальні основи фінансової стратегії підприємств

Головна стратегічна мета: забезпечення підприємства необхідними й достатніми фінансовими ресурсами, отримання максимального прибутку; максимальна ринкова вартість підприємства.

Завдання фінансової стратегії

- дослідження характеру і закономірностей формування фінансів в ринкових умовах господарювання;
- розробка умов підготовки можливих варіантів формування фінансових ресурсів підприємства і дій фінансового управління;
- визначення фінансових взаємовідносин з постачальниками і покупцями, бюджетами усіх рівнів, банками;
- виявлення резервів і мобілізація ресурсів підприємства;
- забезпечення підприємства фінансовими ресурсами;
- забезпечення ефективного вкладення тимчасово вільних грошових коштів підприємства;
- визначення засобів проведення успішної фінансової стратегії;
- вивчення фінансових стратегічних поглядів вірогідних конкурентів.

Напрямки фінансової стратегії

- формування фінансових ресурсів і централізоване стратегічне керівництво ними;
- виявлення вирішальних напрямів та зосередження зусиль на їх виконанні, маневреності у використанні резервів фінансовим керівництвом підприємства;
- відповідність фінансових дій економічному стану та матеріальним можливостям підприємства;
- об'єктивний облік фінансово-економічної обстановки та реального фінансового стану підприємства за рік, квартал, місяць; створення та підготовку стратегічних резервів;
- облік економічних і фінансових можливостей самого підприємства та його конкурентів;
- визначення головної загрози з боку конкурентів, мобілізацію сил на її усунення та вмілий вибір напрямів фінансових дій;
- маневрування й боротьбу за ініціативу для досягнення вирішальної переваги над конкурентами.

Фактори впливу на фінансову стратегію

- ступінь узгодженості фінансової стратегії організації із загальною стратегією підприємства;
- фактори узгодженості фінансової стратегії із спрогнозованими змінами зовнішнього середовища;
- фактори узгодженості фінансової стратегії компанії з її внутрішнім потенціалом, тобто як стратегія відповідає внутрішнім параметрам;
- фактори внутрішньої збалансованості параметрів фінансової стратегії;
- стратегічні можливості підприємства у формуванні необхідного об'єму фінансових ресурсів;
- фактори прийнятності рівня фінансового ризику, пов'язаного з реалізацією фінансової стратегії.

Рис. А.1 - Концептуальні основи фінансової стратегії підприємств

Додаток А

Таблиця А.5

Критерії вибору стратегії підприємства

Критерій	Храктеристика
1	2
Ментальна правильність	Стратегія повинна розроблятись зі знанням і розуміння двох абсолютних полюсів ефективної стратегії: абсолютної ірраціональності (крайній полюс) та граничної раціональності (протилежний полюс)
Ситуаційність	Стратегія має інтегрувати характерні особливості конкретної ситуації в ключові фактори майбутнього (стратегічного) успіху
Унікальність (перевага в конкурентній боротьбі)	Стратегія має містити унікальні (відмінні від існуючих) можливості майбутнього бізнес-успіху,які позитивно відрізнятимуть дану компанію від її конкурентів та дозволять їй досягти стабільну конкурентну перевагу. Чим більша конкурентна перевага, створена за допомогою стратегії, тим вона могутніша та ефективніша
Майбутня невизначеність як стратегічна можливість	Стратегія повинна бути здатна перетворювати зміни зовнішнього оточення підприємства на її стратегічні та тактичні переваги
Гнучка адекватність (відповідність)	Стратегія має забезпечувати відповідність власних стратегічних змін підприємства змінам зовнішнього оточення
Інтенсивність роботи підприємства	Стратегія має бути націлена на зменшення періоду часу на досягнення фінансових та стратегічних цілей підприємства
Швидкість досягнення конкурентної переваги	Стратегія повинна забезпечувати підприємства здатність « прискорюватись» й «випереджати» конкурентів
Взаємоузгодженість	Стратегія має забезпечувати відповідність та взаємоузгодженість всіх її складових
Ступень ризику	Стратегія має бути націлена на зменшення ймовірності ризику

Додаток Б

Таблиця Б.1

Показники розвитку економіки України за період 2002-2014 рр.

Рік	Експорт, млн. дол.	Імпорт, млн. дол.	Індекс споживчих цін. %	Індекс цін виробників промислової продукції, %	Обсяг реалізованої продукції промисловості (у фактичних цінах), млн. грн.	Офіційний курс національної грошової одиниці до іноземних валют, на кінець року, грн. за 100 дол.
1	2	3	4	5	6	7
2002	17957,1	16976,8	100,8	105,7	229634,4	533,24
2003	23066,8	23020,1	105,2	111,1	289117,3	533,15
2004	32666,1	28996,8	109,0	124,1	400757,1	530,54
2005	34228,4	36136,3	113,5	109,5	468562,6	505,00
2006	38368,0	45038,6	109,1	114,1	551729	505,00
2007	49296,1	60618,0	112,8	123,3	717076,7	505,00
2008	66954,4	85535,3	125,2	123,0	916618,31	770,00
2009	35602,9	40417,9	115,9	106,5	806550,6	797,78
2010	46129,6	54087,6	109,4	120,9	1065108,2	794,57
2011	61950,2	74714,4	108,0	119,0	1080402,3	798,98
2012	62402,9	74910,8	108,2	119,2	1091020,6	639,44
2013	62704,3	75104,9	109,1	120,4	1145010,4	639,44
2014	50113,6	49820,4	124,9	100,0	1066769,4	1567,23

Додаток Б

Таблиця Б.2

Звіт функції регресії моделі лінійного тренда обсягу реалізованої промислової продукції

ВЫВОД ИТОГОВ						
<i>Регрессионная статистика</i>						
Множественный R		0,961				
R-квадрат		0,924				
Нормированный R-квадрат		0,911				
Стандартная ошибка		57909,213				
Наблюдения		8				
Дисперсионный анализ						
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Значимость F</i>	
Регрессия	1	2,44133E+11	2,441E+11	72,80	0,00014	
Остаток	6	20120862001	3353477000			
Итого	7	2,64253E+11				
	<i>Коэффициенты</i>	<i>Стандартная ошибка</i>	<i>t-статистика</i>	<i>P-Значение</i>	<i>Нижние 95%</i>	<i>Верхние 95%</i>
Y-пересечение	-152467434,9	17911393,09	-8,51	0,00014	-	-
Переменная X 1	76240,94	8935,59	8,53	0,00014	54376,35	98105,53

Додаток Б

Таблиця Б.3

Частка промислових підприємств, що займалися інноваціями за період 2010-2014 рр., %

Показники	внутрішні науково-дослідними роботами	зовнішні науково-дослідними роботами	придбанням машин, обладнання, програмного забезпечення	придбанням зовнішніх знань	навчанням та підготовкою персоналу	ринковими запровадженнями інновацій	іншими роботами
1	2	3	4	5	6	7	8
2010	2,1	1,2	7,9	0,9	2,1	1	1,8
2011	2,4	1,3	10,3	1	2,9	1,3	2,2
2012	2,1	1,3	10,9	0,9	3,2	1	2
2013	2,1	1,1	10,6	0,8	3,3	0,9	1,6
2014	2,1	1,1	10,6	0,8	3,3	0,9	1,6

Додаток Б

Таблиця Б.4

Впровадження інновацій на промислових підприємства (кількість підприємств) за період
2010-2014 рр.

Вид інновації, рік	Нових для ринку	Нових тільки для підприємства	Впровадження нових технологічних процесів
1	2	3	4
2010	606	1802	2043
2011	900	2338	2510
2012	672	2731	2188
2013	640	2498	1576
2014	540	3661	1743

Додаток Б

Таблиця Б.5

Кількість підприємств, що впроваджували інновації у 2014 році, за типами інновацій та регіонами

Регіони України	Усього	У т. ч. впроваджували			
		Інноваційну продукцію	Інноваційні процеси	Організаційні інновації	Маркетингові інновації
1	2	3	4	5	6
Україна	1208	600	614	125	157
АР Крим	-	-	-	-	-
Вінницька	38	19	17	4	4
Волинська	25	5	16	-	4
Дніпропетровська	65	38	33	2	2
Донецька	28	18	7	4	5
Житомирська	33	13	18	6	9
Закарпатська	12	5	4	1	1
Запорізька	75	46	37	11	12
Івано-Франківська	69	36	17	6	12
Київська	50	36	21	2	3
Кіровоградська	33	16	9	12	2
Луганська	10	7	3	1	1
Львівська	99	42	49	7	12
Миколаївська	34	18	13	5	7
Одеська	39	23	13	3	7
Полтавська	28	19	13	3	3
Рівненська	44	4	27	3	4
Сумська	32	23	9	5	5
Тернопільська	23	16	13	3	4
Харківська	179	68	137	15	25
Херсонська	24	17	9	-	2
Хмельницька	34	9	11	1	-
Черкаська	35	22	11	3	4
Чернівецька	20	9	10	3	5
Чернігівська	19	17	7	4	3
м. Київ	160	74	110	21	21
м. Севастополь	-	-	-	-	-

Додаток В

Таблиця В.1

Інститути промислового комплексу у розрізі правил, норм, установ та організацій

Інститути ПК як правила, норми, механізми спонукання	Інститути ПК як установи та організації		
	Регулюючі	Інститути розвитку	Підприємства та об'єднання
Законодавчі і нормативні акти	Міністерство промислової політики	Торгово-промислова палата	Група компаній «Метінвест»
Формалізовані норми поведінки суб'єктів ПК	Департамент промислової політики у складі Міністерства економічного розвитку і торгівлі	Європейська Мережа Підприємництва	ПАТ «Укрнафта»
Неформальні відносини суб'єктів ПК	Галузеві департаменти промисловості у складі облдержадміністрацій	Наукові установи та організації	ПАТ «Азовмаш»
Механізми спонукання до дотримання встановлених правил та норм	Антимонопольний комітет	Український союз промисловців та підприємців	Кондитерська корпорація «Roshen»
	Митна служба	Індустріальні парки	АТ «Мотор Січ»
	Податкові органи	Кластери у промисловості	Корпорація «Богдан»

Додаток В

Таблиця В.2

Вихідні данні моделі взаємодії підприємств інноваційного кластера та розрахунку значення рейтингу моделі кластера за даними промислових підприємств за 2014 р.

Показники	ПАТ «Хладопром»	ПАТ «Житомирський маслозавод»	ПАТ «Геркулес»	ПАТ «Вінтер»	Розрахунок
Обсяг реалізованої інноваційної продукції, робіт, послуг, здійснених окремим елементом кластера (тис. грн.), V_i	2036,47	6678,55	6499,21	4535,96	
Коефіцієнт інноваційної активності окремого елемента кластера, a_j	0,002	0,003	0,004	0,002	
Розрахунковий показник: $V_i * a_j$	4,07	20,03	25,99	9,07	59,16
Коефіцієнт взаємовпливу окремих елементів інноваційного кластера, k_{ij}	3,31	3,35	2,86	2,86	12,38

Розрахунок показників коефіцієнту взаємовпливу окремих елементів інноваційного кластера інноваційно активних підприємств харчової промисловості за 2014 р.

Підприємства	k_{ij_1}	k_{ij_2}	k_{ij_3}	k_{ij_4}	Сума
ПАТ «Хладопром»	1,00	0,98	0,70	0,63	3,31
ПАТ «Житомирський маслозавод»	0,98	1,00	0,65	0,72	3,35
ПАТ «Геркулес»	0,70	0,65	1,00	0,51	2,86
ПАТ «Вінтер»	0,63	0,72	0,51	1,00	2,86
Сума	3,31	3,35	2,86	2,86	12,38

Додаток Г

Таблиця Г.1

Законодавча та нормативно-правова база у сфері інноваційної діяльності
України

Назва документа	Дата прийняття, номер	Спрямування
Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»	13.12.1991 р., № 1977-XII	Визначає правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку науково-технічної середовища, створює умови для наукової та науково-технічної діяльності, забезпечення потреб суспільства і держави у технологічному розвитку.
Постанова ВРУ «Про Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України»	13.07.1999 р., № 916-XIV	Визначає головні цілі, пріоритетні напрямки та механізми науково-технологічного та інноваційного розвитку України.
Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки»	11.07.2001 р., № 2623-III	Визначає правові та організаційні засади цілісної системи формування та реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки в Україні.
Закон України «Про інноваційну діяльність»	04.07.2002 р., № 40-IV	Визначає правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні.
Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій»	14.09.2006 р., № 143-V	Визначає правові, економічні та організаційні засади державного регулювання діяльності у сфері трансферу технологій
Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи»	17.06.2009 р., № 680-р	Визначає основні засади формування та реалізації збалансованої державної політики з питань забезпечення розвитку національної інноваційної системи, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності національної економіки.
Постанова КМУ «Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2012-2016 рр.»	12.03.2012 р., № 294	Визначає середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності загальнодержавного рівня
Постанова КМУ «Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого рівня на 2012-2016 рр.»	17.05.2012 р., № 397	Визначає середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності галузевого рівня
Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері»	10.09.2012 р., № 691-р	Визначає концептуальні засади державного регулювання в інноваційній сфері, формування економічних структурних і організаційних основ інноваційної діяльності.

Додаток Г

Нові типи інновацій

Відкриті

Структурні

Конфігуративні

*Сутність
типу
інновацій*

Інновації, у розробці яких приймає участь широке коло суб'єктів (постачальників, споживачів, партнерів), які висувають додаткові вимоги, ідеї і допомагають увтіленні новинок

Інновації, що охоплюють різні структурні елементи національної економіки, насамперед подвійні ринки; їх розробка вимагає тісної міжгалузевої інтеграції

Інновації, які пов'язані з розробкою і впровадженням нових інформаційно-комп'ютерних систем і технологій, що адаптуються до умов різних галузей

*Пріоритетні
напрями
підтримки*

- покращення освіти у сфері інноваційного менеджменту;
- підтримка колективних інноваційних проектів;
- створення платформ співробітництва у сфері інновацій і спільних технологічних ініціатив;
- проведення додаткових маркетингових досліджень;
- активізація кооперації з університетами та НДІ

- підтримка співробітництва різних видів бізнесу, у тому числі внутрішньо- та міжгалузевих структурних взаємодій;
- посилення захисту прав на інтелектуальну власність;
- покращення інформаційного обміну у сфері інновацій;
- сприяння дифузії знань і створенню систем аутсорсингу з участю малого бізнесу

- підтримка у розробці програмного забезпечення;
- підтримка міжгалузевих і міждисциплінарних інноваційних процесів;
- сприяння підвищенню кваліфікації фахівців у сфері інформаційних і комп'ютерних технологій;
- сприяння розповсюдженню нових технологій, передача технологій малому бізнесу.

*Оновлення
інноваційної
політики*

Розширення напрямів, диверсифікація інструментів і механізмів державної інноваційної політик; створення нових структур підтримки НДДКР і технологій, каналів комунікації і кооперації; запровадження нових методів прогнозування інноваційного розвитку; стимулювання взаємного обміну і розповсюдження інновацій

Додаток Г

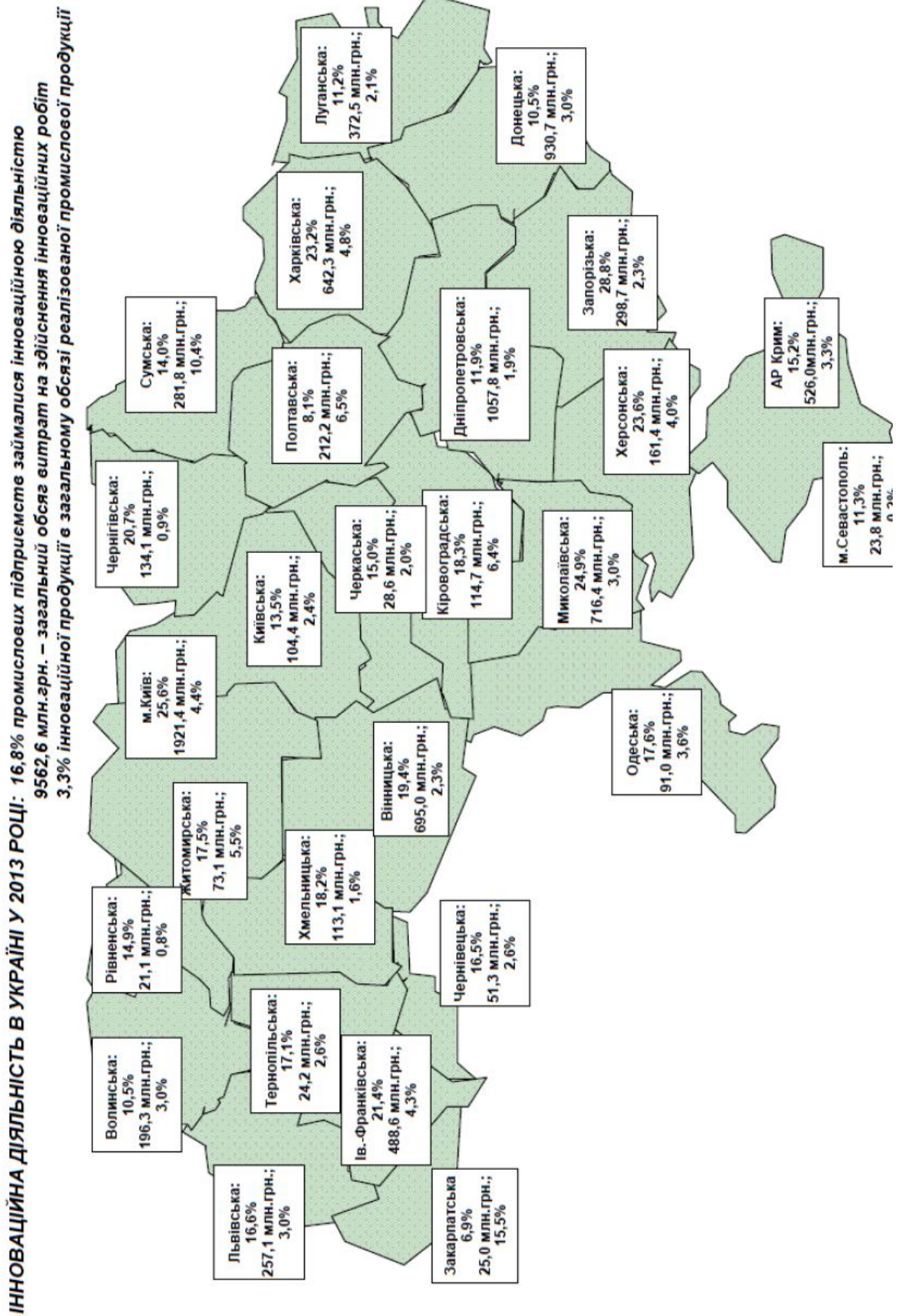

Рис. Г.2 - Інноваційна діяльність в Україні в 2013 році за регіонами

Додаток Г

Звіти по розрахунках моделей аналізу впливу інноваційної діяльності на
вартість підприємств

ВЫВОД ИТОГОВ						
<i>Регрессионная статистика</i>						
Множественный R		0,91				
R-квадрат		0,82				
Нормированный R-квадрат		0,78				
Стандартная ошибка		28509,55				
Наблюдения		6				
<i>Дисперсионный анализ</i>						
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Значимость F</i>	
Регрессия	1	15035015832	1,5E+10	18,4979	0,01263	
Остаток	4	3251178610	8,1E+08			
Итого	5	18286194442				
	<i>Коэффициенты</i>	<i>Стандартная ошибка</i>	<i>t-статистика</i>	<i>P-Значение</i>	<i>Нижние 95%</i>	<i>Верхние 95%</i>
Y-пересечение	-21077,40	45916,02	-0,459	0,67004	-148560,73	106405,92
Переменная X 1	6,48	1,51	4,30	0,01264	2,29776	10,66731

Рис. Г.3 - Звіт надбудови «Аналіз даних» для моделі залежності валової доданої вартості українських підприємств від реалізованої інноваційної продукції (2004-2009 рр.).

Додаток Г

ВЫВОД ОСТАТКА			
<i>Наблюдение</i>	<i>Предсказанное Y</i>	<i>Остатки</i>	<i>Ai</i>
1	106138,51	-17073,51	0,161
2	125911,86	-5940,86	0,047
3	158336,78	-8246,78	0,052
4	212321,70	-13953,70	0,066
5	253895,62	-6023,62	0,024
6	163119,53	51238,47	0,314
			11,06%

Рис. Г.4 - Розрахунок середньої відносної похибки апроксимації для моделі залежності валової доданої вартості українських підприємств від реалізованої інноваційної продукції (2004-2009 рр.).

Додаток Г

ВЫВОД ИТОГОВ						
<i>Регрессионная статистика</i>						
Множественный R		0,7122				
R-квадрат		0,5072				
Нормированный R-квадрат		0,2608				
Стандартная ошибка		124856,6087				
Наблюдения		4				
Дисперсионный анализ						
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Значимость F</i>	
Регрессия	1	32090942235	3E+10	2,0585	0,0287	
Остаток	2	31178345458	2E+10			
Итого	3	63269287693				
	<i>Коэффициенты</i>	<i>Стандартная ошибка</i>	<i>t-статистика</i>	<i>P-Значение</i>	<i>Нижние 95%</i>	<i>Верхние 95%</i>
Y-пересечение	82345,69	772277,3307	0,1066	0,92481	-3240495,4	3405186,86
Переменная X 1	23,75	16,5577709	1,4348	0,28781	-47,485886	94,9987896

Рис. Г.5 - Звіт надбудови «Аналіз даних» для моделі залежності валової доданої вартості українських підприємств від реалізованої інноваційної продукції (2010-2013 рр.).

Додаток Г

ВЫВОД ОСТАТКА			
<i>Наблюдение</i>	<i>Предсказанное Y</i>	<i>Остатки</i>	<i>Ai</i>
1	1044537,095	-52362,09	0,050
2	1284700,802	-117800,80	0,092
3	1183471,712	78685,29	0,066
4	1234303,391	91477,61	0,074
			7,06%

Рис. Г.6 - Розрахунок середньої відносної похибки апроксимації для моделі залежності валової доданої вартості українських підприємств від реалізованої інноваційної продукції (2010-2013 рр.).

Додаток Г

ВЫВОД ИТОГОВ						
<i>Регрессионная статистика</i>						
Множественный R		0,9261				
R-квадрат		0,8577				
Нормированный R-квадрат		0,8222				
Стандартная ошибка		13461,1467				
Наблюдения		6				
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Значимость F</i>	
Регрессия		4370012771	4370012771	24,11674	0,00498	
Остаток		724809882,1	181202470,5			
Итого		5094822654				
	<i>Коэффициенты</i>	<i>Стандартная ошибка</i>	<i>t-статистика</i>	<i>P-Значение</i>	<i>Нижние 95%</i>	<i>Верхние 95%</i>
Y-пересечение		-32900,29	21679,83	-1,52	0,20	-93093,15 27292,57
Переменная X 1		3,495	0,712	4,911	0,008	1,519 5,471

Рис. Г.7 - Звіт надбудови «Аналіз даних» для моделі залежності валового прибутку українських підприємств від реалізованої інноваційної продукції (2004-2009 рр.).

Додаток Г

ВЫВОД ОСТАТКА			
<i>Наблюдение</i>	<i>Предсказанное Y</i>	<i>Остатки</i>	<i>Ai</i>
1	35684,98	-7149,98	0,2004
2	46345,28	-3063,28	0,0661
3	63826,37	-4537,37	0,0711
4	92930,99	-7490,99	0,0806
5	115344,52	-1922,52	0,0167
6	66404,87	24164,13	0,3639
			13,31%

Рис. Г.8 - Розрахунок середньої відносної похибки апроксимації для моделі залежності валового прибутку українських підприємств від реалізованої інноваційної продукції (2004-2009 рр.).

Додаток Г

ВЫВОД ИТОГОВ						
<i>Регрессионная статистика</i>						
Множественный R		0,85494				
R-квадрат		0,730923				
Нормированный R-квадрат		0,596385				
Стандартная ошибка		10038,68				
Наблюдения		4				
Дисперсионный анализ						
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Значимость F</i>	
Регрессия	1	5,47E+08	5,47E+08	5,432823	0,14506	
Остаток	2	2,02E+08	1,01E+08			
Итого	3	7,49E+08				
	<i>Коэффициенты</i>	<i>Стандартная ошибка</i>	<i>t-статистика</i>	<i>P-Значение</i>	<i>Нижние 95%</i>	<i>Верхние 95%</i>
Y-пересечение	-58591	62092,4	-0,94361	0,444973	-325753	208571
Переменная X 1	3,102986	1,331273	2,330842	0,14506	-2,62502	8,83099

Рис. Г.9 - Звіт надбудови «Аналіз даних» для моделі залежності валового прибутку українських підприємств від реалізованої інноваційної продукції (2010-2013 рр.).

Додаток Г

ВЫВОД ОСТАТКА			
<i>Наблюдение</i>	<i>Предсказанное Y</i>	<i>Остатки</i>	<i>Ai</i>
1	67087,09	1846,01	0,0275
2	98456,45	8231,753	0,0836
3	85234,25	1269,848	0,0149
4	91873,71	-11347,6	0,1235
			6,24%

Рис. Г.10 - Розрахунок середньої відносної похибки апроксимації для моделі залежності валового прибутку українських підприємств від реалізованої інноваційної продукції (2010-2013 рр.).

Додаток Г

ВЫВОД ИТОГОВ						
<i>Регрессионная статистика</i>						
Множественный R		0,876166				
R-квадрат		0,767667				
Нормированный R-квадрат		0,738625				
Стандартная ошибка		5677,398				
Наблюдения		10				
<i>Дисперсионный анализ</i>						
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Значимость F</i>	
Регрессия	1	8,52E+08	8,52E+08	26,43326	0,000884	
Остаток	8	2,58E+08	32232853			
Итого	9	1,11E+09				
	<i>Коэффициенты</i>	<i>Стандартная ошибка</i>	<i>t-статистика</i>	<i>P-Значение</i>	<i>Нижние 95%</i>	<i>Верхние 95%</i>
Y-пересечение	8032,133	5779,552	1,38975	0,202056	-5295,54	21359,8
Переменная X 1	3,116333	0,606134	5,141329	0,000884	1,718586	4,51408

Рис. Г.11 - Звіт надбудови «Аналіз даних» для моделі залежності реалізованої інноваційної продукції від загального обсягу інвестицій (2004-2013 рр.).

Додаток Г

ВЫВОД ОСТАТКА			
<i>Наблюдение</i>	<i>Предсказанное Y</i>	<i>Остатки</i>	<i>Ai</i>
1	22163,46	-2539,05	0,115
2	25956,03	-3281,37	0,126
3	27228,74	447,8054	0,016
4	41753,97	-5749,67	0,138
5	45410,06	-2992,54	0,066
6	32806,67	-4392,33	0,134
7	33104,59	7397,729	0,223
8	52701,34	-2089,61	0,040
9	43809,51	2541,103	0,058
10	37832,38	10657,93	0,282
			11,98%

Рис. Г.12 - Розрахунок середньої відносної похибки апроксимації для моделі залежності реалізованої інноваційної продукції від загального обсягу інвестицій (2004-2013 рр.).

**КОНЦЕПЦІЯ
ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОЇ ЦІЛЬОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ НА ПЕРІОД ДО 2020 Р.**

– недосконалість інвестиційно-кредитної системи; – низький рівень задоволення потреб внутрішнього ринку у продукції вітчизняного; – висока енергоємність виробництва та споживання енергоресурсів, значна частка яких імпортується в Україну; – відсутність зв'язку між наукою та виробництвом; – істотне відставання України в сфері використання інформаційних технологій; – залежність економіки України від зовнішньої кон'юнктури; – низький рівень інноваційної активності.	<i>Перший варіант</i> передбачає практично відсутній вплив органів державної влади на промислове виробництво в країні. <i>Другий варіант</i> – модернізація промислового виробництва на базі імпортних науково-технічних досягнень, які практично не використовуються на світовому ринку як інноваційний продукт. <i>Третій варіант</i> полягає у реалізації державної політики структурно-технологічних перетворень промисловості на середньо- і високотехнологічні виробництва шляхом збільшення частки вітчизняних розробок на основі поєднання інноваційної та промислової політики.
<i>Основні причини виникнення проблеми</i>	<i>Основні шляхи розв'язання проблемних питань</i>
– недостатній рівень конкурентоспроможності вітчизняної промислової продукції; – обмежений доступ підприємств базових галузей промисловості до кредитних ресурсів; – зниження попиту на продукцію вітчизняних товаровиробників на внутрішньому ринку; – несвоєчасне відшкодування податку на додану вартість підприємствам – експортерам вітчизняної продукції; – значна експортоорієнтованість промислових виробництв.	– визначення національних пріоритетів у промисловості; – накопичення та подальше використання у виробництві науково-технологічного, ресурсного потенціалу; – створення умов для проведення інноваційно-технологічної модернізації виробництва; – активізація виробничої і фінансової кооперації із зарубіжними країнами на прийнятних для України умовах; – визначення та законодавче закріплення чіткого порядку

Рис. Д.1 - Концепція загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 р.

Основні варіанти розв'язання проблемних питань функціонування промислового сектору

<i>Перший варіант</i> передбачає практично відсутній вплив органів державної влади на промислове виробництво в країні.	<i>Переваги:</i> фінансування розвитку галузей національної промисловості здійснюється переважно за допомогою приватних інвестицій (бюджетне фінансування промислових підприємств практично відсутнє). При цьому держава використовує прямі методи впливу на розвиток окремих галузей промисловості шляхом фінансування виконання державних замовлень промисловими підприємствами. <i>Недоліки:</i> є хаотичний розвиток промислового виробництва, відсутність захисту вітчизняного виробника з боку держави, що може призвести до виникнення додаткових проблем у діяльності промислових підприємств та дисбалансу в структурі промислового виробництва держави.
<i>Другий варіант</i> - модернізація промислового виробництва на базі імпортних науково-технічних досягнень, які практично не використовуються на світовому ринку як інноваційний продукт.	<i>Переваги:</i> тимчасове підвищення конкурентних можливостей вітчизняних виробників шляхом залучення ззовні нових технологій та економічних механізмів у виробництво промислових видів продукції. <i>Недоліки:</i> закріплення периферійного статусу вітчизняної промисловості як місткого ринку та задоволення потреб держав індустріального центру.
<i>Третій варіант</i> полягає у реалізації державної політики структурно-технологічних перетворень промисловості на високотехнологічні виробництва шляхом збільшення частки вітчизняних розробок інноваційної та промислової політики.	<i>Переваги:</i> сприяння інноваційній діяльності в усіх перспективних сферах економічної діяльності, створення науково-інноваційно-виробничих кластерів у високотехнологічних галузях на базі комерціалізації власних наукових розробок з використанням незадіяних виробничих потужностей державних підприємств та галузевих наукових інститутів. <i>Недоліки:</i> цільове використання запланованих фінансових ресурсів для розвитку промислового сектору економіки за рахунок коштів державного бюджету на засадах державно-приватного партнерства, залучення кредитів, інвестицій, позичок.

Рис. Д.2 - Основні варіанти розв'язання проблемних питань функціонування промислового сектору

Додаток Д

Таблиця Д.1

Зважені ставки ввізного мита у 2014 р. за видами економічної діяльності, %

Вид діяльності	Зважені ставки ввізного мита	
	В Україну для країн ЄС	до країн ЄС для України
1	2	3
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	6,6	10,9
Лісове господарство та пов'язані з ними послуги	1,7	6,0
Рибальство, рибництво	2,5	10,9
Добування вугілля, лігніту та торфу, добування уранової і торієвої руд	0,0	3,4
Добування вуглеводнів та пов'язані з ними послуги	0,5	4,2
Добування корисних копалин, крім паливно-енергетичних	2,0	4,4
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	9,7	16,1
Легка промисловість	9,8	12,4
Оброблення деревини та виробництво виробів з деревини; целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність	0,5	7,5
Виробництво коксу; виробництво ядерних матеріалів	1,6	3,7
Виробництво продуктів нафтоперероблення	1,3	5,4
Хімічна та нафтохімічна промисловість	3,4	6,3
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	6,5	8,8
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	2,0	6,5
Машинобудування	3,4	6,5
Інші галузі промисловості	6,5	11,1

Додаток Д

Таблиця Д. 2

Динаміка зважених ставок ввізного мита в Україну для країн ЄС
за видами економічної діяльності, %

Вид діяльності	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	6,5	4,6	2,3	0,7	0,2	0,1
Лісове господарство та пов'язані з ними послуги	1,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Рибальство, рибництво	2,5	1,8	0,9	0,3	0,0	0,0
Добування вугілля, лігніту та торфу, добування уранової і торієвої руд	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Добування вуглеводнів та пов'язані з ними послуги	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Добування корисних копалин, крім паливно-енергетичних	2,0	1,0	0,3	0,1	0,0	0,0
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	9,7	4,9	1,7	0,2	0,0	0,0
Легка промисловість	9,8	1,6	0,3	0,0	0,0	0,0
Оброблення деревини та виробництво виробів з деревини; целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Виробництво коксу; виробництво ядерних матеріалів	1,6	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Виробництво продуктів нафтоперероблення	1,3	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Хімічна та нафтохімічна промисловість	3,4	0,8	0,1	0,0	0,0	0,0
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	6,5	4,6	2,3	0,7	0,2	0,1
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	2,0	1,4	0,7	0,2	0,1	0,0
Машинобудування	3,4	2,4	1,2	0,6	0,3	0,2
Інші галузі промисловості	6,5	4,6	2,3	0,7	0,2	0,1

Додаток Д

Таблиця Д.3

Можлива щорічна зміна обсягів експорту послуг у наслідок підписання
Угоди про асоціацію між Україною та країнами ЄС

Послуга	Додатковий приріст, %
1	2
Діяльність готелів та ресторанів	10
Фінансова діяльність	2
Операції з нерухомим майном	2
Оренда машин та устаткування ; прокат побутових виробів і предметів особистого вжитку	2
Діяльність у сфері інформатизації	20
Дослідження та розробки	5
Діяльність у сферах права бухгалтерського обліку, інжинірингу; надання послуг підприємцям	5
Державне управління	5
Діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку та розваг	10

Додаток Д

Таблиця Д. 4

Базовий прогноз розвитку економіки України, % до попереднього року

Показники	2014	2015	2016	2017	2018
1	2	3	4	5	6
ВВП	100,8	102,7	103,9	103,7	103,8
Приватне споживання	103,8	103,5	104,4	104,1	103,8
Державне споживання	99,2	101,5	101,6	101,7	101,8
ВНОК	100,8	105,5	105,8	106,2	106,5
Експорт	100,4	102,0	102,0	102,0	102,1
Імпорт	104,	103,6	103,1	103,3	102,8

Додаток Д

Таблиця Д.5

Прогнозні зміни основних макроекономічних показників після підписання Угоди про асоціацію між Україною та країнами ЄС відносно базового прогнозу України, % до базового сценарію розвитку економіки

Роки	Випуск продукції	ВВП	Приватне споживання	ВНОК	Експорт	Імпорт
1	2	3	4	5	6	7
2014	1,07	0,97	0,67	0,47	2,39	1,19
2015	1,07	1,11	0,51	0,49	3,28	1,52
2016	1,27	1,41	0,42	0,42	4,32	1,77
2017	1,62	1,84	0,36	0,38	5,53	2,00
2018	2,09	2,39	0,34	0,36	6,96	2,25

Додаток Д

Таблиця Д.6

Економічна оцінка втрачених можливостей для національної економіки
внаслідок від термінування підписання Угоди про асоціацію між Україною
та країнами ЄС

Вид діяльності	Випуск продукції		Експорт		Імпорт	
	Млн.грн	в.п.	Млн.грн	в.п.	Млн.грн	в.п.
1	2	3	4	5	6	7
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	1040,6	0,51	443,7	1,26	72,5	0,36
Лісове господарство та пов'язані з ними послуги	26,6	0,55	14,6	0,73	0,2	0,39
Рибальство, рибництво	9,7	-3,31	0,8	0,55	5,4	0,10
Добування вугілля, лігніту та торфу, добування уранової і торієвої руд	103,5	0,47	32,9	0,73	49,2	0,28
Добування вуглеводнів та пов'язані з ними послуги	0,00	0,00	0,3	0,07	165,9	0,19
Добування корисних копалин, крім паливно-енергетичних	269,9	0,62	184,0	0,77	46,9	0,35
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	1005,8	0,46	575,4	1,04	393,0	0,85
Легка промисловість	389,6	2,44,	336,4	2,76	252,4	0,76
Оброблення деревини та виробництво виробів з деревини; целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність	239,8	0,55	106,5	0,82	83,4	0,40
Виробництво коксу; виробництво ядерних матеріалів	74,2	0,43	12,4	0,31	4,7	0,49
Виробництво продуктів нафтоперероблення	68,9	0,19	56,0	0,44	142,5	0,35
Хімічна та нафтохімічна промисловість	-299,1	-0,68	131,7	0,37	767,0	0,73
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	40,8	0,13	13,1	0,35	64,9	0,57
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	723,1	0,49	585,7	0,59	177,7	0,39
Машинобудування	336,7	0,33	210,5	0,30	263,8	0,21
Інші галузі промисловості	-1,1	-0,01	-28,1	-0,53	23,7	0,21
Виробництво та розподілення електроенергії	156,4	0,27	0,0	0,00	0,0	0,00
Виробництво та розподілення газу	9,7	0,16	0,0	0,00	0,0	0,00
Постачання пари та гарячої води	30,5	0,13	0,0	0,00	0,0	0,00

Збирання, очищення та розподілення води	9,8	0,15	0,0	0,00	0,0	0,00
Будівництво	127,4	0,13	8,7	0,33	0,3	0,02
Ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	67,7	0,25	0,0	0,00	2,8	0,25
Діяльність готелів і ресторанів	494,5	1,85	461,4	3,33	15,1	0,11
Діяльність транспорту	80,2	0,08	0,0	0,00	103,2	0,21
Діяльність пошти та зв'язку	111,7	0,23	0,0	0,00	8,1	0,18
Фінансова діяльність	287,4	0,31	13,5	0,67	36,3	0,31
Операції з нерухомим майном	212,9	0,20	14,1	0,67	1,7	0,10
Оренда машин та устаткування; прокат побутових виробів і предметів особистого вжитку	16,5	0,34	2,9	0,67	4,2	0,29
Діяльність у сфері інформатизації	623,1	3,19	471,0	6,67	4,9	0,20
Дослідження та розробки	93,6	0,63	81,5	1,67	4,7	0,30
Діяльність у сферах права бухгалтерського обліку, інжинірингу, надання послуг підприємцям	282,8	0,46	105,8	1,67	39,5	0,30
Державне управління	14,6	0,02	2,7	0,67	0,0	0,00
Освіта	16,6	0,02	0,0	0,00	0,0	0,00
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	19,3	0,03	0,0	0,00	0,4	0,07
Санітарні послуги, прибирання сміття та знищення відходів	17,4	0,17	0,0	0,00	0,0	0,15
Діяльність громадських організацій	0,0	0,00	0,0	0,00	0,0	0,00
Діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку та розваг	156,6	0,75	123,1	3,33	8,8	0,21
Надання індивідуальних послуг	12,0	0,20	0,0	0,00	0,6	0,07
УСЬОГО	6869,8	0,36	3960,5	0,80	2743,7	0,40

Додаток Є

ЗВІТИ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ПОШУКУ ОПТИМАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ БАЛАНСУ ПАТ «ВІНТЕР» В ПРОГРАМНОМУ СЕРЕДОВИЩІ EXCEL

A	B	C	D	E	F	G
1	Microsoft Excel 11.0 Отчет по результатам					
2	Рабочий лист: [Оптимизация Баланса 2014.xls]Модель_2014					
3	Отчет создан: 21.02.2016 11:16:35					
4	Целевая ячейка (Максимум)					
5	Ячейка	Имя	Исходное значение	Результат		
6	\$L\$3	Значення Ц.ф.	0	3140,28		
7	Изменяемые ячейки					
8	Ячейка	Имя	Исходное значение	Результат		
9	\$C\$3	Значення A1	0	3140,28		
10	\$D\$3	Значення A2	0	7327,32		
11	\$E\$3	Значення A3	0	6978,4		
12	\$F\$3	Значення A4	0	17446		
13	\$G\$3	Значення П1	0	3140,28		
14	\$H\$3	Значення П2	0	7327,32		
15	\$I\$3	Значення П3	0,00	0,00		
16	\$J\$3	Значення П4	0	24424,4		
17	Ограничения					
18	Ячейка	Имя	Значение	Формула	Статус	Разница
19	\$L\$7	умова 1 ліквідності балансу Ліва частина	0,00	\$L\$7>=\$N\$7	связанное	0,00
20	\$L\$8	умова 2 ліквідності балансу Ліва частина	0,00	\$L\$8>=\$N\$8	связанное	0,00
21	\$L\$9	умова 3 ліквідності балансу Ліва частина	6978,40	\$L\$9>=\$N\$9	не связан.	6978,40
22	\$L\$10	умова 4 ліквідності балансу Ліва частина	6978,40	\$L\$10>=\$N\$10	не связан.	6978,40
23	\$L\$11	коефіцієнт абсолютної ліквідності, н.г. Ліва ча	-1046,76	\$L\$11<=\$N\$11	не связан.	1046,76
24	\$L\$12	коефіцієнт абсолютної ліквідності, в.г. Ліва ча	0,00	\$L\$12<=\$N\$12	связанное	0
25	\$L\$13	коефіцієнт термінової ліквідності, н.г. Ліва част	-3140,28	\$L\$13<=\$N\$13	не связан.	3140,28
26	\$L\$14	коефіцієнт термінової ліквідності, в.г. Ліва част	-5233,80	\$L\$14<=\$N\$14	не связан.	5233,8
27	\$L\$15	коефіцієнт поточної ліквідності, н.г. Ліва части	-4884,88	\$L\$15<=\$N\$15	не связан.	4884,88
28	\$L\$16	коефіцієнт поточної ліквідності, в.г. Ліва части	-8723,00	\$L\$16<=\$N\$16	не связан.	8723
29	\$L\$17	коефіцієнт автономії, н.г. Ліва частина	-6978,40	\$L\$17<=\$N\$17	не связан.	6978,4
30	\$L\$18	коефіцієнт автономії, в.г. Ліва частина	-10467,60	\$L\$18<=\$N\$18	не связан.	10467,6
31	\$L\$19	коефіцієнт забезпеченості СОС, н.г. Ліва части	-5233,80	\$L\$19<=\$N\$19	не связан.	5233,8
32	\$L\$20	коефіцієнт забезпеченості СОС, в.г. Ліва части	-1744,60	\$L\$20<=\$N\$20	не связан.	1744,6
33	\$L\$21	коефіцієнт маневреності СК, н.г. Ліва частина	-2093,52	\$L\$21<=\$N\$21	не связан.	2093,52
34	\$L\$22	коефіцієнт маневреності СК, в.г. Ліва частина	-5233,80	\$L\$22<=\$N\$22	не связан.	5233,8
35	\$L\$23	коефіцієнт постійних пасивів, н.г. Ліва частина	0,00	\$L\$23<=\$N\$23	связанное	0
36	\$L\$24	коефіцієнт постійних пасивів, в.г. Ліва частина	-10467,60	\$L\$24<=\$N\$24	не связан.	10467,6
37	\$L\$25	коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат СОС	-2791,36	\$L\$25<=\$N\$25	не связан.	2791,36
38	\$L\$26	коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат СОС	0,00	\$L\$26<=\$N\$26	связанное	0
39	\$L\$27	коефіцієнт фінансової залежності Ліва частина	-13956,80	\$L\$27<=\$N\$27	не связан.	13956,8
40	\$L\$28	коефіцієнт фінансового ризику Ліва частина	-1744,60	\$L\$28<=\$N\$28	не связан.	1744,6
41	\$L\$29	частка необоротних активів у структурі балансу	0,00	\$L\$29<=\$N\$29	связанное	0
42	\$L\$30	баланс Ліва частина	34892,00	\$L\$30=\$N\$30	связанное	0
43	\$L\$31	баланс Ліва частина	34892,00	\$L\$31=\$N\$31	связанное	0

Рис. Є.1 - Звіт за результатами пошуку оптимальної структури балансу
ПАТ«Вінтер»

Додаток Є

A	B	C	D	E	F	G	H
1	Microsoft Excel 11.0 Отчет по устойчивости						
2	Рабочий лист: [Оптимизация Баланса 2014.xls]Модель_2014						
3	Отчет создан: 21.02.2016 11:16:36						
4	Изменяемые ячейки						
5			Результ.	Нормир.	Целевой	Допустимое	Допустимое
6	Ячейка	Имя	значение	стоимость	Кoeffициент	Увеличение	Уменьшение
7	\$C\$3	Значення А1	3140,28	0	1	1E+30	1
8	\$D\$3	Значення А2	7327,32	0	0	0	0,42857143
9	\$E\$3	Значення А3	6978,4	0	0	0,3	0
10	\$F\$3	Значення А4	17446	0	0	0	1E+30
11	\$G\$3	Значення П1	3140,28	0	0	1E+30	0
12	\$H\$3	Значення П2	7327,32	0	0	0	0,42857143
13	\$I\$3	Значення П3	0,00	0,00	0	0	0,02941176
14	\$J\$3	Значення П4	24424,4	0	0	0,03571429	0
15	Ограничения						
16			Результ.	Теневая	Ограничение	Допустимое	Допустимое
17	Ячейка	Имя	значение	Цена	Правая часть	Увеличение	Уменьшение
18	\$L\$7	умова 1 ліквідності балансу Ліва частина	0,00	0,00	0	1163,06667	0
19	\$L\$8	умова 2 ліквідності балансу Ліва частина	0,00	0,00	0	1163,06667	0
20	\$L\$9	умова 3 ліквідності балансу Ліва частина	6978,40	0,00	0	6978,4	1E+30
21	\$L\$10	умова 4 ліквідності балансу Ліва частина	6978,40	0,00	0	6978,4	1E+30
22	\$L\$11	коefficient абсолютної ліквідності, н.г. Ліва ча	-1046,76	0,00	0	1E+30	1046,76
23	\$L\$12	коefficient абсолютної ліквідності, в.г. Ліва ча	0,00	1,00	0	7327,32	1046,76
24	\$L\$13	коefficient термінової ліквідності, н.г. Ліва ча	-3140,28	0,00	0	1E+30	3140,28
25	\$L\$14	коefficient термінової ліквідності, в.г. Ліва ча	-5233,80	0,00	0	1E+30	5233,8
26	\$L\$15	коefficient поточної ліквідності, н.г. Ліва части	-4884,88	0,00	0	1E+30	4884,88
27	\$L\$16	коefficient поточної ліквідності, в.г. Ліва части	-8723,00	0,00	0	1E+30	8723
28	\$L\$17	коefficient автономії, н.г. Ліва частина	-6978,40	0,00	0	1E+30	6978,4
29	\$L\$18	коefficient автономії, в.г. Ліва частина	-10467,60	0,00	0	1E+30	10467,6
30	\$L\$19	коefficient забезпеченості СОС, н.г. Ліва части	-5233,80	0,00	0	1E+30	5233,8
31	\$L\$20	коefficient забезпеченості СОС, в.г. Ліва части	-1744,60	0,00	0	1E+30	1744,6
32	\$L\$21	коefficient маневреності СК, н.г. Ліва частина	-2093,52	0,00	0	1E+30	2093,52
33	\$L\$22	коefficient маневреності СК, в.г. Ліва частина	-5233,80	0,00	0	1E+30	5233,8
34	\$L\$23	коefficient постійних пасивів, н.г. Ліва частина	0,00	0,30	0	1163,06667	1744,6
35	\$L\$24	коefficient постійних пасивів, в.г. Ліва частина	-10467,60	0,00	0	1E+30	10467,6
36	\$L\$25	коefficient забезпеченості запасів і витрат СО	-2791,36	0,00	0	1E+30	2791,36
37	\$L\$26	коefficient забезпеченості запасів і витрат СО	0,00	0,00	0	0	1163,06667
38	\$L\$27	коefficient фінансової залежності Ліва частина	-13956,80	0,00	0	1E+30	13956,8
39	\$L\$28	коefficient фінансового ризику Ліва частина	-1744,60	0,00	0	1E+30	1744,6
40	\$L\$29	частка необоротних активів у структурі балансу	0,00	0,00	0	3489,2	2093,52
41	\$L\$30	баланс Ліва частина	34892,00	0,00	34892	0	1163,06667
42	\$L\$31	баланс Ліва частина	34892,00	0,09	34892	1203,17241	0

Рис. Є. 2 - Звіт з стійкості оптимальної структури балансу ПАТ«Вінтер»

Структура кластерних систем по регіонах України

Економічний регіон	Пріоритетні напрями розвитку кластерів	Реально діючі кластерні системи
1	2	3
Подільський: Вінницька обл., Тернопільська обл., Хмельницька обл.	Машинобудування, підтримка існуючих кластерів (швейного, будівельного, харчового, туризму)	Хмельницький будівельний кластер, Хмельницький швейний кластер, Кам'янець- Подільський туристичний кластер, кластер сільського туризму «Оберіг», інноваційно- інвестиційний кластер (м. Тернопіль), Вінницький переробно-харчовий кластер.
Карпатський: Закарпатська обл., Львівська обл., Івано-Франківська обл., Чернівецька обл.	Хімічний, харчовий, оздоровлення, туризм, деревообробки, народних промислів, швейний, будівельний, автобудування	Кластер виробництва сувенірів «Сузір'я», транспортно-логістичний кластер «Закарпаття», туристський кластер «Сім чудес України», Львівський кластер ІТ на бізнес- послуг, кластер біотехнологій.
Причорноморський: Миколаївська обл., Одеська обл., Херсонська обл.	Високих технологій, суднобудівний, мікроелектроніки, агропромисловий, рибний, логістики, оздоровлення, туризм	Транспортно-логістичний кластер «Південні ворота України» (м. Херсон), кластер «Транзитний потенціал України» (м. Одеса), 3 кластера в Придунав'ї, 5 кластерів Миколаївської обл.
Поліський: Волинська обл., Житомирська обл., Рівненська обл.	Агропромисловий, продовольчий, екологічний туризм, деревообробки та обробки граніту	Кластер деревообробки (Рівненська обл.), лісові кластери, туристсько-рекреаційні кластери.
Донецький: Донецька обл., Луганська обл.	Машинобудування, хімічний, гірничошахтний, металургійний, харчовий, переробної промисловості	Національний інноваційний кластер «Нові технології природокористування»: транскордонний нанокластер.
Придніпровський: Дніпропетровська обл., Запорізька обл., Кіровоградська обл.	High-Tech (аеро, електроніка, біотехнології), машинобудування, металургійний, хімічний, харчової та переробної промисловості	Національний інноваційний кластер «Нові машини» та будівельний кластер (м. Дніпропетровськ), інноваційний технологічний кластер «АгроБУМ» та медовий кластер «Бджола не знає кордонів» (м. Мелітополь), харчовий кластер Запорізьке. Обирай своє» (м. Запо
Східний: Полтавська обл., Сумська обл.,	Високі технології, хімічний, машинобудівний,	Регіональний кластер екологічно чистої агропродукції (Полтавська обл.), Сумський кластер екологічно чистої АПК

Харківська обл.	металургійний, металообробки, електроенергетики, харчової, паливної промисловості, агропромисловий, туризму та оздоровчого туризму	продукції, Сумський будівельний кластер, Харківський технопарк «Технополіс» - кластер альтернативної енергетики та науково-освітній кластер, авіаційний, космічної сфери, енергомашинобудівний, фармацевтичний, нанобіотехнологій, охорони здоров'я, бронетехніки, сільськогосподарського машинобудування.
Центральний: Київська обл., Черкаська обл.	High-Tech (нові матеріали), будівельний, машинобудування, продовольчий, туризм	Національний інноваційний кластер «Енергетика сталого розвитку» (м. Київ), національний інноваційний кластер «Технології інноваційного суспільства» (м. Київ), національний інноваційний кластер «Інноваційна культура суспільства» (м. Київ, КНУ ім. Т. Шевченка), національний інноваційний кластер «Нові продукти харчування» (Київська обл.).

Додаток 3

Рис. 3.1 - Фактори впливу на інноваційну активність промислових підприємств

Додаток I

Шляхи фінансового забезпечення регіонів з метою активізації діяльності

У напрямі сприяння надходженню інвестиційних ресурсів до регіонів, які відчувають їх нестачу

– *Міністерству економічного розвитку та торгівлі України*: сприяти надходженню інвестицій у регіони за допомогою використання інструменту державного замовлення на виготовлення необхідної продукції; ініціювати внесення змін до Закону України «Про режим іноземного інвестування» (розділ IV) стосовно застосування норм прискореної амортизації до основних фондів підприємств реального сектора; створити сприятливі умови для формування промислових (індустріальних) парків у регіонах, які мають нижчі темпи розвитку порівняно з іншими, шляхом пошуку та виділення земельних ділянок і вирішення питань землевідведення для розміщення інфраструктури і виробничих об'єктів таких парків, поширення інформації про такі парки з метою залучення фахівців до роботи у них, сприяння пошуку учасниками промислового парку ринку збуту продукції та контрагентів;

– *місцевим органам влади та органам місцевого самоврядування*: сприяти поширенню різних механізмів взаємодії між підприємствами та органами влади і самоврядування, зокрема таких як державно-приватне партнерство і міжрегіональне співробітництво, за допомогою пропагування економічних (прибуток) і іміджевих (участь у фінансуванні проектів соціальної сфери, збереження довкілля та ін.) переваг такої взаємодії – при реалізації проектів у будівництві, розбудові шляхів сполучення, у розробці родовищ корисних копалин, формуванні систем енергопостачання, прокладанні мережі водозабезпечення, проектів високого соціального значення – наприклад, розбудови соціальної інфраструктури;

– *обласним радам*: у середньострокових стратегіях соціально-економічного розвитку регіонів та щорічних програмах розвитку регіонів передбачити заходи щодо залучення інвестицій на започаткування нового виробництва, яке матиме попит, або перепрофілювання існуючого з метою насичення внутрішнього ринку і подальшого збільшення притоку інвестицій; формувати інвестиційний клімат шляхом створення мережі інвестиційної інфраструктури – консультативних, посередницьких організацій та установ, Агентств регіонального розвитку, які формуватимуть привабливий імідж територій та надаватимуть потенційним інвесторам інформацію про об'єкти інвестування.

Рис. I.1 - Шляхи фінансового забезпечення регіонів з метою активізації діяльності підприємств

Шляхи фінансового забезпечення регіонів з метою активізації діяльності

У напрямі збільшення можливостей кредитування проектів місцевого розвитку та збільшення доступності кредитних ресурсів та підвищення рівня залученості регіонів до міжнародних фінансових проектів

– *Міністерству фінансів України* сприяти розширенню сфери застосування облігацій місцевих позик та сфери дії інститутів спільного інвестування і недержавних пенсійних фондів, створенню умов для зацікавлення громадян у вкладанні коштів в ІСІ та участі в НПФ шляхом вжиття заходів щодо зменшення місцевого боргу за рахунок законодавчого визначення частки доходів загального фонду місцевого бюджету, необхідної для погашення та обслуговування місцевих боргів, чіткого визначення повноважень органів місцевого самоврядування щодо обслуговування боргу; ініціювання внесення змін до Бюджетного кодексу України (стаття 16) стосовно зниження «прохідного бар'єру» для міст, що можуть здійснювати місцеві запозичення, по чисельності населення із 300 тис. до 200 тис. мешканців; запровадження пільгового оподаткування інвесторів, які вкладають кошти в ІСІ на довгий термін, або зменшення ставки оподаткування інвестиційного доходу, отриманого від інвестицій в цінні папери, здійснених на термін більше одного року, з метою підвищення інвестиційної активності фізичних осіб; розширення інструментів для інвестування, доступних для ІСІ, зокрема, повноцінне впровадження похідних цінних паперів; посилення контролю за емітентами, цінні папери яких торгуються на організованому ринку, з метою підвищення якості активів; спрощення процедури оформлення придбання цінних паперів ІСІ; сприяння залученню громадян до участі у НПФ шляхом проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед населення про вигідність НПФ, вжиття заходів щодо захисту коштів громадян у НПФ від ризиків знецінення та невиклати.

– *Міністерству закордонних справ України* вживати заходи щодо залучення України до реалізації окремих стратегічних завдань ЄС, наприклад, щодо входження до складу учасників (member state) реалізації Стратегії ЄС для Дунайського регіону;

– *місцевим радам:* на основі інформації про реалізацію проектів ЄС за рахунок фінансових інструментів ЄС (у рамках Європейського інструменту сусідства і партнерства, за рахунок Європейського інвестиційного банку, Інвестиційного інструменту політики сусідства) та Пілотної програми регіонального розвитку Східного партнерства, готувати документи для участі у таких проектах; активізувати діяльність щодо вступу до числа учасників європейських регіональних асоціацій – Асамблеї європейських регіонів, Ради європейських муніципалітетів та регіонів, Конференції європейських законодавчих асамблей, Асоціації європейських прикордонних регіонів, Конференції периферійних морських регіонів, Конференції президентів регіонів із законодавчими повноваженнями, Європейської асоціації представників місцевого самоврядування гірських регіонів та Європейських міст та ін.

Рис. І.1 - Шляхи фінансового забезпечення регіонів з метою активізації діяльності підприємств (продовження)